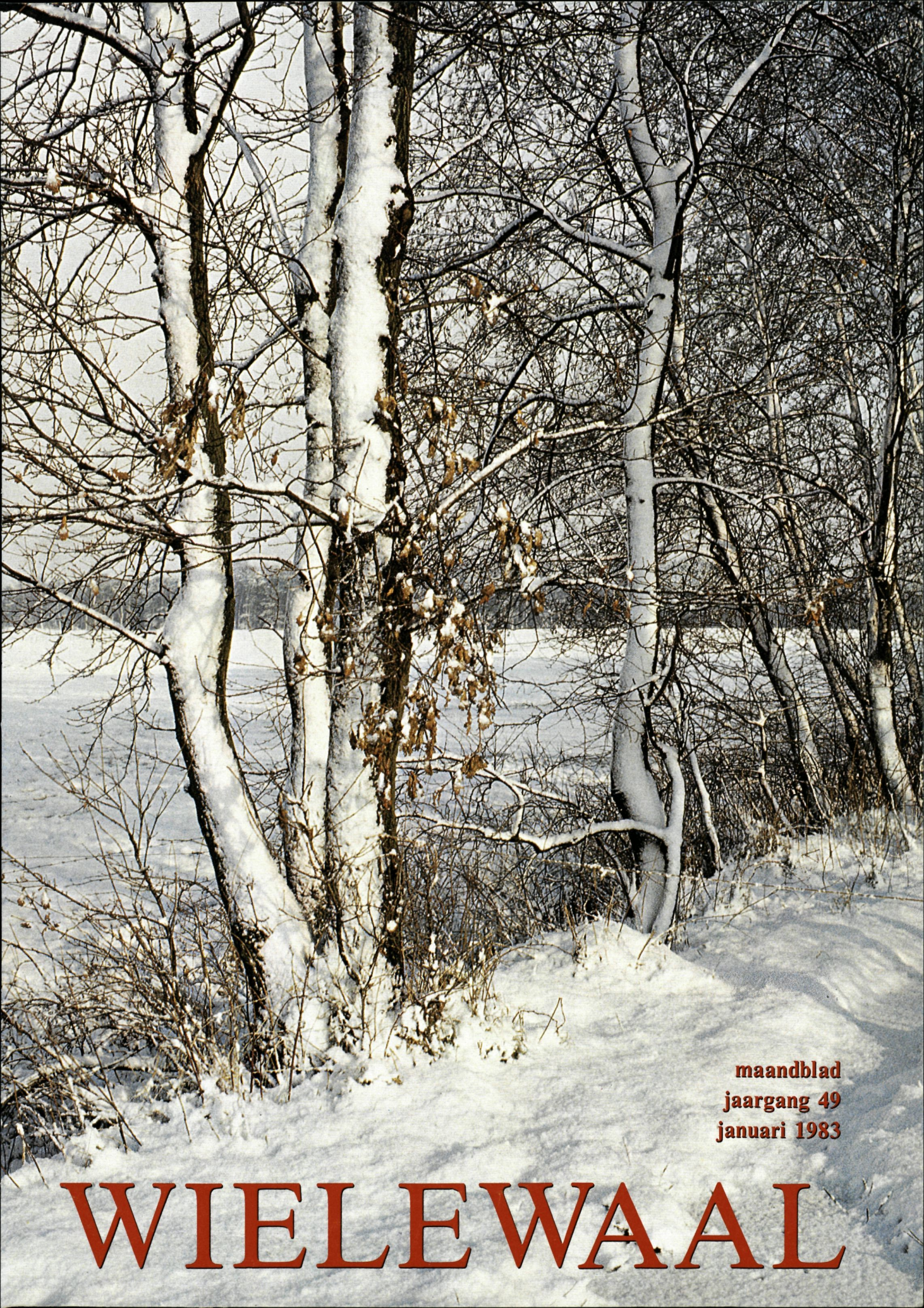

maandblad
jaargang 49
januari 1983

WIELEWAAL

WIELEWAAL

maandblad voor vogel- en natuurstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur.

Vroegere hoofdredacteurs: E.H. Fr. SEGERS: jaargang 1 tot en met 23
Dr. Fr. GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46

Hoofdredacteur

Dr. H. MEEUS, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout (014/41 57 58)

Redactieraad

H. FRANCKX, Dr. Fr. GROOTAERS, J. BLOEMEN, A. DE JONGHE, J. KIEBOOMS, R. WILLOCKX, Prof. Dr. U. LIBBRECHT, G. LUYTS, Prof. Dr. A. DHONDT, P. VAN DEN BREMT, M. BECUWE, Dr. R. EYCKERMAN, J. VAN WINKEL, H. VOET, Dr. M. LOUETTE, Ir. G. BULTEEL, J. GABRIELS, Dr. J. VAN GOMPEL, Dr. J. PAULUSSEN, G. BURGGRAEVE.

Koninklijke Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr. Segers.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR

Dagelijks bestuur:

H. FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (03/480 47 32)
P. HERROELEN, ondervoorzitter en afgevaardigde Brabant, Van Asschestraat 33, 1910 Melsbroek (02/751 85 76)
F. VAN DEN BROECK, secretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (03/645 02 52)
J. PEETERS, penningmeester, Hertevoetweg 3, 2958 Weerde (015/61 20 86)

Leden:

J. DHOLLANDER, afgevaardigde Oost-Vlaanderen, Bergstraat 25, 2780 St. Gillis-Waas
W. VAN SPAENDONK, afgevaardigde Antwerpen, Zevenbergen 50, 2500 Lier.
R. DEBRUYNE, afgevaardigde West-Vlaanderen, Iepersteenweg 60, 8178 Woumen.
E. WELLENS, afgevaardigde Limburg, Statiestraat 89, 3900 Lommel.
W. ROGGMAN, Parklaan 139 bus 8, 9300 Aalst
R. WILLOCKX, Sparrenstraat 23, 2930 Hombeek

Afgevaardigden Wielewaaljongeren:

J. ROYEAERD, St. Hubertstraat 277, 9800 Deinze
P. DELVAUX, Gierlesteenweg 351, 2300 Turnhout
A. VERBOVEN, Gestelsedijk 98, 3900 Lommel

Technisch Adviseur voor de Natuurreservaten:

Ir. S. TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

LIDMAATSCHAP EN ABONNEMENTEN

Belgie: 400 F. Andere landen: 500 F. Bijlid (zonder abonnement): 50 F.
Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41 22 52.

Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie

DE WIELEWAAL

V.Z.W.

Graatakker 11 — 2300 Turnhout

Tel. : (014) 41.22.52

P.R. : 000-0319785-73

FRANKEREN
ALS
DRUKWERK

DE WIELEWAAL
LEDENADMINISTRATIE
GRAATAKKER 11
2300 TURNHOUT

GELIEVE TE ZENDEN

Datum

..... eks.
..... eks.
..... eks.
..... eks.
..... eks.
..... eks.

Naam en voornaam (zeer duidelijk a.u.b.)

Woonplaats - straat en nr.

Alle betalingen geschieden op P.C.R. 000-0319785-73 „De Wielewaal” v.z.w.
Telefoon (014) 41.22.52 Graatakker 11, 2300 Turnhout (Belgium)

BERICHT VAN ADRESVERANDERING

Naam :
Voornaam :

OUD ADRES

Straat en huisnummer :
Postnummer en naam
der woonplaats :

NIEUW ADRES

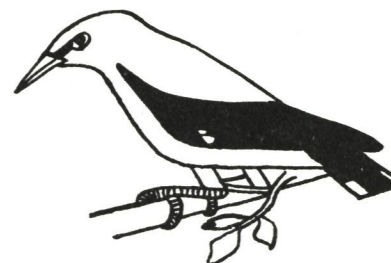
Straat en huisnummer :
Postnummer en naam
der woonplaats :
Postrekening N^r :
Telefoon N^r :
Geldig vanaf :
Handtekening :

INVULLEN IN DRUKLETTERS A.U.B.

BESTE DANK.

Door uzelf in te vullen en bij te houden.

Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie
DE WIELEWAAL
V.Z.W.

Graatakker 11 — 2300 Turnhout

Tel. : (014) 41.22.52

P.R. : 000-0319785-73

LIDKAART - 1983

naam :

voornaam :

adres :

Stamnummer :
.....

Gelieve steeds iedere adreswijziging
onmiddellijk te melden aan de Centrale.
Met bijgaand bericht van adres-
verandering.
Het sekretariaat is geopend :
dinsdag tot en met zaterdag van 8 u.
tot 12 u. en van 13 u. tot 17 uur.

**BERICHT
VAN ADRES-
VERANDERING**

OMSLAG
FRANKEREN ALS
DRUKWERK

DE WIELEWAAL

Graatakker, 11

2300 TURNHOUT

BIJLEDEN 1983 (DE WIELEWAAL 50 F, WIELEWAALJONGEREN 60 F)

FAMILIENAAM VOORNAAM STRAAT + NR POSTNUMMER GEMEENTE BEDRAG
(MEISJESNAAM)

Bedrag gestort op / / op P.C.R. 000-0319785-73
van De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

Totaal

BESTELKAART VOOR BOEKEN

FRANKEREN
ALS
DRUKWERK

**BOEKHANDEL
„DE WIELEWAAL”**
B.T.W. nr. 408.032.874

**„DE WIELEWAAL”
maandblad
rijk geïllustreerd**

Als u koopt in uw boekhandel
„De Wielewaal” steunt u onze
beweging

**Kataloog en bestelkaarten gratis
op aanvraag.**

**„De Wielewaal” levert alle
boeken over vogels en natuur.**

BOEKHANDEL „DE WIELEWAAL”

GRAATAKKER 11

2300 — TURNHOUT

Een vredesduif...

Louis Broeckx

In onze stormachtige tijd halen nogal wat filosofen bakzeil. Zij hebben zich in hun ark van Noë teruggetrokken met hun boeken: van iedere denker een paar. En dan maar wachten op de postduif van de vrede.

Eén van mijn lievelingsboeken is *Kultur und Ethik* van Albert Schweitzer, geschreven in de eenzaamheid van het oerwoud van Afrika tussen 1914 en 1917. Albert Schweitzer, de dokter van de zwarten van Lambarene, in Frans-Equatoriaal-Afrika, bovendien musicus en theoloog, was vooral een filosoof. Uit het zuiverste hout gesneden, al is dat minder bekend. Ja, geschreven heeft hij ook niet zoveel, nog minder getamboerd. „Kracht maakt geen lawaai. Zij is er en werkt. Echte ethiek begint daar waar het gebruik van woorden ophoudt”.

Terwijl Europa in een jungle van geweld, een moeras van bloed, wegzonk dacht Schweitzer na over de *eerbied voor het leven*. Daarin ontdekte hij zijn grondprincipe, het „primitieve feit” of de hoeksteen van zijn wijsgerig denken. In een strikt persoonlijke beleving ervoer hij deze eerbied steeds dieper als een uitweg voor de klaarblijkelijke zinloosheid van het bestaan.

Hoe wonderbaarlijk is het leven, hoe groots, maar tevens hoe hulpbehoevend, hoe broos! Het kwetsbare oog reikt tot aan de sterren. Wat wij voor de aarde of in de ogen van het oneindige universum te betekenen hebben, zullen wij wel nooit te weten komen. Maar onvervangbaar en vindingrijk is het leven. Het leven als dusdanig is heilig.

Nooit in het wijsgerig denken, of het nu oosters is of westers, ging deze ervaring, die idee zo stralend, zo verhelderend op als bij Albert Schweitzer.

In de tropische bloei van het oerwoud waar hij zijn eenvoudige geneeskunde voor de mens beoefende, ondervond hij steeds schrijnender hoe de wijsbegeerte tot dusver in gebreke gebleven was: het failliet van onze cultuur. De wijsgerige discussies dreigen trouwens door wapengekletter te worden overstemd. Daarin zag hij de kwintessens van een *menselijk* bestaan, dat de mens zich grenzeloos verantwoordelijk weet voor dat zwakke, maar toch onverwoestbare, ontzagwekkende leven.

„Ik ben leven, dat wil leven, temidden van leven, dat wil leven”.

Zo luidt Schweitzers antwoord op het cartesiaanse uitgangspunt: „ik denk, dus ben ik”.

Een beroep dus op een totaal engagement. Goed is wat het leven van onszelf, of van anderen kan behouden of bevorderen, slecht wat het vernietigt of hindert. Het gaat hier om een filosofisch inzicht dat samenvalt met zijn morele consequenties.

Levensrecht zijn betekent evenwel niet de conflicten ontveinzen. Om het leven te kunnen opbouwen, moeten wij vaak offers brengen. Soms onvermijdelijk leven vernietigen of schade berokkenen. „Nooit mogen wij afgestompt worden. In de waarheid zijn wij alleen, als wij de conflicten steeds dieper beleven. Het gerust geweten is een uitvinding van de duivel”. Een diepe bewogenheid van verontrusting bij iedere vermindering of uitroeiing van leven, diepe verontwaardiging als de menselijke waardigheid materieel of geestelijk gekrenkt wordt, tekenen Schweitzers persoonlijkheid.

Wie tot bij de bron wil komen, moet stroomopwaarts zwemmen. Heel de westerse en oosterse wijsbegeerte heeft Schweitzer willen herdenken om tot dat ethisch grondbeginsel te komen: actieve en innerlijke overgave aan het leven uit eerbied voor het leven.

Dat is voor hem ethiek: een eigen verantwoordelijkheidszin tegenover alle leven dat binnen ons bereik is, een verantwoordelijkheid die naar binnen en naar buiten zijn grenzen verlegt tot in het oneindige. Maar zulks is slechts mogelijk voor de mens die vrij is komen te staan tegenover de wereld, tegenover de maatschappij, tegenover het menselijk opzicht of wat men elders het geluk pleegt te noemen.

Geen louter passieve overgave dus zoals de oosterlingen zichzelf uitschakelen om te worden zoals de wereld. Ook diegenen die de zin van het bestaan uit de redelijkheid van de kosmos willen afleiden zullen heel wat logische kunsttoeren moeten uithalen, maar vruchteloos. De wereldkatastrofen door de natuur in of buiten de mens aangericht, zullen wij nooit kunnen duiden als de zin van het bestaan. Ook wie het persoonlijk geluk van de mensen aan de maatschappelijke belangen wenst op te offeren, stelt zich buiten de moraal.

Nergens anders dan in zijn visie op de maatschappij bleek hoe radicaal Schweitzer deze *eerbied voor het leven* als levenshouding aangenomen had.

„De geslachten voor ons hebben de verschrikkelijke fout begaan de maatschappij ethisch te idealiseren”. Geen koopjes, geen compromissen. Wie voor het zogenaamde algemeen belang het persoonlijk geluk of het welzijn van de individuele mens op het spel zet of vernietigt, is moreel schuldig, of hij nu egoïstisch handelt of niet. Vaak werd de menselijkheid verkwanseld voor bovenpersoonlijke interessen of nationale belangen. „Fundament van het recht is de menselijkheid (de humaniteit)”. Schweitzer werpt zich op als verdediger van de echte mensenrechten, niet van diegene waarvan sprake is op politieke banketten

maar die elders met voeten getreden worden. Niet die van de juridische scholastiek, of die van de hees geschreeuwde volksmenner. Wij moeten kritisch staan tegenover de wijze waarop in een maatschappij het recht heerst. Vaak lijkt de geest machteloos. De middelen overwoekeren het doel. De verdediging wettigt de aanval. De orde het geweld. De vrede de oorlog.

De morele verantwoordelijkheid komt daardoor echter niet in het gedrang.

Schweitzer doet niet aan maatschappijkritiek in de gewone zin van het woord. Volgens hem moet het bekritisieren van de maatschappij een wezenlijk bestanddeel blijven van iedere moraal. Vanuit die krachtbron van de eerbied voor het leven komt hij dan tot de opbouw van de cultuur. De vooruitgang van de wetenschap, het uitbouwen van een menswaardige samenleving, van een kerkgemeenschap, het opstellen van een ideaal voor de mensheid, al die cultuurijsden kunnen alleen vanuit de eigen eerbied voor het leven op een humane manier worden ontwikkeld. De evolutie van de wereld of van de geschiedenis kan ons daar niets over leren. De eeuwige vrede is geen idee, maar de inzet van een daadwerkelijk

handelen in die gezindheid van ontzag en zorg voor het leven.

Ook voor het nederige leven rondom hem koestert Schweitzer een bijna kinderlijke liefde. Geen blad van een boom zou hij afrukken, geen bloem breken, geen insect vertrappen zonder dat het nodig was. In deze bijna franciscaanse liefde voor de levende wezens gaan mystiek en ethisch handelen innig samen. De bloem is de ethiek, de mystiek haar kelk.

E.F. Schuhmacher, een alternatief econoom, wees er al op hoe de natuur voor de mens een begrensde kapitaal aan grondstoffen en energie inhoudt. Iets waar de traditionele economen geen rekening mee hielden bij de berekening van de winsten.

Maar hoeveel belangrijker is niet het kapitaal aan leven en menselijkheid? Hoe verspilziek, zelfs barbaars, springt de moderne mens hiermee niet om! Redenen te over om in A. Schweitzer een denker te begroeten, waaraan onze tijd nood heeft. De vredesduif waarnaar de bezorgde Noë in zijn ark hunkert.

Dr. L. Broeckx, Keulshaagweg 42, 2638 Reet.

Foto: L. Kusters

Watervogels in Vlaanderen gedurende het winterhalfjaar 1981-1982.

Jan Desmet, Dirk Draulans en Johan Royeaerd

INLEIDING

Waar met de verwerking van de tellingen uit het winterhalfjaar 1980/81 (Royeaerd, Desmet, Draulans, 1981) de draad na een lange periode van organisatorische malaise weer werd opgevisst, konden wij ons in de loop van 1981/82 reeds verheugen in een toename van de medewerking. Dank zij de onverdroten inzet van velen is dit tweede rapport van de werkgroep 'Anas' (I.W.R.B.-Sectie Vlaanderen) dan ook een feit. Hierdoor is de hoop gewettigd dat dit verslag nogmaals een extra stimulans zal betekenen en anderen ertoe zal aansporen dit grootschalige onderzoek daadwerkelijk te steunen.

De presentatie ligt in de lijn van vorig jaar. Na een korte bespreking van tellingen, werkmethode en algemene klimatologische omstandigheden passen alle soorten de revue.

Waar relevant komen vergelijkingen met de winter 1980/81 aan bod. Deze zijn interessant in het licht van het strenge karakter van de hier behandelde winterperiode. Tabellen met de resultaten per regio/soort ronden het geheel af.

TELLINGEN EN WERKMETHODE

Tijdens het hier besproken winterhalfjaar werden in Vlaanderen acht watervogeltellingen georganiseerd, en wel op de volgende weekends: 12-13 september, 17-18 oktober, 14-15 november, 12-13 december, 16-17 januari, 13-14 februari, 13-14 maart en 17-18 april. Gezien de boeiende gebeurtenissen in het veld werd nog getracht een extra-telling rond de jaarwisseling in te lassen. Afgezien van de Westkust (regio 1) kon deze survey nergens goed op poten worden gezet zodat gegevens hieromtrent slechts anekdotisch ter sprake komen. Het lijkt aangewezen om dergelijke experimenten in de toekomst niet meer te herhalen.

Het principe van de organisatie bleef onveranderd ten opzichte van verleden jaar. Het volledige telareaal was naar gewoonte in 23 regio's (Fig. 1) ingedeeld, waarin een plaatselijk verantwoordelijke de tellingen animeerde en de gebundelde resultaten naar de centrale doorspeelde. Op 18 september 1982 werd kans geboden dit op een werkvergadering in Gent te doen. Nieuw was het verspreiden van telformulieren in de regio's. Ook de lokale coördinatoren dienden hun gegevens op speciaal daartoe bestemde papieren te verzamelen. Deze werkwijze versoepelt in niet onbelangrijke mate de finale bewerking van het landelijke overzicht. Het was verheugend te kunnen vaststellen dat de coördinatoren van de gewichtigste regio's deze taak met gemak voltolden. Wel heerste in bepaalde kleinere regio's verwarring, zodat soms dubbeltellingen of gegevens van buiten de eigen grenzen werden gemeld. We beklemtonen nogmaals dat tellingen net buiten eigen areaal aan de 'buur' dienen doorgespeeld en niet op de eigen formulieren mogen voorkomen. Alle formulieren werden op dergelijke vergissingen gecontroleerd en eventueel aangepast. Sommigen mogen hierdoor de indruk opdoen dat hun gegevens niet in dit verslag vervat liggen, wat allerm minst het geval is. De ruim op tijd ingeleverde resultaten van de novembertelling in regio Roeselare bleken tijdens de uitwerking onvindbaar, waarvoor ons excuus.

In vergelijking met vorig jaar bleek reeds duidelijk dat een nieuwe inzet voor de watervogeltellingen groeide, daar nu elke maand beduidend meer gebieden werden geteld (Tabel 1). De september-telling was weinig favoriet en wordt voor het intussen lopende seizoen 1982/83 afgevoerd. Regio 4 (Roeselare-Tielt) kende voor het eerst een dynamische aanpak en is voor 1982/83 geheel in kannen en kruiken. In andere regio's

REGIO	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	TOT.
SEP.	—	8	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	—	—	—	—	—	—	—	69
OKT.	13	9	41	—	15	13	1	—	4	—	—	14	—	—	33	34	—	3	—	—	4	—	—	184
NOV.	13	19	48	1	19	18	1	—	7	—	—	12	2	—	38	37	—	—	—	10	—	—	—	225
DEC.	15	11	39	1	21	17	1	—	4	—	—	13	—	—	33	39	—	—	—	—	8	—	—	252
JAN.	15	12	58	11	20	18	1	2	5	—	—	15	2	—	38	44	—	—	—	—	11	—	—	252
FEB.	13	7	55	1	26	19	1	—	4	—	—	11	—	—	37	38	—	—	—	—	5	—	—	217
MAA.	14	11	44	7	26	18	1	1	4	—	—	11	2	—	35	39	—	—	—	—	—	—	—	213
APR.	12	10	14	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	29	28	—	—	—	—	—	—	—	105

Tabel 1: Aantal bezochte gebieden in Vlaanderen tijdens de watervogeltellingen in de winter 1981/1982.
Numbers of visited areas in Flanders during the waterbird counts in the winter 1981/1982.

Fig 1. Regio-afbakening

X : regio-nummer
 (X) : geen coördinator

bleef het bij de nul-score bij gebrek aan medewerking; het zijn de regio's 10 (Oostelijke Vlaamse Ardennen + Westelijk Pajottenland), 17 (Zuiderkempen) en 23 (Hageland). Voor deze streken kunnen alle individuele pogingen op de teldata rechtstreeks aan Gent worden gemeld. Kandidaten-coördinatoren heten nog steeds warm welkom. Tot onze verbazing liet regio 8 (Waasland) eveneens niets van zich horen. Vooral voor gebieden als het Molsbroek en de E3-putten rond Lokeren valt dit te betreuren gezien ze van nationale betekenis zijn. Ook het Leuvense (regio 18) bleef in gebreke. Uit het Brusselse bereikten ons geen tellingen, maar dit gebied werd door Aves onder handen genomen en komt in hun verslag ter sprake. Intussen zijn stappen gezet om tot een vlotte uitwisseling met Aves te komen. In het Limburgse (regio's 19, Noord-Limburg en 20, Midden-Limburg) telde men naar verluid op de teldagen, maar bleven de gegevens in de notaboeken... Voorts kwam het opnieuw niet tot tellingen van watervogels pleisterend op de Vlaamse Banken voor onze Westkust. Vooral bij zeeëenden, duikers en futen is hierdoor een zware bres geslagen in de ware nationale totalen. De basisgegevens werden gerangschikt per soort en per datum, waaruit de totalen (Tabel 2) zijn berekend. Soms is de waarde van bepaalde pleisterplaatsen geaccentueerd door het becijferen van percentages. Deze hebben steeds betrekking op de soort-totalen van de besproken maand. Een vergelijking met vorige winter werd vooral aangegaan daar waar frappante verschillen optraden. Hoewel enige voorzichtigheid steeds in acht dient genomen mag toch gesteld dat deze indrukken betrouwbaar zijn gezien in beide winterhalfjaren alle 'zware' regio's hun inbreng in de totalen hebben geleverd, met name

de drie kustregio's, Schelde-Leie, Mechelen, Gent-Eeklo, Antwerpen, Turnhout en de Maasvallei.

WEERSITUATIE

Het winterhalfjaar 1981/82 kan algemeen als vrij streng gekenmerkt worden. Van december tot februari noteerden we drie koudeperiodes, nl. de tweede en derde decemberweek, de tweede, derde en vijfde pentade van januari alsook de tweede helft van februari. Hierbij daalde de gemiddelde pentadetemperatuur geregeld tot -5°C . In Ukkel daalde het kwik maximaal tot $-8,6^{\circ}\text{C}$. Tussen deze vorstperiodes klom de temperatuur echter vrij hoog op, zodat een aanzienlijke dooi optrad. Samen met de strenge vorst moet ook de sneeuwval genoemd. Reeds in december viel vrij veel sneeuw, doch vooral in januari was Vlaanderen grotendeels door een ca. 15 cm. dik sneeuwpakket bedekt. Enkel de kustpolders (vooral de Oostkust) bleven hiervan in grote mate gespaard. Naar het einde van januari toe was de sneeuw echter grotendeels gesmolten. De herfst was heel gematigd van temperatuur, met enkel in de tweede novemberpentade hogere waarden. Het voorjaar was vrij kil, vooral maart, en enkel begin april wordt de kaap van 10°C net overschreden. Het temperatuurverloop gedurende het betreffende winterhalfjaar wordt geïllustreerd in Fig. 2.

DUIKERS - *Gaviidae*

Duikers blijven, mede door het ontbreken van tellingen op de Noordzee, schaarse gasten. Eén enkele Roodkeelduiker *Gavia stellata* werd mid-december opgemerkt op zee tussen Oostende en Bredene, terwijl een tweede exemplaar op

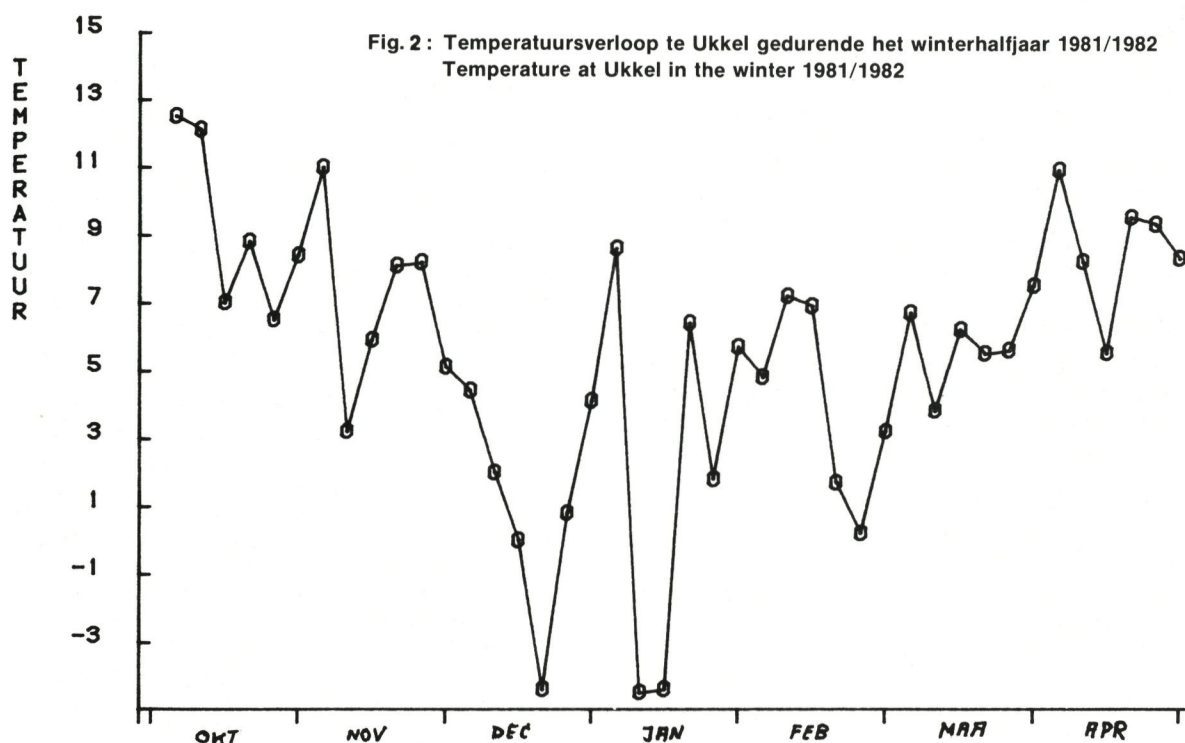
	17/18 OKT.	14/15 NOV.	12/13 DEC.	16/17 JAN.	13/14 FEB.	13/14 MAA.	17/18 APR.
Roodkeelduiker <i>Gavia stellata</i>			1			1	
Parelduiker <i>Gavia arctica</i>			2		1	1	1
IJsduiker <i>Gavia immer</i>		1	1				
Duiker sp. <i>Gavia</i> sp.		1		4			
Dodaars <i>Tachybaptus ruficollis</i>	513	488	389	298	131	87	115
Fuut <i>Podiceps cristatus</i>	275	344	306	111	374	481	281
Roodhalsfuut <i>Podiceps grisegena</i>	8	5	6	4	3	1	
Kuifduiker <i>Podiceps auritus</i>		1	3	1			1
Geoorde Fuut <i>Podiceps nigricollis</i>	6	2	1		1	1	13
Aalscholver <i>Phalacrocorax carbo</i>	345	151	91	35	32	42	46
Blauwe Reiger <i>Ardea cinerea</i>	236	280	189	281	323	258	234
Knobbelzwaan <i>Cygnus olor</i>	44	76	120	143	144	114	99
Kleine Zwaan <i>Cygnus columbianus</i>		36	59	109	68	7	
Wilde Zwaan <i>Cygnus cygnus</i>			6	6	2	8	6
Zwaan sp. <i>Cygnus</i> sp.		2					
Casarca <i>Tadorna ferruginea</i>	3						
Bergeend <i>Tadorna tadorna</i>	1321	1584	2179	1714	1845	1487	1469
Mandarijneend <i>Aix galericulata</i>				1			
Smient <i>Anas penelope</i>	1454	7283	11311	27333	7491	5882	885
Krakeend <i>Anas strepera</i>	397	555	449	75	277	111	156
Wintertaling <i>Anas crecca</i>	4319	6575	10842	5696	4784	3025	646
Wilde Eend <i>Anas platyrhynchos</i>	28245	40075	67215	88241	42272	18562	2123
Pijlstaart <i>Anas acuta</i>	159	182	296	142	289	175	83
Zomertaling <i>Anas querquedula</i>					6	34	89
Blauwvleugeltaling <i>Anas discors</i>						1	
Slobeend <i>Anas clypeata</i>	1414	2775	3983	909	1324	955	967
Zwemeend sp. <i>Anas</i> sp.	8						
Krooneend <i>Netta ruffina</i>		2	1	1		1	
Tafeleend <i>Aythya ferina</i>	1399	3416	3530	2089	4358	1962	372
Witoogeend <i>Aythya nyroca</i>			1	1	1		
Kuifeend <i>Aythya fuligula</i>	719	2100	2376	1870	2709	1973	1272
Toppereend <i>Aythya marila</i>		6	2	3	21	6	
Eider <i>Somateria mollissima</i>	17	27	49	199	29	66	79
IJseend <i>Clangula hyemalis</i>		1	2				
Zwarte Zeeëend <i>Melanitta nigra</i>	4	16	19	4	13	14	32
Grote Zeeëend <i>Melanitta fusca</i>			4	1		3	
Brilduiker <i>Bucephala clangula</i>	1	42	107	197	181	94	38
Nonnetje <i>Mergus albellus</i>		4	81	316	68	32	6
Middelste Zaagbek <i>Mergus serrator</i>	1	1	4	68	4	26	11
Grote Zaagbek <i>Mergus merganser</i>		2	58	190	83	57	10
Meerkoet <i>Fulica atra</i>	7391	13122	19302	33530	21581	12660	1485

Tabel 2: Watervogeltellingen 1981/1982 in Vlaanderen: soorttotaal.
Waterbird counts in Flanders (Belgium), 1981/1982.

13 maart op Blokkersdijk (regio Antwerpen) vertoefde. Een Parelduiker *Gavia arctica* werd mid-december waargenomen te Mechelen en te Harelbeke, terwijl ook in februari (De Fonteintjes, Blankenberge), in maart (Nazareth) en in april (Lommel) Parelduikers werden gesignaleerd (telkens 1 ex.). Te Nazareth verbleef gedurende de maanden november en december een IJsduiker *Gavia immer* op één van de E3-vijvers. Een ongedetermineerde duiker werd in november en januari voor de kust van Oostende gemeld.

DODAARS - *Tachybaptus ruficollis*

De Dodaars is in Vlaanderen een weinig talrijke gast, die slechts her en der in noemenswaardige aantallen opduikt. De Spuikom te Oostende (maximum 109 ex. in november [22 %]) en het Filipsdok te Zeebrugge (maximum 86 ex.) spannen hierbij de kroon. Ook de nieuwe havendokken te Lissewege-Ramskapelle en het Boudewijnkanaal te Dudzele-Lissewege herbergen soms tientallen van deze vogels. Wanneer we

MAAND (IN DEKADEN) - WINTERHALFJAAR 1981/1982.

bijkomend de grote midwinteraantallen te Wevelgem-Gullegem in rekening brengen (maximum 54 ex.) blijkt duidelijk hoezeer West-Vlaanderen het Mekka voor de Dodaarsen is. Enkel in oktober vertoeven ca. 20 % in regio Antwerpen, terwijl dit in april tot ca. 55 % oploopt. Geheel Vlaanderen in acht genomen lijken de herfst aantallen waarschijnlijk hoger dan vorig jaar met nu in oktober iets meer dan 500 Dodaarsen. Ook in december-

januari zijn iets meer individuen present. In het voorjaar scoort deze soort echter lager. Hierbij dient opgemerkt dat ongetwijfeld nog vele Dodaarsen de aandacht ontglippen vanwege hun voorkomen op kleine wateringen in de polders, diverse poelen tot zelfs kleinere grachten. Veelal worden deze plaatsen niet in het censuswerk betrokken. Het blijft een open vraag welk aandeel deze vogels in de totaal-cijfers vormen.

Wilde Eenden, Meerkoeten en Wintertalingen
Grindgat „Houbenhof”, Ophoven (Maasvallei)

Foto: J. Desmet

ROODHALSFUUT - *Podiceps grisegena*

Uit de onvolledige septe mbertelling valt op te maken dat de Roodhalsfuut reeds in de nazomer op meerdere plaatsen vertoeft (Zeebrugge, Knokke, Dessel). Gedurende het winterhalfjaar verschijnt de soort over geheel Vlaanderen, zij het in zeer klein aantal. Oktober-december toont meer vogels dan januari-april. Nergens verbleven meer dan 3 exemplaren samen.

KUIFDUIKER - *Podiceps auritus*

Ook de Kuifduiker duikt op in alle delen van Vlaanderen. In tegenstelling tot vorig werkjaar, wordt de soort nu van oktober tot april gezien, weliswaar met telkens solitaire vogels.

GEOORDE FUUT - *Podiceps nigricollis*

De Geoorde Fuut blijkt voornamelijk een doortrekker. Van midwinter onthouden we enkel een eenzaam exemplaar in december op de Oostendse Spuikom. In het oog springende cijfers noteren we in september en april met respectievelijk 14 vogels te Oostende (Spuikom) en 13 in het Antwerpse (waaronder 9 op een ven in de Kalmthoutse Heide).

FUUT - *Podiceps cristatus*

Ruwweg mag gesteld dat de fluctuaties van de Fuut gedurende het voorbije winterhalfjaar goede overeenkomst vertonen met het beeld dat voor 1980/1981 werd verkregen. Opnieuw is er een herfstpiek in november, dalen de midwinteraantallen als gevolg van het dichtvriezen van vele plassen en is er vanaf februari duidelijke terugtrek. Gedurende dit werkjaar zijn op zee geen grote groepen vastgesteld, zoals vorig jaar wel het geval was. De markantste pleisterplaatsen in Vlaanderen zijn grote zand- of grindputten, alsmede waterspaarbekkens en havendokken. Voorbeelden hiervan zijn Hofstade, Nazareth, Harelbeke, Kessenich-Aldeneik, Kluizen, Oorden en Lissewege-Ramskapelle. Deze individuele vijvers herbergen geregeld meer dan 30 Futen. Gezien de geografische spreiding van deze geschikte waterpartijen zullen we het gros van Futen steeds in hooguit 3 of 4 regio's aantreffen. Zo verblijven in december bijna 60 % van de vogels in het Mechelse en in de Maasvallei, in januari verblijft meer dan een kwart in het Brugse, in maart herbergen de regio's Schelde-Leie, Mechelen, Antwerpen en Turnhout samen 2/3 van de in Vlaanderen verblijf houdende Futen.

Een massa watervogels op een insteeddok te Ramskapelle

Foto: D. Draulans

Interessant is tevens dat in januari en februari in de Schelde-Leie regio enkel te Gullegem aanzienlijk wat Futen pleisteren (respectievelijk 12 en 18 ex.).

AALSCHOLVER - *Phalacrocorax carbo*

De Aalscholver is een regelmatige trekvogel in vrij groot aantal over ons land (Draulans, Royeaerd, in druk), maar er worden verhoudingsgewijze slechts weinig waarnemingen van pleisterende vogels gedaan. Voor september werd slechts één gegeven binnengestuurd (uit Mol), hoewel in deze periode zeker meer, vooral juveniele vogels in ons land vertoeven. De trek verloopt in deze maand echter nog steeds niet op volle kracht. In oktober daarentegen is het aantal waargenomen vogels zeer hoog, maar dit totaal daalt vanaf dan gestaag tot in februari met terug een lichte stijging in maart en april. De gemiddelde grootte van de opgemerkte pleisterende groepen kent eenzelfde daling van 13 ex. in oktober tot 3,5 in februari, gevolgd door een in verhouding tot de totale aantallen zeer sterke toename van februari tot april (gemiddeld 11,5 vogels). Beide patronen reflecteren duidelijk de trek van de Aalscholver over ons land, die maximaal is in oktober, minder uitgesproken in november en uitdienend in december (Draulans, Royeaerd, in druk). Het valt hierbij zeker op dat tijdens de voorjaars trek de vogels veel minder in ons land blijven hangen, dan wel tijdens de najaars trek. Overwintering gebeurt eveneens slechts in eerder geringe aantallen.

Uit de spreiding van de waarnemingen over het hele telgebied valt onmiddellijk de inbreng van zowel de kuststreek, als het Antwerpse op. Meer bepaald in de najaars maanden worden in verhouding meer vogels gezien langs de kust, terwijl vanaf januari het Antwerpse de belangrijkste regio wordt. Er kan nog vermeld dat dieper in het binnenland enkel in oktober, november en december pleisterende vogels werden gezien en dit vooral in het Mechelse en de Maasvallei. De hoogste aantallen vogels werden genoteerd op de Blankaart (maximum 21 ex.), het spaarbekken van Merken (maximum 106 ex. [31 %] in oktober en nog 96 en 26 in respectievelijk november en december) en enkele plassen in het Antwerpse (bijvoorbeeld 41 ex. op de Ekerse Put in oktober en 22 ex. op de Kuifeend te Oorderen in april). Echter ook op andere plassen in de buurt van hoger vermelde concentraties worden af en toe meer dan tien Aalscholvers opgemerkt, zo onder andere op de Kleiputten van Stuivekenskerke, op de Kalmthoutse Heide, de Zoutekreek te Oostende en tenslotte te Zandvliet.

BLAUWE REIGER - *Ardea cinerea*

De gegevens van de Blauwe Reiger dienen bij de moeilijkste ter interpretatie te worden gerekend.

Eenzijds komt de soort dikwijls zeer verspreid voor en kunnen alles bij elkaar nog hoge aantallen verkregen worden langs beken en in weiden of op zeer kleine wateren, die niet bezocht worden tijdens watervogeltellingen. Ook belangrijke concentraties kunnen optreden buiten de traditionele telgebieden en dit vooral nabij viskwekerijen (zoals in Midden-Limburg) en zelfs rond slachtplaatsen. Verder zoeken roestende Blauwe Reigers dikwijls beschutting op, zodat kleinere groepjes over het hoofd kunnen worden gezien. Tevens is het tot dusver nog onduidelijk welke de reacties van de soort zijn op klimatologische veranderingen, zodat aantalsfluctuaties in bepaalde gebieden moeilijk aan het zich concentreren of het uitzwerven van de dieren in een bepaald beperkt gebied te wijten zijn, dan wel aan een effectieve toe- of afname van het totaalbestand. Tenslotte bevinden zich reeds vanaf februari vogels in de buurt van de broedkolonies, wat eveneens de getelde totalen kan beïnvloeden. Het is aldus duidelijk dat bijzondere voorzichtigheid dient in acht genomen bij de bespreking van de verkregen getallen. De waargenomen totalen schommelen opvallend sterk. De september-gegevens zijn niet representatief door een tekort aan tellingen. In november liggen de aantallen vrij hoog en in december eerder laag. In januari en februari werden vanuit het meeste blauwe reigerwaarnemingen binnengestuurd (respectievelijk 289 en 333 ex.) en in maart en april weer minder. Het hoge februari-aantal is waarschijnlijk vooral te wijten aan het zich concentreren van vogels nabij enkele broedgebieden in West- en Oost-Vlaanderen (Woumen, Bachte-Maria-Leerne). In maart en april zijn veel vogels reeds aan het broeden, wat de verminderde aantallen zou kunnen verklaren. De andere aantalsschommelingen zijn moeilijk te interpreteren. Iets meer informatie kan gehaald uit een vergelijking van de fluctuaties van de groepsgrootte over de hele periode. De Blauwe Reiger vertoeft immers overwegend solitair of in kleine groepjes op velerlei terreinen. Slechts zeven concentraties van meer dan twintig vogels werden gemeld, namelijk 21 in het Zwin tijdens de novembertelling, 20 op de Wateringen te Mol in april en dan tenslotte nog vijfmaal meer dan twintig vogels op het Donkmeer te Berlare, met aantallen variërend tussen 47 en 115. Dit gebied is trouwens gelegen in de buurt van een belangrijke broedkolonie. Wat betreft gemiddelde groeps-grootte noteren we een daling van het aantal exemplaren per groep van september (4,6) tot in november (3,4) en vanaf dan opnieuw een stijging tot in januari (4,9). Hierna volgt nogmaals een daling tot in april (2,9). De concentraties bij de broedgebieden werden niet bij deze berekeningen betrokken. Dit lijkt er op te wijzen dat de vogels zich geleidelijk aan over het hele gebied verspreiden, maar dat in periodes van moeilijke leefomstandigheden (koudegolf in januari) de

dieren zich concentreren. Er dienen echter nog heel wat meer gegevens verzameld vooraleer hierin meer klaarheid kan worden gebracht.

KNOBBELZWAAN - *Cygnus olor*

De Knobbelzwaan verschijnt gedurende het winterhalfjaar zowat overal in Vlaanderen, meestal solitair of in erg kleine verbanden. Enkel het Antwerpse herbergt van oktober tot april grotere concentraties. Toch stijgt de groepsgrootte slechts zelden boven de 20 vogels uit: maximaal 36 à 38 langs de Schelde tussen Eke en Heurne (Oost-Vlaanderen) van januari tot april. Ook in het Brugse komen constant een 20-30 vogels voor. De aantalsevolutie gedurende het winterhalfjaar is vrij regelmatig met maxima in januari-februari, hetgeen ook vorig jaar het geval was.

KLEINE ZWAAN - *Cygnus columbianus*

De Kleine Zwaan is in zijn voorkomen vrijwel geheel beperkt tot de Oostkustpolders. Vooral het poldercomplex van Uitkerke-Zuilenkerke wordt geprefereerd doch ook in Houtave, Knokke en Hoeke zijn vogels opgemerkt.

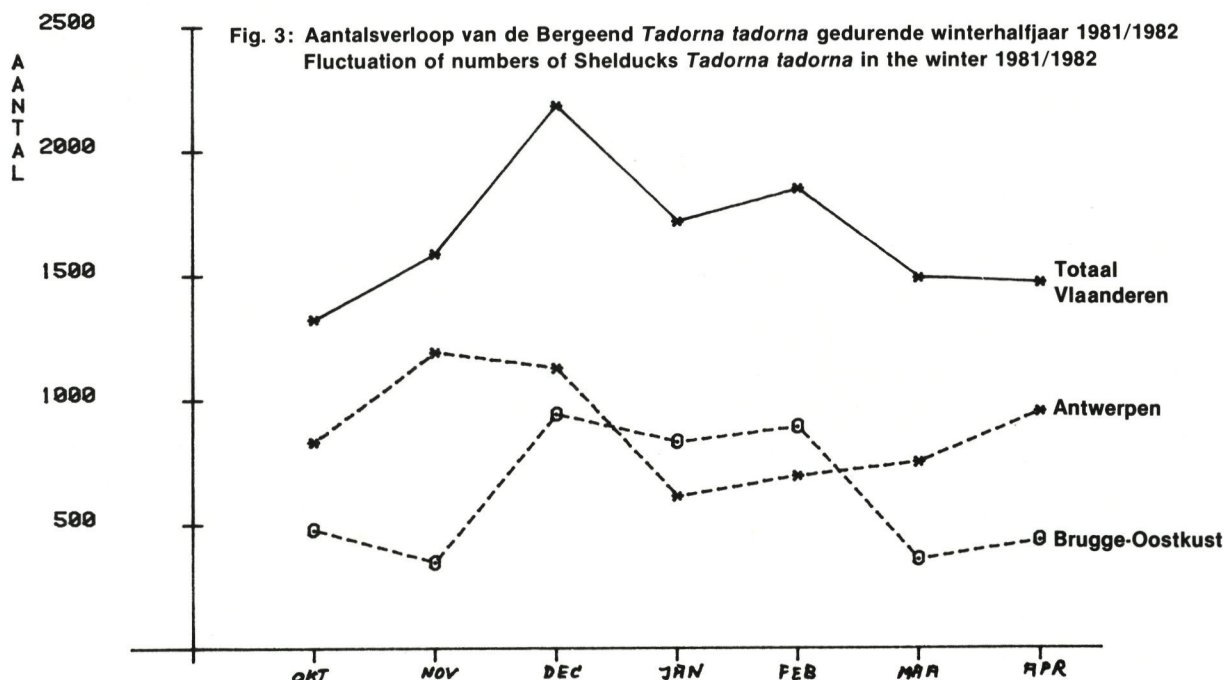
Medio januari verbleven een 100 Kleine Zwanen in deze regio. Verder kwamen enkel in Antwerpen (30 ex. op 12 december in Zandvliet) en in het IJzerbekken (19 ex. mid-februari, Bethoosterse Broeken) respectabele aantallen voor. De eerste Kleine Zwanen worden in november gesignaleerd, terwijl de laatste in maart de biezten nemen.

WILDE ZWAAN - *Cygnus cygnus*

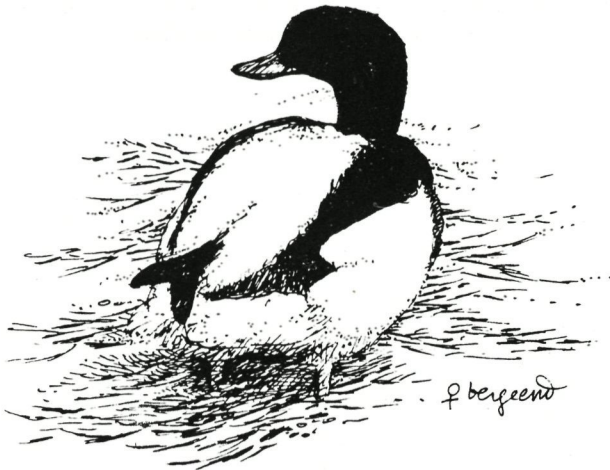
De Wilde Zwaan bleef dit winterhalfjaar, niet-tegenstaande de nogal strenge koude geheel ondermaats: maximum 8 vogels in maart. Enkel in het Antwerpse blijft de soort doorgaans aanwezig. De kans is groot dat het hier evenwel om een kleine groep uit gevangenschap ontsnapte vogels gaat. Tevens is het de vraag of deze cijfers wel realistisch zijn. Zo telden we op 3 februari tijdens een expeditie in de Demervallei 20 Wilde Zwanen (waaronder 2 juvenielen) in het Schulensbroek te Herk-de-Stad. Volgens mededelingen van omwonenden waren deze zwanen (er zaten tevens nog 10 Knobbelzwanen) omzeggens de gehele winterperiode aanwezig. Gezien ons geen tellingen uit dit bewuste gebied bereikten zitten deze vogels niet in onze totalen vervat...

BERGEEND - *Tadorna tadorna*

Gedurende dit telseizoen werd het maximum uit 1980/81 (1.614 ex.) op drie teldata overtroffen. Tijdens de december-census noteerden we 2.179 Bergeenden in Vlaanderen waarvan ruim 95 % in het Antwerpse en langs de Oostkust diende gezocht. Dit beeld wijkt omzeggens niets af van onze bevindingen uit voorgaande winter. Fig. 3 illustreert het aandeel van beide regio's op treffende wijze. Antwerpen scoort een aandeel van 60-77 % in oktober, november en april

MAAND (WINTERHALFJAAR 1981/1982)

(doortrekperiodes!). De Oostkust overtreft Antwerpen in januari en februari met bijna 50 % in het landelijke totaal. Vooral het Zwin domineert hier de aantallen. In december, januari en februari laat dit reservaat zich van zijn sterkste zijde kennen met respectievelijk 800 (37 %), 780 (46 %) en 650 ex. (35 %). De voornaamste kleppers voor het najaar langs de Schelde zijn het Galgenschoor te Lillo (463 ex. in oktober, 35 %) en het Groot Gat te Doel (294 ex. in november). Vanaf februari-maart zien we een sterke spreiding van de aantallen in het Antwerpse met als grootste groep voor februari 136 ex. (Blokkeerdijk) en maart 147 ex. (Blokkeerdijk). In april bevindt de grootste concentratie zich in het Zwin (250 ex.).

SMIENT - *Anas penelope*

Reeds in het najaar (oktober-november) waren de Smienten beduidend sterker present dan vorig seizoen. In november vertoeven de grootste aantallen in en om De Blankaart (3.930 ex., 35 %), te Lissewege-Ramskapelle (1.914 ex.) en in de regio Antwerpen (564 ex. in 14 lokaliteiten). Onder invloed van de koude bereiken de Smienten een absoluut hoogtepunt in januari met een voor Vlaanderen zeer hoog cijfer van 27.333 individuen. Ongetwijfeld was dit een minimum gezien de ons gesignaleerde telperikelen in de kustregio's. Er zijn aanwijzingen die het aannemelijk maken dat zich een tijdlang tot meer dan 60.000 Smienten in de Westvlaamse polders alleen hebben opgehouden. Zo vertoeften er op 31 januari ruim 31.000 in het Blankaartbekken (Desender, *in litt.*) terwijl aan de Oostkust eveneens ca. 20-25.000 ex. in het Ramskapelle-complex moeten hebben vertoeft (Desmet, in druk). Hiermee kende Vlaanderen een ware Smienteninvasie (als nooit te voren?) veroorzaakt door de strenge weerscondities in de noordelijker gelegen winterkwartieren zoals Friesland (Nederland). De grootste concentraties gedurende de januari-telling betroffen 1.665 ex. op zee tussen Middelkerke en Oostende (6 %), 3.100 in

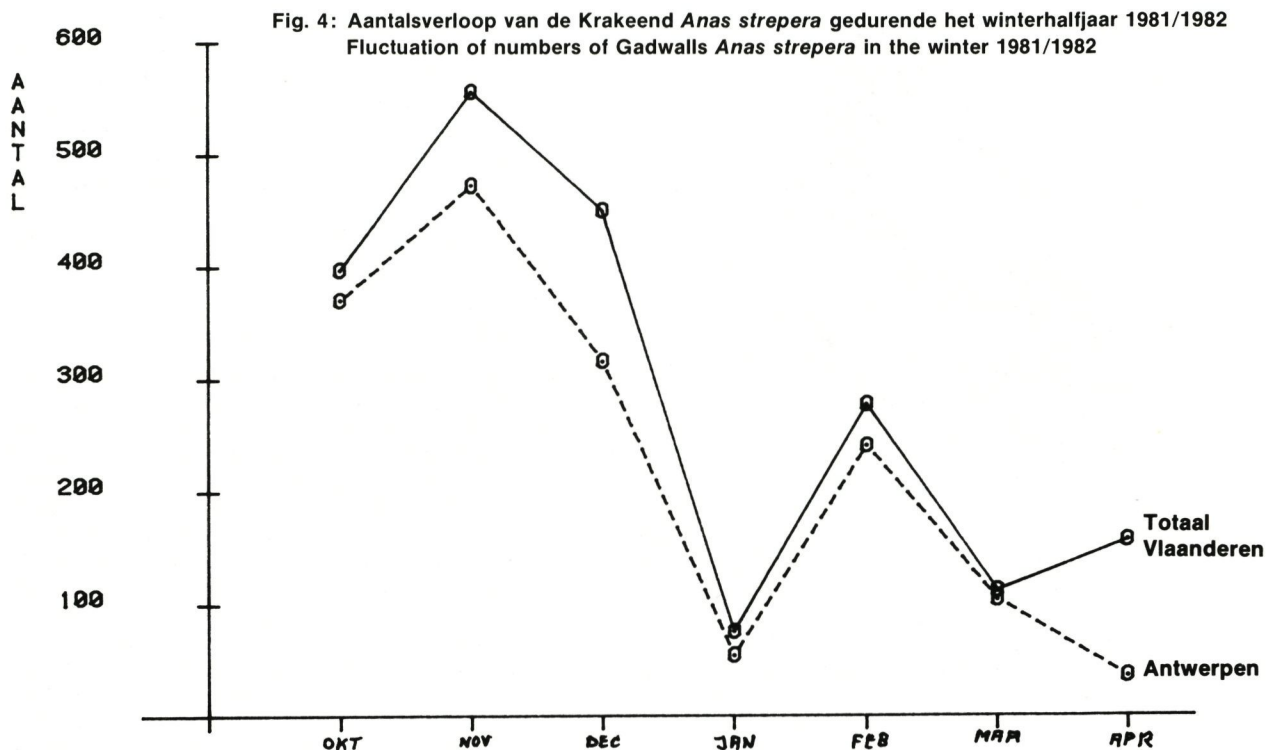
de Broeken van Merkem (11 %), 2.100 op en nabij de zandput te Roksem (8 %), 14.182 te Ramskapelle-Lissewege-Dudzele (52 %) en 1.100 op het Paardenschor van Doel (4 %). Dieper landinwaarts zien we de grootste groepen in het Mechels Broek (97 ex. in februari en 105 ex. in maart) en in de Bourgoyen te Drongen (220 ex. in februari). In april resteerden nog 173 Smienten in het Antwerpse, 642 aan de West- en 67 aan de Oostkust.

KRAKEEND - *Anas strepera*

Met 555 Krakeenden op de novembertelling wordt voor Vlaanderen een historisch hoogtepunt vastgelegd. Opnieuw is het aandeel van de Beneden-Schelde zeer sterk met een procentueel aandeel in het Vlaamse totaal dat steeds tussen de 70 tot 90 % scoort, maximaal zelfs 93 % (370 ex.) in oktober. Grote concentraties rond Antwerpen zien we te Oorderen op de Kuifeend (191 ex. in november, 34 %) en op Blokkeerdijk (171 ex. in november [31 %] en 182 ex. in december [41 %]). Buiten regio Antwerpen vinden we 50 ex. in de regio Westkust waaronder 40 in De Blankaart (reservaat + spaarbekken) en 47 ex. medio december te Ramskapelle-Lissewege. De strenge vorst na half december bracht een ware uittocht van de Krakeenden met zich mee. Dit uitte zich duidelijk tijdens de januari-telling toen nog slechts 75 ex. in Vlaanderen verbleven waaronder één groep van 33 ex. op de Ekerse Put (regio Antwerpen). Deze afname komt mooi tot zijn recht in Fig. 4. Februari herstelt zich deels van deze klap (289 ex.) met als grootste groepen: 62 ex. Oorderen Antwerpen, 86 ex. Blokkeerdijk Antwerpen, 49 ex. Doel Ketenisdijk en 19 ex. in de Zwaanhoeke te Oudenburg (Middenkust). In maart merken we ondermeer 31 Krakeenden in de Hobokense Polder. In april verblijven de grootste groepen op Blokkeerdijk en Oorderen, respectievelijk 61 ex. (39 %) en 40 ex. (26 %). Niet toevallig behoren deze gebieden tot de belangrijkste broedplaatsen van de soort in het Vlaamse land.

WINTERTALING - *Anas crecca*

De Wintertaling kwam het sterkst opzetten tijdens de decembertellingen: 11.842 ex. Ook dit is voor Vlaanderen een ongekend hoog cijfer. In september reeds 318 ex. te Ramskapelle-Lissewege. Uit Tabel 3 valt de doorlopende dominantie van de bijdrage uit het Antwerpse op. In oktober herbergen 7 sites hier elk meer dan 150 talingen (totaal regio 2.218 ex.). In november zien we een beduidende toename met op lokaal terrein ook grotere groepen: 409 op de zandput van Roksem (West-Vlaanderen), 310 in het Zwin, 796 te Lissewege-Ramskapelle, 337 Fort Lillo, 269 Galgenschoor Lillo, 322 te Oorderen, 530 in de eendenkooi van Bornem, en 483 te Steenland-

MAAND (WINTERHALFJAAR 1981/1982)

Kallo. Het piekaantal in december is grotendeels een gevolg van grote concentraties in vrijwel alle regio's: 650 Zwin, 800 Ramskapelle-Lissewege, 1.200 Bethoorsterse Broeken Esen (11 %), 540 Blankaart Woumen, 540 Berlare Donkmeer, 780 Galgenschoor Lillo, 500 Houbenhof Ophoven, 349 Mechelsbroek, enz. De vorst had een halvering van het Vlaamse aantal voor gevolg, vrijwel geheel toe te schrijven aan de sterke afname in de kustregio's; 4.333 ex. (40 %) in december en 800 ex. in januari (nogslechts 13 %).

	OKT.	NOV.	DEC.	JAN.	FEB.	MAA.
Westkust	5	5	20	5	16	21
Middenkust	11	5	3	1	4	6
Brugge-Oostkust	19	29	17	8	6	10
Gent-Eeklo	4	4	6	3	10	14
Antwerpen	51	49	28	46	37	26
Turnhout	5	7	4	9	2	8
in Vlaanderen	4.319	6.575	10.842	5.696	4.784	646

Tabel 3: Procentuele spreiding van de Wintertaling, *Anas crecca*, over enkele Vlaamse regio's tijdens de mid-maandelijkse watervogeltellingen in 1981-1982.

Relative distribution (%) of the Teal, *Anas crecca*, in some areas of Flanders during the mid-winter counts of waterbirds 1981-1982.

De aantallen in het Antwerpse daarentegen bleven opvallend stabiel: 3.068 in december en 2.920 in januari. In maart zijn concentraties van meer dan 100 talingen schaars goed: 196 ex. Bourgoyen Drogen, 340 ex. Broeken Lo-Reninge, 150 ex. op De Blankaart, 120 ex. in de Bethoorsterse Broeken van Esen en 150 ex. op de Brechtse Heide. In april zelden meer dan 50 vogels samen, maximaal 110 op De Blankaart.

WILDE EEND - *Anas platyrhynchos*

Het aantalsverloop van de Wilde Eend gedurende de voorbije winterperiode kent het typische patroon van een overwinteraar: geleidelijk toenemend aantal van oktober tot in januari (maximum 87.601 ex.), gevolgd door een snelle afname in het voorjaar. Wel dient opgemerkt dat de piek in het aantal Wilde Eenden dit jaar vermoedelijk bereikt werd rond de jaarwisseling, toen onder invloed van de invallende koude tienduizenden eenden in ons land vertoefden. Op sommige plaatsen werden aldus zeer grote concentraties vastgesteld, zo bijvoorbeeld 16.500 vogels op de Blankaart, ca. 10.100 te Ramskapelle-Lissewege, 11.500 op de Grote Zandput te Mol en 10.500 op de E3-putten tussen Gent en Kortrijk. Overigens liggen de totaalgegevens dit jaar

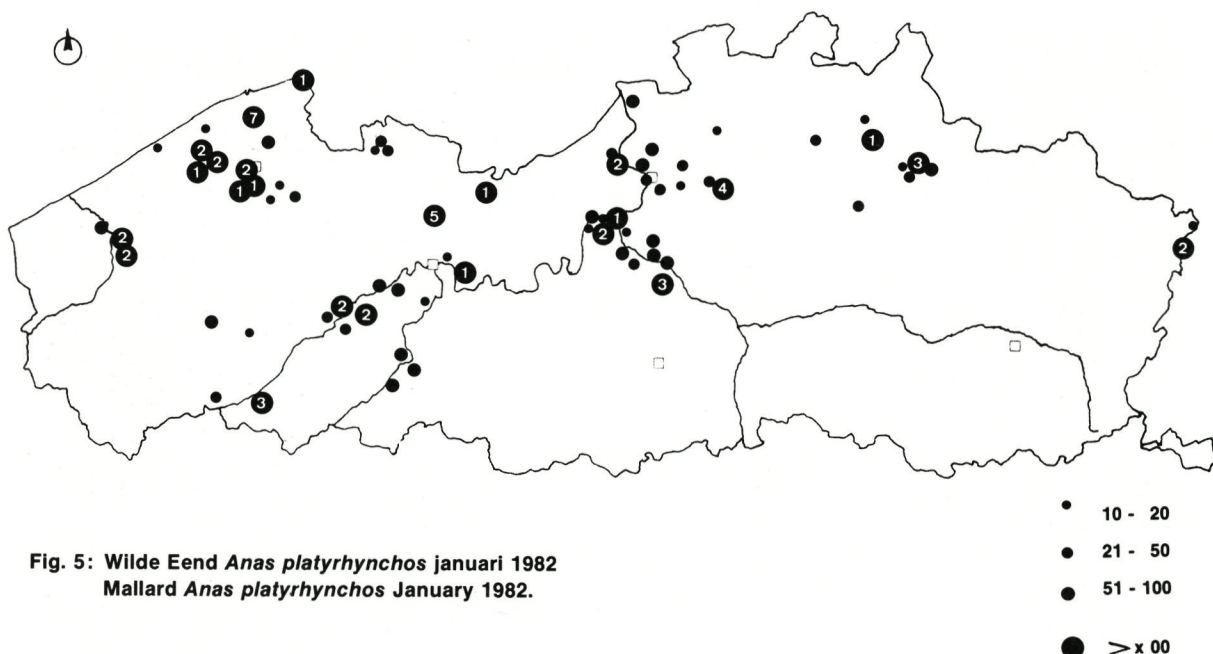

Fig. 5: Wilde Eend *Anas platyrhynchos* januari 1982
Mallard *Anas platyrhynchos* January 1982.

bereikt, duidelijk hoger dan deze welke tijdens de vorige winter werden geteld.

De hoogste aantallen Wilde Eenden worden geregistreerd in de regio's Brugge-Oostkust en Antwerpen (Tabel 4). Aanvankelijk zijn beide regio's even belangrijk voor de Wilde Eend, maar de aantallen in het Antwerpse veranderen veel minder dan die in het Brugse, zodat in laatstgenoemd gebied uiteindelijk in januari veruit de meeste Wilde Eenden pleisteren. De belangrijkste plaatsen hier zijn de zandwinning van Roksem (ongeveer 3.000 ex.), de Brugse vestingen (maximum 2.642 ex.), het Zwin (2.000-tal vogels), maar vooral het nieuwe insteeddok van Zeebrugge-Ramscapelle, waar tot 7.000 ex. (8 %) werden geteld. In het Antwerpse komt de Wilde Eend eerder verspreid voor en echt grote concentraties worden zelden genoteerd. De belangrijkste pleisterplaatsen zijn hier de E3-put van Oelegem (max. 4.200, 5 %), de Eendenkooi van Bornem en enkele plaatsen rond Kallo, waar maximaal tot 2.000 vogels zijn gegroepeerd. Andere regio's, zoals de Westkust, het Gentse en Schelde-Leie, zijn ook belangrijk voor de Wilde Eend, maar dit veeleer door de aanwezigheid van hooguit enkele gebieden, waar deze soort bijzonder talrijk kan voorkomen, namelijk het spaarbekken van Merkem en het reservaat De Blankaart voor de Westkust (respectievelijk 5.375 en 4.500 ex. in december, 15 %), het spaarbekken van Kluizen in het Gentse (5.224 ex. in januari, 6 %) en de Gavers te Harelbeke voor Schelde-Leie (maximum 3.700 ex. in januari, 4 %). Deze gebieden zijn trouwens reeds interessant vanaf oktober en ook in maart worden hier nog steeds de hoogste aantallen geteld. De inbreng van de

rest van het telareaal bleef eerder gering en verkreeg pas enige impact toen vanaf december grotere aantallen Wilde Eenden zich concentreerden op enkele grote plassen, zoals sommige grindgaten in de Maasvallei (3.000 ex. in Aldeneik in januari en meer dan 2.000 op Houbenhof te Ophoven in december), de Grote Zandput te Mol (3.810 ex. in januari, 4 %), te Hofstade (3.800 ex. in januari, 4 %) en tenslotte op het Donkmeer te Berlare (3.277 ex. in december, 5 %).

Tenslotte kan nog eens gewezen worden op het belang van de Maasvallei als doortrekgebied voor watervogels. Op 25 februari zaten er namelijk meer dan 25.000 (!!) Wilde Eenden op een grindgat te Kessenich (Gabriëls, *in litt.*), vogels die enkele dagen later reeds allemaal verdwenen waren.

	OKT.	NOV.	DEC.	JAN.	FEB.	MAA.
Westkust	8	12	17	7	15	15
Brugge-Oostkust	27	27	23	25	16	26
Gent-Eeklo	16	12	13	11	12	11
Schelde-Leie	6	9	8	14	7	7
Antwerpen	27	26	15	18	24	17
Overige regio's	16	14	24	25	26	24
Tot. Vlaanderen	28.245	40.075	67.215	88.241	42.272	18.562

Tabel 4: Procentuele spreiding van de Wilde Eend, *Anas platyrhynchos*, in Vlaanderen tijdens de mid-maandelijkse watervogeltellingen in 1981-1982.

Relative distribution (%) of Mallards, *Anas platyrhynchos*, in Flanders (Belgium) during the mid-winter counts of waterbirds in 1981-1982.

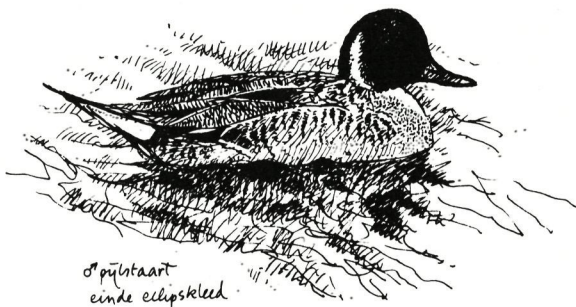

Wilde Eenden, pleisterend op bevroren natte weilanden te Aldeneik in de Maasvallei

Foto: D. Draulans

PIJLSTAART - *Anas acuta*

Blijkens de sobere resultaten was de Pijlstaart een schaarse gast in Vlaanderen. De maxima kwamen voor in december (296 ex.) en februari (289 ex.). De belangrijkste regio's zijn deze van

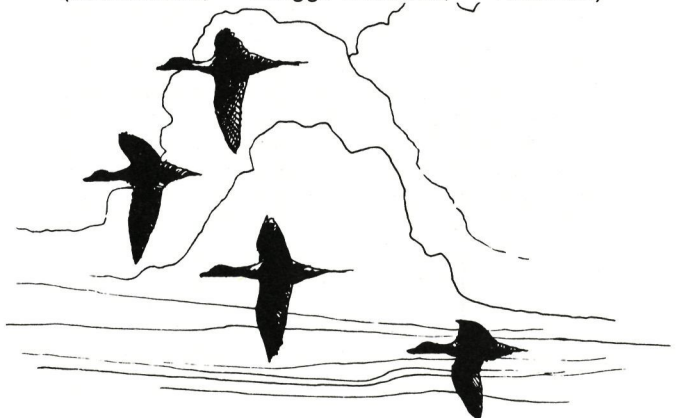

Antwerpen en Brugge-Oostkust. Samen herbergen ze 77 % van de Pijlstaarten in oktober, 90 % van het contingent in november en 85 % in december. In januari zit 73 % in het Antwerpse waarvan het gros (95 %) op het Buitenschoor te Zandvliet. Ook in februari eist het Antwerpse vrijwel alle getelde Pijlstaarten voor zich op; 237 ex., goed voor 82 %. Ditmaal onthouden we als voornaamste thuishaven de E3-put te

Oelegem (42 ex.) en de Ketenisdijk te Doel (120 ex.). In maart hokken ondermeer 15 ex. op de Brechtse Heide, 14 ex. op de Kalmthoutse Heide en 16 ex. in de IJzerbroeken van Lo-Reninge. De grootste groep in april verbleef te Zandvliet (23 ex.). Aan de Oostkust zijn de belangrijkste polen het Zwin (45 in oktober en 60 in december) en het polder-havengebiedcomplex van Ramskapelle-Lissewege (46 ex. in november en 49 ex. in december).

ZOMERTALING - *Anas querquedula*

In september werden in de drie getelde regio's (Middenkust, Brugge-Oostkust, Turnhout)

Zomertalingen gemeld doch achteraf verdwijnt de soort en dient gewacht tot in februari vooraleer de Zomertalingen onze contreien opnieuw aandoen (5 ex. te Berlare en 1 ex. te Roksem). In maart wordt de soort talrijker en kan hij in 8 Vlaamse regio's worden vastgesteld. April toont een nog sterker cijfer (89 ex.) maar de Zomertaling wordt nu vooral waargenomen in en rond zijn broedgebieden, hoofdzakelijk in de polders.

SLOBEEND - *Anas clypeata*

In december verbleven een recordaantal van 4.000 Slobeenden in Vlaanderen. Zeer kenschetsend voor de soort is zijn afkeer voor langdurige ijsvorming op zijn favoriete ondiepe voedselwateren. Het hoeft daarom geenszins verwondering te wekken hoezeer de decemberpiek in januari bleek teloor gegaan. Enkel langs de Beneden-Schelde op de slikken-schorren van het Groot Buitenschoor (Zandvliet) vertoefden nog zo'n 630 ex. (69 %). Ontegensprekelijk slaat Vlaanderen met de 3.983 Slobeenden in december op internationaal niveau geen mal figuur. De bijzonderste groepen bevonden zich op het Buitenschoor van Zandvliet (1.080, 27 %), Blokkersdijk Antwerpen (235, 6 %), Donckmeer Berlare (584, 15 %), Spaarbekken Merkem (520, 13 %), Ramskapelle-Lissewege (500, 13 %), zandput Roksem (300, 8 %). Dit betekent dat 81 % (3.219 ex.) van alle Slobeenden te vinden waren in slechts zes 'wetlands'! De maxima voor Blokkersdijk reikten tot 350 ex. in oktober (25 %) en 393 ex. in november (28 %). Betekenisvol in november waren eveneens de Eendenkooi te Bornem (240,

9 %), het spaarbekken van Kluizen (162 ex., 6 %) en de achterhaven van Zeebrugge (627 ex., 23 %). In februari bewees het Groot Buitenschoor met glans de belangrijkste Vlaamse pleisterplaats voor Slobeenden te zijn: 527 ex. (41 %). In het voorjaar brokkelt de groepsgrootte van Slobeenden gevoelig af. In december haalt ze 81,2 ex. en in maart-april nog respectievelijk 16,4 en 19,7 vogels. De indruk overheerst dat grote open waters vanaf dan worden gemeden ten voordele van meer besloten biotopen zoals rietrijke krekens en kleiputten, vennen, kleinschalige plassen en sloten, enz. Dit bemoeilijkt uiteraard de detecteerbaarheid tijdens de voorjaars-surveys. De sterkste april-concentraties situeerden zich op Blokkersdijk (114 ex., 13 %), De Blankaart (124 ex., 13 %) en Zeebrugge-Ramskapelle (114 ex., 12 %).

KROONEEND - *Netta rufina*

Er zijn in totaal zes waarnemingen van deze zeldzame eendensoort ingezonden. Op 12 september werd een vogel opgemerkt op de Kleine Hooibek te Retie, terwijl op 14 maart een exemplaar op de Gavers te Harelbeke vertoefde. Tussen beide data in noteerde men nog twee mannetjes in november, respectievelijk te Oorden en op het grindgat Gravelco te Boorse in de Maasvallei en nog eens een mannetje te Doel in december. Tenslotte werd op 16 januari een vrouwtje ontdekt aan de Sneppenbrug te Gent.

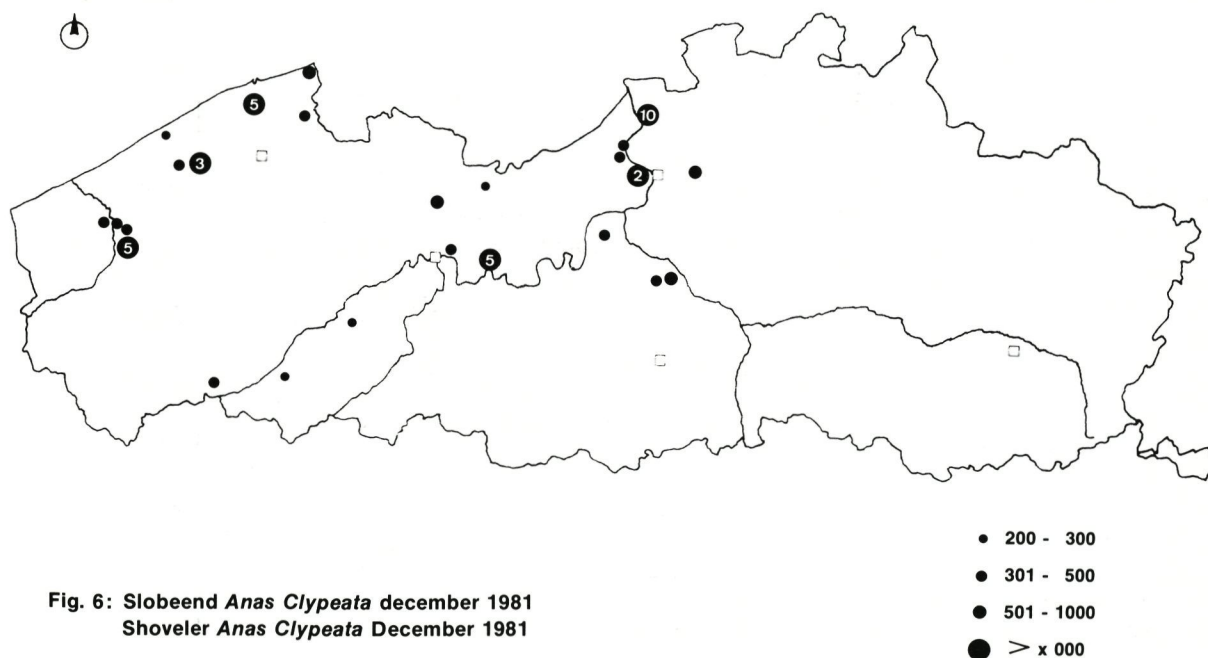
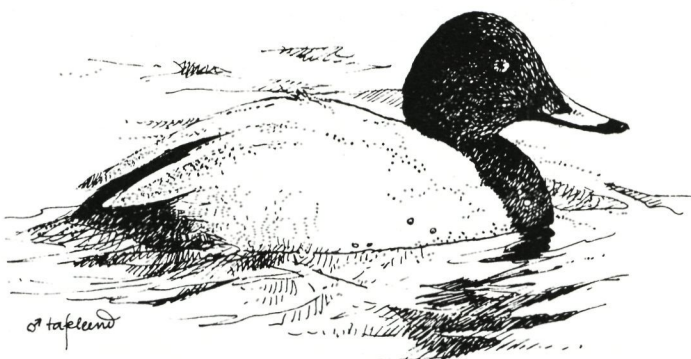

Fig. 6: Slobeend *Anas Clypeata* december 1981
Shoveler *Anas Clypeata* December 1981

TAFELEEND - *Aythya ferina*

De Tafелеend is nog steeds onze talrijkste overwinterende duikeend en kan in de wintermaanden dan ook op vele plaatsen verspreid over geheel Vlaanderen worden waargenomen. Het totale aantal neemt toe van oktober tot in december, maar is vrij laag in de strenge koudeperiode van midden-januari (slechts 2.089 ex.). In februari werd het maximum voor deze winter genoteerd, namelijk 4.358 vogels. Daarna namen de aantallen weer sterk af en in april werden door de tellers nog slechts 372 Tafeleendenwaarnemingen ingezonden. In vergelijking met vorige winter zijn de dit jaar berekende totalen hoger in het najaar en in februari en april, maar lager in januari en maart. De gemiddelde grootte van de getelde groepen schommelt nogal sterk in de loop van de winter, maar toch kan een sterke toename worden vastgesteld van september tot in november, waarna in december en januari de gemiddelde waarden lichtjes schommelen rond een vergelijkbaar aantal van ongeveer vijftig vogels (Fig. 7). In februari is de gemiddelde groep zeer groot (76 vogels), maar in maart en april neemt het aantal vogels per groep weer zeer sterk af. Ook de geslachtsverhouding schommelt nogal sterk in de loop van de winter met doorgaans een overwicht aan mannetjes. Enkel in januari werden iets meer vrouwtjes gezien (slechts 49 % mannetjes). Overigens is een zeer gedetailleerde analyse van vele gegevens nodig

om sluitende conclusies te kunnen trekken voor wat betreft de geslachtsverhouding.

Het voorkomen van de Tafелеend over Vlaanderen in de loop van het telseizoen varieert nogal sterk. In oktober worden veruit de meeste Tafeleenden in het Antwerpse gezien, met onder andere 210 (15 %) te Oorderen en 144 (10 %) op Blokkersdijk. Daarbuiten werden enkel op het spaarbekken te Merkem en op de Kallemoeie te Nazareth nog grote concentraties opgemerkt (respectievelijk 104 en 102 ex.). Op andere plaatsen was de soort nog niet talrijk. In november komt hierin duidelijk verandering. Het Antwerpse herbergt wel nog steeds het hoogste aantal Tafeleenden met concentraties op Blokkersdijk (234 ex., 7 %), te Oelegem (118 ex.) en te Oorderen (101 ex.), maar

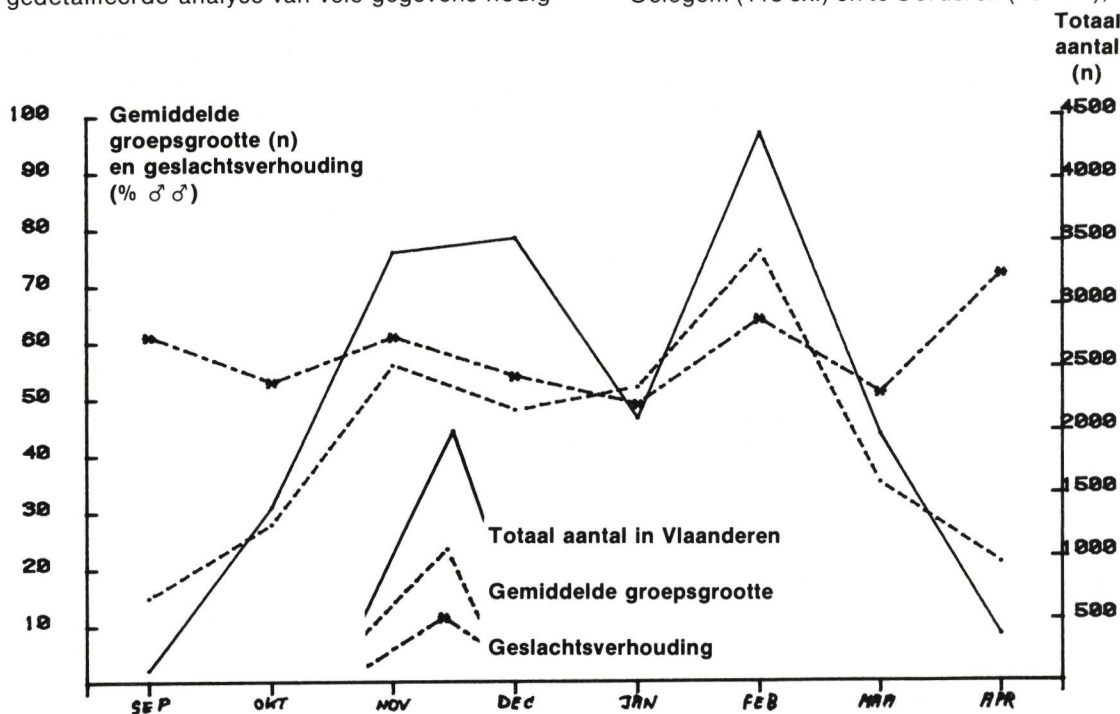

Fig. 7: Aantallen, groepsgrootte en sex-ratio bij de Tafелеend *Aythya ferina* in Vlaanderen gedurende het winter-halfjaar 1981-1982.

Numbers, flock-size and sex ratio of Pochards *Aythya ferina* in Flanders in the winter 1981-1982.

ook in andere regio's werden veel Tafelenden geteld. Grote groepen waren er te Kluizen (415, 12 %), Ramskapelle (280, 8 %), Meer (268, 8 %) en Merkem (233, 7 %). In december vertoeven de meeste vogels in Schelde-Leie met 284 ex. (8 %) op de Gavers te Harelbeke, 183 op de Tweelingplas te Eke en 158 te Zingem. Ook in het Antwerpse blijft deze eend goed vertegenwoordigd met bijvoorbeeld een groep van 200 vogels te Kallo en nog steeds 137 ex. op Blokkersdijk. De hoogste aantallen op deze teldag werden genoteerd op het spaarbekken van Merkem (482, 14 %) en het dok van Ramskapelle (472, 13 %). In januari is dit globale beeld sterk gewijzigd als gevolg van het koude weer en het dichtvriezen van vele plassen (Fig. 7). De meeste Tafelenden vertoeven nu aan de Oostkust met liefst 720 ex. (34 %) te Ramskapelle. Ook te Gullegem en te Zingem in regio Schelde-Leie werden nog grote groepen van respectievelijk 300 (14 %) en 250 (12 %) eenden gezien, maar daarbuiten, onder andere in het Antwerpse, is de soort nog slechts schaars vertegenwoordigd (totaal 267 ex.). In februari wordt de oorspronkelijke toestand weer opgetekend met veel vogels in Schelde-Leie 441 ex. (10 %) op zowel de Tweelingplas te Eke als de Kallemoeie te Nazareth, 340 te Zingem en nog meer dan 150 te Gullegem) en in het Antwerpse (259 te Rijkevorsel en 145 op Blokkersdijk). In maart is Schelde-Leie de enige regio, die nog echt hoge aantallen Tafelenden (815 ex, 42 %) herbergt. Tenslotte kan nog eens

gewezen op de sterke aantalsfluctuaties in sommige streken, zoals bijvoorbeeld op de grindgaten in de Maasvallei.

WITOOGGEEND - *Aythya nyroca*

De Witooggeend is een zeldzame gast in onze streken, maar wordt wel in gevangenschap gehouden, zodat soms ontsnapte vogels op onze vijvers kunnen vertoeven. Voor de voorbije winter liggen er slechts drie waarnemingen voor, allemaal met betrekking tot mannetjes. Het eerste exemplaar werd in december te Ramskapelle ontdekt, het tweede in januari te Eke/Semmerzake en tenslotte zwom er in februari nog een vogel rond op de Zeilplas te Drongen.

KUIFEEND - *Aythya fuligula*

Het aantal Kuifeenden tijdens de telweekeinden nam toe van september tot in december, was laag in de koudeperiode van januari en bereikte een maximum van 2.709 vogels in februari (Fig. 8). In maart en april vertoefden er nog steeds vrij grote aantallen Kuifeenden bij ons. De totalen zijn, met uitzondering van de koudeperiode in januari, hoger dan de resultaten verkregen in de vorige winter. Aanvankelijk werden er in de groepen meer vrouwtjes dan mannetjes opgemerkt, maar tijdens de tellingen gedurende de koudeweg haalden de mannetjes de bovenhand (57 %). In februari en maart was de geslachtsverhouding ongeveer gelijk, maar in april werden er weerom

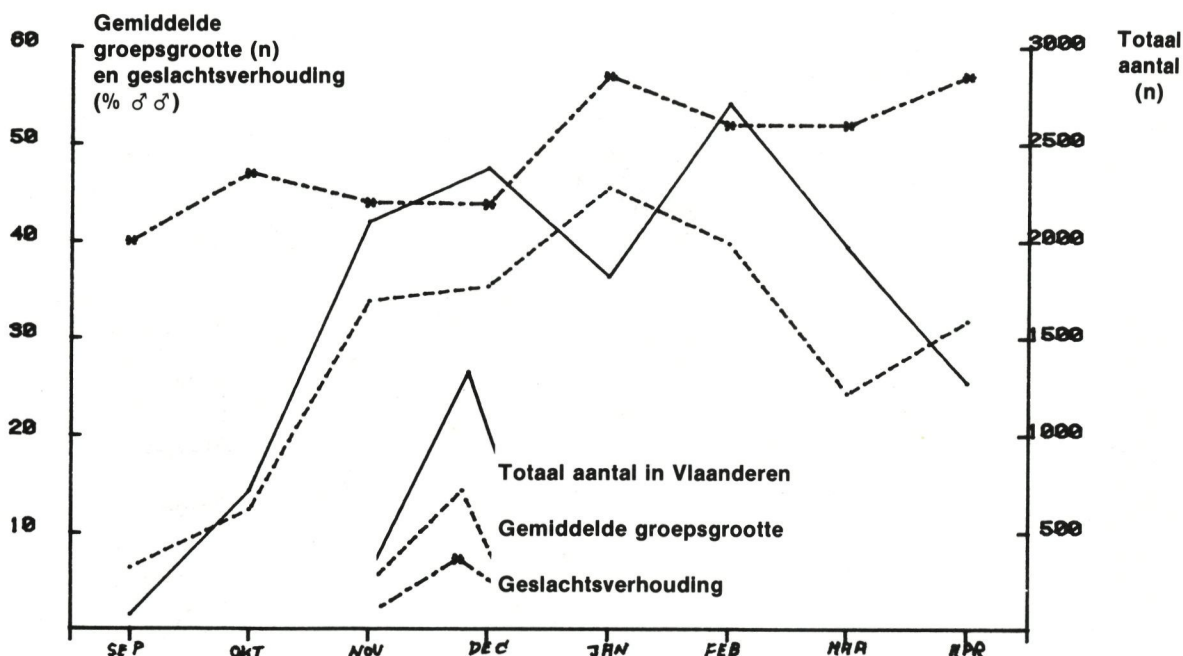

Fig. 8: Aantallen, groepsgrootte en sex-ratio bij de Kuifeend *Aythya fuligula* in Vlaanderen gedurende het winterhalfjaar 1981/1982.

Numbers, flock-size and sex ratio of Tufted Duck *Aythya fuligula* in Flanders in the winter 1981/1982

iets meer mannetjes gezien. De gemiddelde groeps grootte nam gestaag toe van september tot januari en daalde vanaf dan tot in maart. In april was de gemiddelde groep weer iets groter. In oktober is de Kuifeend nog steeds vrij schaars vertegenwoordigd in ons land. In slechts twee regio's werden meer dan honderd vogels geteld, namelijk in de Westkust, met onder andere 53 exemplaren op het spaarbekken van Merken, en in het Antwerpse, met als grootste groep 69 vogels te Oorderen. In november echter is de soort ook meer algemeen in andere delen van het telgebied, hoewel voornoemde regio's, en dan vooral het Antwerpse, nog steeds de belangrijkste aantallen opleveren. Veruit het hoogste aantal, namelijk 693 ex. (33 %) werd geteld te Oorderen, maar ook de 146 vogels op het Spaarbekken van Kluizen en de 98 ex. te Merken kunnen hier vermeld. In december blijft deze algemene toestand aanhouden met meerdere groepen van meer dan honderd vogels, namelijk op de Ekerse Put te Ekeren (486, 20 %), de spaarbekkens van Merkem (205, 9 %) en Kluizen (160), een grindgat te Kessenich in de Maasvallei (134) en tenslotte twee zandwinningsputten, één te Walem bij Mechelen (134) en de Plas Leblanc te Mol (101 ex.). Onder invloed van de strenge koude is dit patroon in januari wel enigszins veranderd (Fig. 8). Het Antwerpse herbergt nog steeds de hoogste aantallen met onder andere 700 ex. (37 %) te Zandvliet, 220 op het Kanaaldok te Antwerpen en 116 op de E3-put van Oelegem. Verder werden enkel nog in de Oostkust, waar tot dan toe nog slechts weinig Kuifeenden pleisterden, hogere aantallen geteld met 190 exemplaren op het dok van Ramskapelle als maximum. Ook groepen van 117 vogels op de Plas Leblanc te Mol en 100 op het Kanaal van Willebroek zijn meldenswaardig. In februari is de vroegere toestand praktisch hersteld met nu evenwel ook een belangrijke inbreng vanuit de regio Schelde-Leie (301 ex.). De hoogste aantallen tijdens dit telweekeinde werden genoteerd te Oorderen (927 ex., 34 %) op Kallemoeie te Nazareth (137 ex.), op het spaarbekken van Kluizen (120 ex.), op Blokkersdijk (118 ex.), het spaarbekken van Merkem (110 ex.) en tenslotte te Kessenich (104 ex.). In maart vertoeven er opnieuw minder Kuifeenden in Schelde-Leie (236 ex.), maar over het algemeen blijft het globale beeld ongewijzigd en zijn het nog steeds dezelfde plassen die veel Kuifeenden aanlokken. In april tenslotte werden nog hoge aantallen genoteerd te Oorderen (283 ex., 22 %), op Blokkersdijk (221 ex.) en op het spaarbekken van Merken (103 ex.). De Kuifeend blijkt in de winter aldus wel zeer sterk aan enkele plassen gebonden.

TOPPEREEND - *Aythya marila*

De Toppereend werd tijdens de tellingen in onze streken gesignaleerd vanaf november tot in

maart, vooral in de kuststreek, maar ook in het stroomgebied van Leie en Schelde. Buiten deze gebieden is er slechts één waarneming, namelijk een vrouwtje op het grindgat Gravelco te Boorseme in de Maasvallei op 14 november.

In november werden zes vogels gezien, in december slechts twee. Ook in januari noteerden we nog slechts drie vogels, maar februari was met 21 individuen veruit de beste maand. In maart tenslotte pleisterden nog zes vogels op onze wateren. Het is wel merkwaardig dat van deze eend, die algemeen toch wel noordelijk van ons land overwintert, weinig waarnemingen werden verricht tijdens de strenge winterperiode. Anderzijds dient opgemerkt dat de soort veelvuldig op zee kan voorkomen, waar ze minder onderhevig is aan weersinvloeden, die het foerageren kunnen bemoeilijken. Tevens zijn er voor ons land geen open-zee tellingen voorhanden en zijn de gevonden aantallen waarschijnlijk sterk onderschat. Overigens wordt de soort op zeer verspreide wateren opgemerkt, want slechts op vier plaatsen werden tweemaal Toppereenden gezien (de Spuikom te Oostende, het Zwin, de Brugse vestingen en de Tweelingplas te Eke). De meeste waarnemingen betroffen solitaire vogels. Tweemaal werden zes vogels samen gezien, éénmaal vier en tweemaal twee. Van slechts veertien exemplaren werd het geslacht gespecificeerd. Het waren viermaal mannetjes en tienmaal vrouwelijke exemplaren, de eerste uitsluitend in januari en februari en de vrouwtjes gespreid over de gehele periode.

EIDER - *Somateria mollissima*

De waargenomen aantallen Eiders geven zonder enige twijfel een fel vertekend beeld van het voorkomen van deze soort gedurende het winterhalfjaar in ons telareaal. Het ontbreken van tellingen van de Vlaamse Banken heeft tot gevolg dat voor vele watervogels, waaronder ook de Eider, een zware onderschatting van de bij ons overwinterende populatie optreedt. Maximaal werden 200 vogels geteld in januari, waarvan 142 op zee tussen Oostende en Middelkerke. Hierbij dient echter aangestipt dat vanaf de wal enkel vogels die zich dicht onder de kust bevinden, kunnen worden opgemerkt. Het enige binnenlandgegeven betreft 9 vogels te Walem op 13 maart.

ZWARTE ZEEËEND - *Melanitta nigra*

Voor de Zwarte Zeeëend is de situatie identiek als voor de Eidereend. De waargenomen aantallen liggen ver beneden de te verwachten totalen (maximaal slechts 19 ex.!), wanneer op zee zou kunnen geteld worden. Uit het binnenland liggen twee gegevens voor: één te Roksem op 15 november en één te Antwerpen op 17 april.

GROTE ZEEEEND - *Melanitta fusca*

Ook hier weer een met de voor de twee vorige soorten beschreven vergelijkbaar beeld. Ter illustratie van de onvolledigheid van de tellingen kan even aangestipt, dat deze winter meer vogels in het binnenland werden gesignaleerd dan aan de kust: 4 ex. te Ophoven in december en 1 ex. te Lommel in maart.

IJSEEND - *Clangula hyemalis*

Deze sierlijke eend werd opgemerkt aan de pier van Blankenberge in november en een maand later te Ramskapelle en op Blokkersdijk (telkens één exemplaar).

BRILDUIKER - *Bucephala clangula*

In oktober werd één Brilduiker opgemerkt op de E10-put te Meer. Vanaf dan nam het aantal waarnemingen gestaag toe met een maximum van 197 vogels in januari (Fig. 9). Hierna werd een geleidelijke afname genoteerd tot in april, toen nog 38 vogels werden vastgesteld.

De Brilduiker kan in geheel Vlaanderen worden opgemerkt, doch de kuststreek en het Schelde- en Leiegebied bieden de grootste kansen. In december en januari werden het meeste waarnemingen gedaan langs de kust (respectievelijk

44 en 54 %) en iets minder in het rivierengebied (33 en 36 %). In november (54 %), maar vooral in februari, maart en april (respectievelijk 59, 65 en 87,5 %) kwamen wel meer meldingen uit de Schelde- en Leiezone. De hoogste aantallen werden ook in deze streken genoteerd. Negentien maal konden groepjes van meer dan tien vogels worden geregistreerd, en zesmaal werd zelfs de kaap van de twintig overschreden. Deze laatste waarnemingen betroffen wel uitsluitend de kuststreek, namelijk 56 en 22 exemplaren op de Spuikom te Oostende tijdens respectievelijk de december- en februaritelling, 29 vogels in het Zwin op de februaritelling en tenslotte in januari 29, 27 en 22 exemplaren op het Nieuwe dok van Ramskapelle, het Filipsdok te Zeebrugge en de Havengeul te Nieuwpoort. De groeps-grootte fluctueert op dezelfde manier als de totale aantallen, namelijk gemiddeld 3,5 exemplaren per groep in november, stijgend tot 7 in januari en weer dalend tot 4,8 in april. In onze streken worden meestal vogels in vrouwtjeskleed opgemerkt (= vrouwtjes of juvenielen).

Het aandeel volwassen mannetjes was het hoogste in april (29 %) en het laagste in januari (7 %) tijdens de strenge koudeperiode.

Gemiddelde
groeps-grootte (n)
en geslachtsverhouding
(% ♂ ♂)

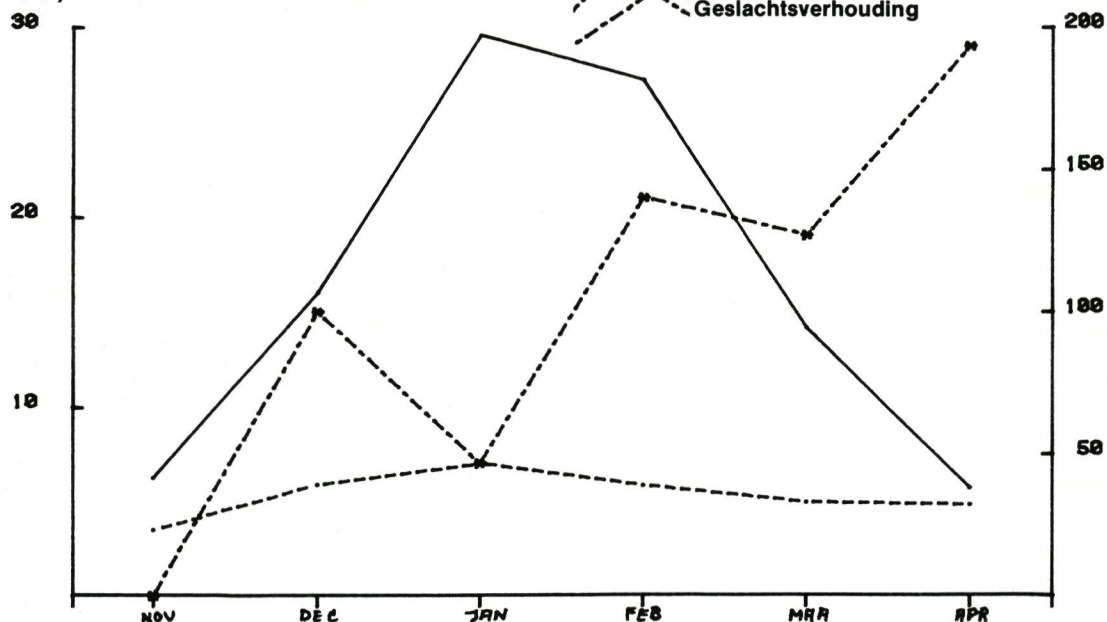

Fig. 9: Aantallen, groeps-grootte en sex-ratio bij de Brilduiker *Bucephala clangula* in Vlaanderen gedurende het winterhalfjaar 1981/1982.

Numbers, flock-size and sex ratio of Goldeneyes *Bucephala clangula* in Flanders in the winter 1981/1982.

NONNETJE - *Mergus albellus*

Het Nonnetje is een karakteristieke wintergast. Vooral in het hart van de winter pleistert de soort in wisselende aantallen in onze contreien. Hierbij dient voornamelijk Brugge-Oostkust genoemd: met een totaal van 252 vogels herbergt deze regio in januari ruim 80 % van de in Vlaanderen aanwezige Nonnetjes. Hiervan vertoefden er 160 op het Filipsdok te Zeebrugge, en 84 op het nieuwe dwarsdok te Ramskapelle. In december en februari zijn de grootste groepen nochtans in het Antwerpse te vinden en wel op de nieuwe havendokken op Linkeroever, de Ekerse Put en op Blokkersdijk. In de rest van Vlaanderen verschijnt de soort slechts als enkeling of in heel kleine groepjes.

MIDDELSTE ZAAGBEK - *Mergus serrator*

Aanwezig vanaf september tot in april is de Middelste Zaagbek een regelmatige verschijning. Toch blijven de wintertotalen gering en enkel midden-januari toont noemenswaardige resultaten. Van de 68 vogels vertoefden er 31 aan de Voorhaven van Zeebrugge. In het Antwerpse blijft de soort, zoals ook in de rest van Vlaanderen, eerder schaars, iets wat ook het vorige winterhalfjaar kon geconcludeerd.

GROTE ZAAGBEK - *Mergus merganser*

De Grote Zaagbek is, evenals het Nonnetje, in Vlaanderen een typische wintervogel. De eerste exemplaren worden doorgaans pas in de late herfst opgemerkt. Vanaf december nemen de

aantallen echter fors toe om in januari te culmineren. Februari en maart tonen een gestaag teruglopen. De belangrijkste overwinteringsplaatsen zijn de nieuwe kanaaldokken op Antwerpen Linkeroever (Doel en Kallo), met maximaal 71 vogels in januari, alsook het Filipsdok te Zeebrugge (30 ex. op 17 januari). Midden januari totaliseren regio Brugge en Antwerpen samen 86 % van de in Vlaanderen pleisterende Grote Zaagbekken. De soort komt echter in de meeste regio's voor, zij het in zeer kleine aantallen.

ANDERE EENDEN

Zoals het een landelijke survey past werden ook ditmaal enkele zeldzamere watervogels gesignaleerd. Liefhebbers van heinde en ver konden hun hart voelen aarzelen bij het observeren van een mannetje Blauwvleugeltaling *Anas discors* op 14 maart te Zingem, een vrouwtje Mandarijneend *Aix galericulata* op het kanaal Roeselare-Ooigem medio januari en tenslotte 3 Casarca's *Tadorna ferruginea* in oktober: 1 te Eke/Semmerzake en 2 in het Zwin.

MEERKOET - *Fulica atra*

De Meerkoet toonde zich opnieuw een van de gewoonste watervogels in het Vlaamse land met een cijfer dat culmineerde in januari: 33.530 ex. Dit betreft het hoogste cijfer ooit in Vlaanderen vastgesteld. Deze forse januariscore (Fig. 11) kan in hoge mate op rekening gebracht van het gure winterweer. Vogels in het binnenland verlieten als

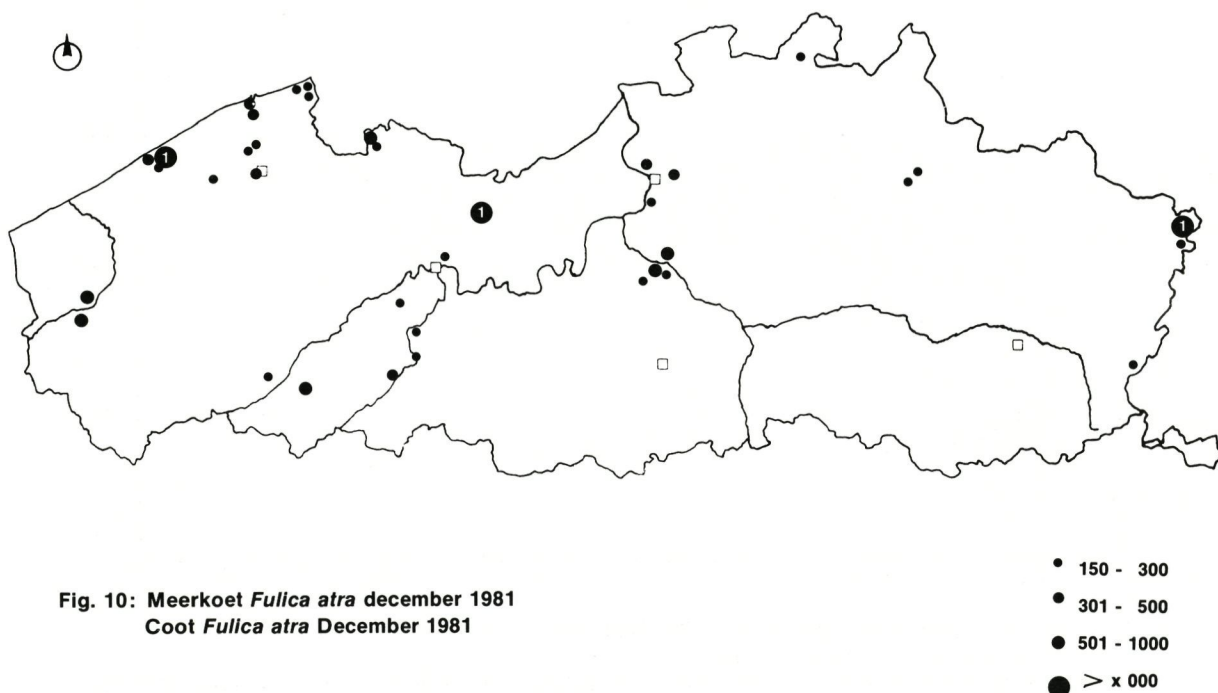

Fig. 10: Meerkoet *Fulica atra* december 1981
Coot *Fulica atra* December 1981

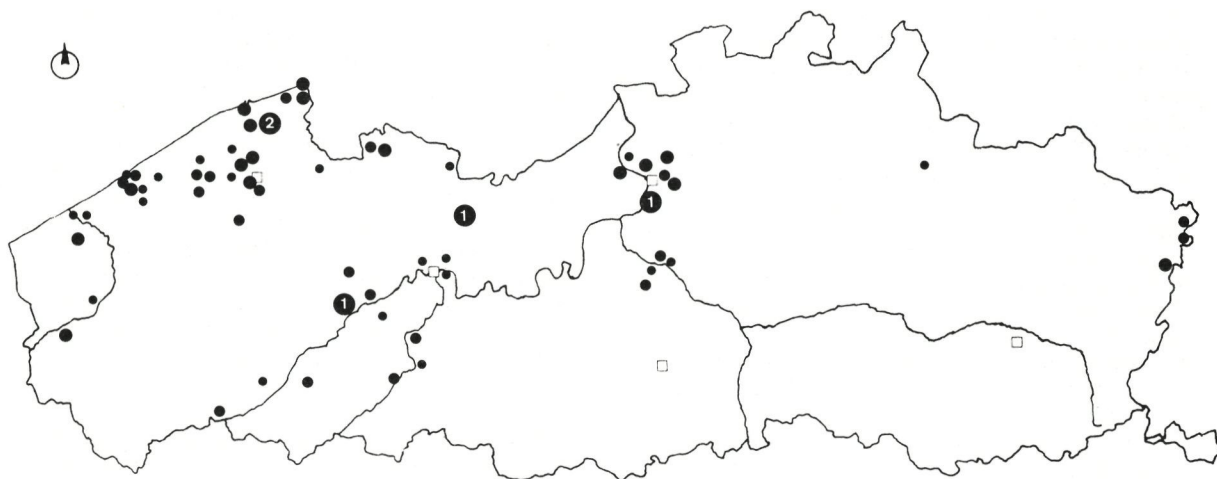

Fig. 11: Meerkoet *Fulica atra* januari 1982
Coot *Fulica atra* January 1982

- 150 - 300
- 301 - 500
- 501 - 1000
- > x 000

Meerkoeten in een wak van een toegevroren zandwinningsput te Mol.

Foto: D. Draulans

gevolg van het ijs- en sneeuwdek hun pleisterplaatsen en zochten hun heil langs stromen of op vaarten en kanalen. In Schelde-Leie noteerden we een toename te Ooidonk langs de Leie van 15 ex. in december tot meerdere honderden in januari. Op de samenvloeiing van Leie en Schipdonkkanaal ('Noorderwal' te Deinze) concentreerden zich 1.060 koeten op het deels ijsvrije water. Daar waar een verslechtering van de voedselsituatie optrad door ijsvorming constateren we een gevoelige afname, zo bijv. op de Oostendse Spuikom: van 1.001 ex. in december naar 471 ex. in januari. Aan de Oostkust arriveerden honderden Meerkoeten in de poldergraslanden, waaronder 2.415 ex. (7 %) ten zuiden van Ramskapelle-dorp. Ook veel dieper landinwaarts vonden we koeten ver van direct aanligbaar open water: een 'kudde' van 1.250 ex. in de weiden nabij de samenvloeiing van Herk en Demer te Herk-de-Stad op 3 februari. Door deze sterke bezetting van niet-traditionele pleisterplaatsen ligt het voor de hand dat enkele grote concentraties over het hoofd zullen gezien zijn. Een aanwezigheid van 35-40.000 Meerkoeten tijdens de januari-tellingen in Vlaanderen kan dan ook vooropgeplaatst.

Dat de Meerkoet het niet al te nauw neemt met zijn winterbiotoop is bekend. Met de aanwezigheid van ijsvrij oppervlaktewater en grazige oeverpartijen als grote bekommernissen verschijnt hij op zand-, klei- en grindputten, vaarten en kanalen, dokken en zwaaikommen, parkvijvers en andere stadswaters, krekens, enz. Fig 9 en 10 situeert de verspreiding van de Meerkoet in december 1981 en januari 1982.

Volgende gebieden met hoge aantallen koeten dienen opgesomd: Puyenbroek-Wachtebeke (1.619, november), Mechelsbroek (740, november), Houbenhof-Ophoven (1.500, december), kleiputten Stuivekenskerke (870, februari), Ekerse Put (668, januari), grindgat Bichterweert (652, januari), Zoutekreek bij Oostende (684, januari), Diksmuide-Reninge langs de IJzer (680, januari), zandput Ramskapelle-Westkust (750, januari), polders Oostende Vaart regio Brugge-Oostkust (886, januari), Filipisdok Zeebrugge (750, januari), zandput St.-Pieters (689, januari), Hollandersgat St.-Laureins (608, januari) en havenuitbreidingsgebied Ramskapelle-Lissewege (1.150, maart).

DISCUSSIE

1981/82 was om meer dan één reden een boeiend watervogelseizoen. Bovenal bood het voor de eerste maal in Vlaanderen de kans betrouwbare kwantitatieve effecten van strenge vorst en hevige sneeuwval op watervogels na te trekken. Globaal genomen haalden vooral de grondelenden de interesse naar zich toe. Voor Smient en Wilde Eend werden nieuwe Vlaamse maxima genoteerd op het telweekend van 16-17 januari, respectievelijk 27.333 en 88.241 ex. De reële

maxima moeten evenwel veel hoger hebben bereikt. Voor Smient mogen 60-90.000 ex. en voor Wilde Eend 100-130.000 ex. vooropgesteld. Een invasief voorkomen van duikeenden bleef achterwege.

Anderzijds was ook het voorspel tot de koude opmerkelijk met sterke passage van vorstvlinders zoals Wintertaling en Slobeend. Vooral bij de decembertelling is het aannemelijk dat bij deze twee soorten een deel van het totale contingent reeds uit vluchtende vogels bestond. In elk geval was de getalsterkte van Wintertaling en Slobeend in december naar Vlaamse normen respectabel, respectievelijk ca. 11.000 en 4.000 ex. Deze aantallen vielen in januari met zo'n 5.000 en 3.000 terug. Van drastische aard was de inwerking van het winterse weer op de aanwezige Krakeenden, deze vielen terug van 449 in december tot hoop en al 75 in januari. Daarentegen klommen Smient en Wilde Eend steil de hoogte in. Vooral de Smient wist zijn cijfer meer dan te verdubbelen, van ca. 11.500 (december) naar ca. 27.500 (januari). Met name de kustpolders boden aan heel wat Smienten een tijdelijk én sneeuwloos onderkomen.

Zoals gemeld hebben de duikeenden zich niet in het centrum van de belangstelling weten te werken. Ongetwijfeld betekende het massaal dichtvriezen van oppervlaktewateren een streep door hun rekening. Hierdoor dienden lokale pleistersaars de wijk te nemen en konden doorkomende vorsttrekkers geen halte maken. Daar waar open water voorhanden bleef leidde dit plaatselijk tot flinke concentraties die een gevoelige impact hadden op de Vlaamse effectieven. Zo verbleven in januari 34 % van de Tafelenden te Zeebrugge-Ramskapelle en 37 % van de Kuifeenden te Zandvliet. Ook valt het courant frequenteren van vaarten en kanalen door duikeenden in deze periode te noteren. Bij de vorming van een ijsdek op de pleisterplaats kenden ook veel Meerkoeten kwade dagen. Op enkele plaatsen zien we zelfs de vorming van dichte groepen in graslanden, vrij ver van direct aanligbaar open water.

Tijdens de soort-besprekingen hebben we enkele malen laten blijken dat deze tellingen voor meer dan louter aantallen-gegoochel in aanmerking kunnen komen. Zo werden in bepaalde gevallen deelaspecten zoals sex-ratio en groeps grootte kort gecommentarieerd. We spreken trouwens de wens uit dat vooral aan de geslachtsverhoudingen een nog grotere aandacht zou worden besteed. Voorts beklemtonden we regelmatig aan de hand van percentages welk aandeel bepaalde gebieden in de Vlaamse totalen vormden. Langs deze weg hopen we in de toekomst geactualiseerde criteria te kunnen presenteren waardoor de resultaten van de watervogeltellingen operationeel zijn te maken voor het behoud van bepaalde (bedreigde) wetlands.

Voor de *Westkust* (regio 1) zien we De Blankaart e.o. (reservaat + spaarbekken Merkem, Bethoosterse Broeken) met een Vlaamse/nationale betekenis voor Aalscholver (tot 31 %), Smient (tot 35 %), Wintertaling (+ 25 %), Wilde Eend (15 %), Slobeend (13 %) en Kuifeend (9 %).

De *Middenkust* kent vooral met de Spuikom te Oostende-Bredene een topper. Deze herbergde in november tot 22 % van de Dodaarzen. Voor de Geoorde Fuut is het een van de belangrijkste pleisterplaatsen buiten de broedtijd in België (14 ex. in september). Langs de *Oostkust* herkennen we in het Zwin het sterkste overwinteringsgebied van de Bergeend (tot 46 %). Voor deze laatste soort zijn de Oostkust en het Antwerpse (tot 77 %) de belangrijkste tenoren. In januari zat het gros van de Kleine Zwanen in de Oostkustpolders. Tevens kende de Oostkust, met als draaischip het complex in de Zeebrugse achterhaven, een ongekende dichtheid aan Smienten die blijkens de tellingen tot +50 % van de totalen uitmaakte. Andere soorten scoorden in dit complex eveneens behoorlijk hoog: Wilde Eend (8 %), Wintertaling (12 %), Slobeend (23 %) en Tafeleend (34 %). Verspreid in het Brugse (regio 3) liggen nog talrijke zandwinningsvijvers waarvan vooral de put van Roksem tot een gerenommeerd watervogelsterrein is uitgegroeid: Smient (8 %), Wintertaling (6 %), Wilde Eend (8 %) en Slobeend (8 %). Het brakke Boudewijnkanaal (+ de dokken te Zeebrugge) en de zandput te St.-Pieters hebben hun waarde voor Dodaarzen.

Het aandeel van *Schelde-Leie* (regio 6) laat zich doorgaans bij de Wilde Eend en de duikeenden gevoelen. Zo zaten in maart 42 % van de Tafeleenden in deze streek. Belangrijke plaatsen zijn hier De Gavers (E3-put, Harelbeke) en de Kallemoeie (E3-plas, Nazareth). *Gent-Eeklo* (regio 5) heeft zijn regelmatig sterke bijdrage dikwijls te danken aan het uitgestrekte wateroppervlak van het waterspaarbekken te Kluizen; ondermeer bij soorten zoals Wilde Eend (6 %), Slobeend (6 %) en Tafeleend (12 %). Langs de *Schelde* zorgde vooral het Donkmeer te Berlare voor een aangename verrassing door de sterke aanwezigheid van Wilde Eend (tot 5 %) en Slobeend (tot 15 %). In de Eendenkooi van Bornem pleisterden tot 7 % van de Wilde Eenden en tot 19 % van de Slobeenden. Het gebied van de Beneden-Schelde in regio *Antwerpen* vormt een van de beste watervogel-trekpleisters in ons land. Bij heel wat soorten is het Antwerpse contingent meer dan eens richtinggevend voor de Vlaamse totalen (o.a. bij Krakeend en Bergeend). Enkele terreinen verschijnen hier met regelmaat op het voorplan: Blokkersdijk (10 % Bergeend, 41 % Krakeend, 28 % Slobeend en 10 % Tafeleend), Groot Buitenschoor Zandvliet (69 % Slobeend), Galgenschoor Lillo (35 % Bergeend, 7 % Wintertaling), Groot Gat Doel (19 % Bergeend), De

Kuifeend te Oorderen (34 % Krakeend, 15 % Tafeleend, 34 % Kuifeend), E3-put Oelegem (5 % Wilde Eend), BASF Zandvliet (37 % Kuifeend) en de Ekerse Put te Ekeren (20 % Kuifeend). In het *Mechelse* (regio 12) wijzen we onder andere op het Mechelsbroek. Rond *Turnhout* (regio 16) dienen de Plas Leblanc en de Grote Zandput (Mol) aangestipt. Grote delen van *Limburg* zijn tot op heden braakliggend terrein. Ongetwijfeld liggen hier gebieden (waaronder Wijvenheide) die een nationale betekenis dienen toegekend. De grindgaten in de Maasvallei gedroegen zich ditmaal als een zwak broertje. Toch hebben ze tussen de lijnen door andermaal bewezen (25.000 Wilde Eenden op één grindgat buiten de telweekends) wat ze als doortrekroute voor (water-)vogels waard zijn.

Deze discussie moge afgesloten met de vaststelling dat Pijlstaarten en Grote Zaagbekken hun krachten verdelen tussen het Antwerpse en het Brugse terwijl het Nonnetje in januari bijna alleen in de Oostkust present was.

SAMENVATTING

Dit tweede rapport van de Vlaamse I.W.R.B.-werkgroep 'Anas' omvat de resultaten uit het telseizoen 1981/82. De septembersurvey ging hierbij de mist in. Het verslag beschrijft dezelfde soorten als voorgaand, zijnde duikers, futen, Blauwe Reiger, Aalscholver, alle eenden, zwanen en Meerkoet. Tabel 1 geeft een indruk van het aantal bezochte gebieden. Voor het temperatuurverloop zie Fig. 2.

De bekomen aantallen/maxima liggen dikwijls op een hoger niveau dan voorgaand verslag. Dit is ondermeer het geval bij Dodaars, Bergeend, Smient, Krakeend, Wintertaling, Wilde Eend, Slobeend en Meerkoet (Tabel 2). In grote mate kan dit op rekening gebracht van de strenge weerscondities die toen in West-Europa heersten. In de discussie worden de voornaamste gevolgen van het winterweer op de aanwezige aantallen getaxeerd. Een tweede luik van de discussie synthetiseert kort het belang binnen Vlaamse context van enkele pleisterplaatsen. De kustpolders en de Beneden-Schelde komen als zeer belangrijke refugia voor heel wat soorten uit de bus. Vooral de spreiding van talloze zand-, klei- en grindputten in Vlaanderen zorgt ervoor dat dit beeld voor enkele soorten difuser wordt.

DANKWOORD

Een simpel woord van dank staat eigenlijk voor niets tegenover de grote inspanningen die we van onze regionale coördinatoren hebben verwacht. Tot in de puntjes verzorgd werk ontvingen we van Koen Devos, Paul Lingier, Piet Desmet, Peter Boesman, Geert Colembie, Paul de Bruycker, Silvester Tys, Ludo Benoy en Jan Gabriëls. Daarom richten we dankbetuigingen in het kwadraat aan voorgaande personen die zich met

Verenigingsberichten De Wielewaal - januari

- 15 **Brugge.** Kraaientocht in Vloeten - Zedelgem. Vertrek: 15 u. aan de kerk van Snellegem. Leiding: M. Pottier.
- 15 **Demer en Dijle.** Werkdag Hollaken bos. Hakken hakhout. Vertrek: Hollaken Brug om 9 en om 13 u. Leiding: G. Verstraeten. Mee te brengen: hakmes of bijltje. Einde bij valavond.
- 15 **Denderland.** Nestkasten timmeren bij D. Sonck, Walstraat 10, Aalst (nabij Sas en Goederenstation) om 14 u. Leiding: Werkgroep natuurbeschermer. Mee te brengen: hamer.
- 15 **Herentals.** Voormiddag in „de Goren“ (omgeving). Vertrek: Waldetrudiskerk te Herentals om 8.40 u. of kerk van Hulshout om 9 u. Leiding: J. van Kerckhoven.
- 15 **Mol.** Watervogelteldag. Dagtocht met fiets. Vertrek: parking Prinsenspark Retie om 8 u. of Grote Zandput (brug Zilvermeer) om 11.30 u. Leiding: J. Loos en G. Deckx. Mee te brengen: Fiets, knapzak, kijkers, vogelgidsen.
- 15 **Mortsel.** Waterwildtelling op Blokkersdijk en Linkeroever, vooral ganzen. Vertrek: parking station Oude-God 6.30 u. Leiding: L. Janssen (449.90.41) en L. Wauters (440.48.10). Mee te brengen: picknick en laarzen.
- 15 **Mortsel.** Avond met werk van eigen leden. M. Sloomakers geeft uitleg over natuurfotografie. 20 u. Agfa-Gevaert auditorium, Septestraat, Mortsel.
- 15 en 22 **Turnhout.** Beheerswerken op 't Zwart Water in 't noorden van Turnhout. 9 u. Zwart Water. Leiding: B. Boone.
- 15 **Westkust.** Sterretocht. Vertrek: Wulpen kerk 19.30 u. Leiding: Dr. Dumoulin.
- 16 **Bree.** Uitstap naar St. Martensheide te Beek-Bree. Vertrek: 8 u. gemeentehuis Bree; 8.30 u. parking Gem. Wandelbos Beek. Leiding: P. Hermans - R. Truyen. Mee te brengen: laarzen. Einde: 11.30 u.
- 16 **Brugge.** WVO-activiteit. Watervogeltelling op de put van Roksem. Vertrek: om 9 u. aan de Put. Leiding: M. Pottier.
- 16 **Brussel.** Voormiddagwandeling te Meise. Normaal wandelen wij in de Nationale Plantentuin. Tal van Parkvogels kunnen er waargenomen worden. Vertrek: 9 u. aan de kerk van Meise. Leiding: M. en H. de Coninck. Mee te brengen: laarzen.
- 16 **Demer en Dijle.** Vogels kijken. Hele daguitstap naar Zeeland. Vertrek: 8 u. oude kerktoeren Keerbergen. Leiding: F. Wuyts. Verplaatsen met eigen wagens. Mee te brengen: picknick, vogelgidsen en verrekijker.
- 16 **De Stern.** Maandwandeling Scheldemeersen. Vertrek: 9 u. Zevergem-dorp. Leiding: J. de Meester (onder voorbehoud).
- 16 **Hageland-Zuiderkempem.** Dagbusuitstap naar het Zwin; ook voor Piepers. Vertrek: gemeentehuis Averbode 8 u.; Dr. Janssen, Testelt 8.05 u.; Kr. Koning Aarschot 8.15 u. Inschrijven bij W. Mulders voor 8 januari. Leiding: G. Burggraeve, conservator. Mee te brengen: knapzak en laarzen noodzakelijk.
- 16 **Meetjesland.** Ganzenocht te Damme. Halve dagtocht. Vertrek: markt te Eeklo om 8.30 u. Leiding: plaatselijke gids. Mee te brengen: warme kledij, verrekijker, veldgids, laarzen.
- 16 **Netevallei.** Boswandeling in „Averegten“. Vertrek: grote parking 10 u. Leiding: M. Geens. Mee te brengen: kijker, stevig schoeisel. Einde: 12 u. grote parking.
- 16 **Zwalm-Zottegem.** Zondagvoormiddagwandeling Braakman en Polina polder. Steltlopers, ganzen, eenden (Westerschelde). Vertrek: 7 u. 's morgens markt Zottegem. Privévervoer, regeling op markt. Leiding: M. Reygaert, G. Eeckhout. Mee te brengen: winterkledij, laarzen, verrekijker, gidsen. Voor vervoerregeling eventueel bellen naar G. Eeckhout 091/60.36.74 Einde: 13 u. Markt Zottegem.
- 19 **Denderland.** Lesavond: inventarisatietechnieken in verband met flora en vegetatie om 20 u. in 't Apostelken aan kerk van Mijlbeek te Aalst, Albrechtlaan. Leiding: P. van den Bremt.
- 20 **Brugge.** Dia-avond. H. Vandecnocke met dia's over Indonesië. Zaal Retoria te St.-Michiels. (achter het gemeentehuis). Aanvang: 20 u.
- 20 **Mechelen.** Pinteling met groepsdiscussie over onze voorjaarszangers. 20 u. lokaal „Den Halm“, Korenmarkt 10, 2800 Mechelen. Leiding: J. Kiebooms.
- 21 **Klein-Brabant.** Dia-avond. 1ste deel: Het arboretum van Puurs; 2de deel: Het rijk der zwammen. Zaal de Leeuw te St. Amands om 20 u. Werk van eigen leden.
- 21 **Mandelstreek.** Avondvergadering met dia's over voorbije uitstappen. Ten Elsberge om 20 u. Leiding: P. Desmet en P. Hantson.
- 21 **Noorderkempem.** Ledenavond. Gildenhuis te Essen 19 u. Menu - nadien werk van eigen leden. Mee te brengen: giften voor tombola.
- 22 **Leuven (WJ + WA).** Wandeling Pellenberg-Lubbeek. Vertrek: 13.30 u. station Leuven. Leiding: B. Augustijns. Fietstocht.
- 22 **Schelde en Leie.** Derde winteravond. Thema: zangvogels. Gemeenteschool Kruishoutem om 19.45 u. Leiding: G. de Meulemeester. Einde: 22.30 u.
- 23 **Antwerpen-Centrum.** Autocaruitstap naar Noord- en Zuid-Beveland en Schouwen Duiveland voor waarneming van wilde ganzen. Vertrek: Rooseveltplein - Antwerpen om 8 u. Leiding: L. Vergaelen. Prijs: 300 F (250 F voor jongeren en gepensioneerden) te storten op girorekening nr. 000-0087473-76 van de Wielewaal Merksem - Tel. M. Lambert 646.19.68.
- 23 **Bree.** Beheerswerken Stampoerbroek. Vertrek: 8 u. gem. Bree; 8.30 u. Ter Horst Molenbeersel. Leiding: WA bestuur. Mee te brengen: laarzen. Einde: 11.30 u.
- 23 **Brussel.** Film-dia namiddag in de VAB, Em. Jacqueminaan 126 te Brussel om 14.30 u. Film over Molenbeek, Jette, over Senegal. Dia's over „Hoe mooi Wommel was“. Leiding: H. en F. Devrieze.
- 23 **Denderland.** Namiddagwandeling in het Aalsterse stadspark: winterkenmerken van houtgewassen. Vertrek: 14.30 u. ingang stadspark. Leiding: P. van den Bremt.
- 23 **Halle.** Diamontage „Natuur, landschap en mensen van Tahiti“ 15 u. Cultureel Centrum „De Bres“, Possozplein, Halle.
- 23 **Krekenland.** Dagtocht Braakman en Westerschelde. Vertrek: Markt te Assenede om 8 u. Leiding: I. Lammens en L. Bekaert. Mee te brengen: verrekijker, laarzen, picknick. Einde: 17 u.
- 23 **Mechelen.** Excursie naar het Groot Buitenschoor en de Beneden-Schelde. Vertrek: 8.30 u. station NMBS-Mechelen. Leiding: lokale gids. Mee te brengen: lunchpakket, laarzen, warme kleding. Einde: 17 u. Mechelen.
- 23 **Mol.** Busuitstap naar de Flevopolders en Oostvaardersplassen (NL). Prijs: 400 F (-16 j.: 200 F) te storten op rek nr. 001-0286726-70 (t.a.v. J. Wijnants, Rozenberg 34, 2400 Mol) voor 10/01/1983. Vertrek: kerk Mol-Gompel om 6.30 u. Leiding: D. Draulans. Mee te brengen: warme kleding, laarzen, knapzak, kijkers, vogelgidsen.
- 23 **Mortsel.** Autocartocht naar 't Hollands diep. Prijs: 290 F. - 240 F (derde leeft.) 190 F (-21 j.). Storten voor 10.1.83 op PCR 000-0178083-88. Vertrek: 7.30 u. parking station Oude-God. Leiding: C. Tytgat (449.50.24). Mee te brengen: Picknick en laarzen.
- 23 **Netevallei.** Netewandeling te Westmeerbeek. Vertrek: spooroverweg te Westmeerbeek om 14 u. Leiding: F. Peeters. Mee te brengen: laarzen en verrekijker. Einde: 17 u.
- 23 **Schelde en Leie.** Winter te Harchies. Waarneming van wintergasten in de vogelwereld. Vertrek: Markt Oudenaarde om 7.30 u. of Ronse GB-Center om 7.45 u. Leiding: W. Aelvoet. Mee te brengen: verrekijker, laarzen. Terug omstreeks 12.30 u.
- 23 **'s Heerenbosch.** Wandeling in Moerzeke-Castel. Vertrek: Baasrode-kerk om 14 u. Leiding: M. de Clercq.
- 23 **Westkust (werkgroep ornithologie).** Uitstap Flevoland, privéwagens. Vertrek: Nieuwpoort Markt om 5 u. Bij deelname R. Debruyne opbellen na 19 u.: 051/54.48.50. Leiding: D. Raes.
- 25 **Brechtse Heide i.s.m. Voorkempem.** Dia-avond over planten door dhr. T. Arts. 19.30 u. Koetshuis nieuw gemeentehuis Zoersel.

- 25 Westkust.** Ornithologische avond (cursus). Veurne (zie Dwergerstern).
- 26 Denderland.** Dia's van de Spaanse Pyreneeën. 20 u. in 't Apostelken, Albrechtlaan, Aalst (naast kerk van Mijlbeek). Leiding: A. Kampen.
- 28 Bree.** Jaarvergadering met bestuursverkiezing. Wielewaal-lokaal 19.30 u. Ingang tegenover toonzaal landbouwmachines Martens, Stift, Bree.
- 28 Meetjesland.** Winteravond met dia's van de eigen leden: ieder lid mag minimaal 5 en maximum 20 dia's voorstellen. In het Stadsauditorium, Garenstraat, Eeklo om 20 u. Dia's te bezorgen aan Marc of Gilbert.
- 28 Schelde en Leie.** Vergadering „De WVO in het zoeklicht”. Zaal „De Kring”, Hoogstraat te Kruishoutem om 20 u. Leiding: J. Royeaerd. Einde: 22.30 u.
- 29 Brugge.** Ganzenocht in de Brugse regio. Het wordt ofwel Damme ofwel Stalhille-Houtave naargelang de aantallen en de pleisterplaatsen. Vertrek: 13.30 u. aan het station te Brugge. Leiding: G. Orbie, M. Pottier. Mee te brengen: telescoop.
- 29 Demer en Dijle.** Werkdag: maken van nestkastjes. 14 u. Rijmenamse stwg. 175 te Haacht. Leiding: G. Verstraeten. Mee te brengen: hamer, nijptang, enz.
- 29 De Stern.** Winteravond met gastspreker G. Claeys. Thema: „Vogel en Milieu”. 20 u. Oud-Gemeenteschool, Veldstraat 50, 9721 Zevergem. Leiding: G. Claeys.
- 29 Lier.** Werkgroep ornithologie. AWW-bekken in Broechem. Vertrek: 13.30 u. station Lier; 14 u. onder brug E3 op Broechemseweg. Leiding: Y. Peeters. Mee te brengen: verrekijker. Einde: 17.30 u. Broechem.
- 29 Lier.** Gezellig samenzijn: koud buffet. 650 F op PCR 000-0606834-02. 19 u. Hof van Aragon. Leiding: bestuur.
- 30 Brussel.** Morgenwandeling te Humbeek. Wandeling door bos, weide en akkergebied. Vertrek: 9 u. aan de hefbrug over het kanaal te Humbeek. Leiding: J. Dewyspelaere. Mee te brengen: laarzen.
- 30 Demer en Dijle.** Vogelinventarisatie van ons gebied met de fiets. Hele dag. Vertrek: 8 u. brug Werchter. Leiding: F. Wuyts.
- 30 Mandelstreek.** Daguitstap naar Veerse Meer. Vertrek: stationsplein 7.45 u. bus. Mee te brengen: lunch, laarzen.
- 30 Mortsel.** Verrassingstocht met eigen wagens. Vertrek: parking station Oude-God 8.30 u. Mee te brengen: Picknick en goed humeur!
- 30 Schelde en Leie.** Waarnemen van eendachtigen aan de E3 vijvers in onze streek. Vertrek: kerk Kruishoutem om 8.30 u. Leiding: J. en H. Royeaerd. Mee te brengen: verrekijker of telescoop. Einde: om 12.30 u.
- 30 Scheldeland.** „Achter de schermen van de zoo” te Antwerpen. Duur ± 2.30 u. Ingang zoo om 14 u. stipt. Verantw.: L. Smekens.
- 30 Turnhout.** Busuitstap naar Flevoland. Vertrek: 7 u. parking Warande, Turnhout. Inschrijving: Wielewaalhuis à 320 F. Leiding: L. Berckvens.

FEBRUARI

- 4 Demer en Dijle.** De nationale parken van de USA. 20 u. zaal gemeentelijke jongensschool, Kempenlaan 16, Keerbergen. Leiding: D. Dumarsin.
- 5 Brussel.** Namiddag in de Dorent, te Vilvoorde-Eppegem. Vertrek: 13.45 u. aan de Verbrande Brug te Grimbergen. Openbaar vervoer: af te spreken met tochtleiding (via Grimbergen of Vilvoorde). Leiding: J. Dewyspelaere (tel. 02/267.86.17). Mee te brengen: laarzen noodzakelijk.
- 5 Demer en Dijle.** Waterleven. Nemen en onderzoeken van waterstalen in Hollakenbeek en twee Dijlemeanders. Wierflora. Vertrek: 8 u. Hollakenbrug (afspraken voor latere studie worden ter plaatse gemaakt). Leiding: W. Bastiaens.
- 5 Schelde en Leie.** Uilentocht op de Kluis. Wandeling met speciale aandacht voor het uitvliegen op de roestplaats der Ransuilen. Vertrek: parking bij uitkijktoren boven op de Kluisberg te Ruien om 15.45 u. stipt. Leiding: N. de Smet. Mee te brengen: verrekijker. Einde 18.30 uur.
- 5 Turnhout.** Dia-avond. J. Elsemans met zijn gezelschap naar Spanje. Wielewaalhuis 20 u.

5 Zwalm. Wafelbak-avond in oud-gemeentehuis te Godveerdegem, Tweekerkenstraat 157, om 18 u. Inschrijven ten laatste op 15 jan. 10 fr. per wafel. Koffie, bier, fruitsap.

6 Klein-Brabant. Viering 50 jarig bestaan „De Wielewaal”.

6 Netevallei. Natuurwandeling over Beerzelberg en langs ons reservaat Pelgrimhof. Vertrek: sierschouwen De Backer (baan Heist-Putte) 14 u. Leiding: conservator F. de Preter. Mee te brengen: laarzen en verrekijker. Einde: 17 u. vertrekplaats.

LIDMAATSCHAP VAN DE WIELEWAAL

Volgens artikel 5 van de statuten geeft het door de raad van beheer jaarlijks vastgesteld lidmaatschapsgeld (momenteel 400 F) recht op een jaarabonnement van het tijdschrift „Wielewaal” en op een lidmaatschapskaart.

De leden van De Wielewaal zijn verzekerd voor burgerlijke aansprakelijkheid tegenover derden.

Alle leden van De Wielewaal moeten gratis op de hoogte gebracht worden van de activiteiten van hun afdeling. Bijleden (van hetzelfde gezin) betalen 50 F. Zij zijn eveneens verzekerd tegen derden.

Leden van De Wielewaal die het mededelingsblad van een andere afdeling wensen te ontvangen, storten hiervoor het voorziene bedrag op de rekening van die afdeling.

Personen die geen lid zijn en aan onze activiteiten deelnemen, zijn niet verzekerd en gaan dus mee op eigen verantwoordelijkheid.

Hetzelfde geldt voor familieleden van een lid, die geen bijlid zijn.

Daar De Wielewaal niet verantwoordelijk gesteld kan worden voor de gevolgen van brand, dienen de rokers er uitdrukkelijk op gewezen dat zij dit doen op eigen verantwoordelijkheid.

H. Franckx

30ste NATIONALE NATUURBESCHERMINGSDAG

Deze heeft plaats in het Maasland op zondag, 18 september 1998.

Georganiseerd door het Nationaal Verbond voor Natuurbescherming, in samenwerking met de verenigingen „Natuurbeschermingsactie Limburg”, „Maaslandse Milieuactie”, „Natuurhulpcentrum van Opglabbeek” en „Groencomité van Dilsen”, zal de dag als thema hebben: Bescherming van de landschappen en uitbating van de grintgroeven.

Het botanisch, ornithologisch en geologisch belang van de oude Maasmeanders zal aangetoond worden, evenals de noodzaak van het behoud van de landbouwgronden.

BERICHT AAN DE AFDELINGSBESTUREN, MEER SPECIAAL AAN DE CONSERVATORS

Zoals reeds vroeger aangekondigd gaan op zaterdag, 30 april 1983 de sponsorwandelingen door.

Afdelingen, die beschikken over een of meer eigen reservaten, worden verzocht, indien de gekozen datum het toelaat, het jaarlijks bezoek aan hun reservaten op 30 april te laten doorgaan, ter gelegenheid van de Sponsorwandeling.

Past deze datum echter niet of heeft de afdeling te veel eigen reservaten, dan mag een andere datum gekozen worden voor het bezoek.

Bij uitzondering zal dit jaar geen lijst van de geleide bezoeken gepubliceerd worden in het maandblad. De conservators moeten dus voor 1983 geen datum noch gegevens inzenden.

H. Franckx

VOORNAAMSTE PUNTEN UIT HET VERSLAG VAN DE VERGADERING VAN DE NWG NATUURBEHOUD, GEHOUDEN TE MORTSEL OP 25 SEPTEMBER 1982.

- Voor de dag van de conservators 1983 wordt meer inbreng van de conservators verwacht.
- De brochure over de Wielewaalreservaten zal gespreid worden over 2 nummers van het maandblad. Een aantal overdrukken zullen gemaakt worden.
- De brochure over houtwallen wordt niet uitgegeven wegens de herrie rond het perevuur.
- Omdat er steeds meer aanvragen komen tot wetenschappelijk onderzoek in onze reservaten wordt een eenvormig vergunningsformulier opgesteld.

H. Franckx

VERGADERING VAN DE REDACTIERAAD, GEHOUDEN TE TURNHOUT OP ZATERDAG, 27 NOVEMBER 1982.

Dr. Hubert Meeus deelde het dubbel doel mee dat hij nastreeft voor het maandblad:

enerzijds een hoogstaand peil handhaven, anderzijds een diversiteit bekomen.

Hij tracht te voldoen aan ieders eisen, met de meeste aandacht aan de ornithologie, zoals de doelstellingen van De Wielewaal het vragen.

De leden van de redactieraad waren het hiermee eens. Hetzelfde werd trouwens bewezen door de gunstige kritiek, evenals door de gelukwensen voor het maandblad, zowel uit binnen- als buitenland.

Uit de 5 provinciale vergaderingen bleek anderzijds de vraag om vulgariserende artikels evenals de uitbreiding van de middenbladzijden.

De hoofdredacteur wees op het vijftigjarig bestaan van de vereniging in 1983 en van het maandblad in 1984. Speciaal hiervoor vroeg hij de medewerking van de leden van de redactieraad.

Al de aanwezigen betreurden het bestaan van leden-sympathisanten, die alleen abonneren op een afdelingsblad. Deze personen zijn geen lid van De Wielewaal en dus niet verzekerd. Afdelingsbesturen zouden bovendien hun auteurs moeten aanzetten degelijke artikels in te zenden naar het maandblad. De vruchtbare vergadering besloot met een bespreking van enkele punten uit de inhoud en de presentatie van het maandblad.

De verslaggever dankte de leden van de redactieraad voor hun belangstelling en aanwezigheid en Dr. Meeus voor zijn inzet en het gepresteerde werk.

H. Franckx

VOORNAAMSTE PUNTEN UIT HET VERSLAG VAN DE VERGADERING VAN DE RAAD VAN BEHEER, GEHOUDEN TE TURNHOUT OP 4 DECEMBER 1982.

- De Generale Bankmaatschappij bestudeerde voor ons het probleem van de inning van de abonnementen en de verzending van het tijdschrift. Schriftelijk deelde de bank mee dat de werkwijze langs de Post, het eenvoudigst en het goedkoopst is.
- De Wielewaal ondertekende mee de doelstellingen van de Nationale Campagne Bescherming Roofdieren.

— Voor de congresuitstap te Oostende op zaterdag, 7 mei 1983, is de deelneming alleen mogelijk met autobusverplaatsing. De nodige gegevens zullen tijdig gepubliceerd worden in het maandblad.

— Ter gelegenheid van ons gouden jubileum kregen wij de titel van koninklijke maatschappij. Vanaf januari 1983 heet De Wielewaal: Koninklijke Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie.

— Leden die van adres veranderen moeten op de centrale te Turnhout hun juist adres en postnummer opgeven.

— Stortingen voor de „Steenbeemden” te Emblem zullen voor 100 % aan de eventuele aankoop besteed worden.

— De statuten van de nieuwe geplande jeugdbond zullen voorgelegd worden op de respectieve algemene vergaderingen van de B.J.N. en de W.J.

Het voorstel om de secretariaten voorlopig in Gent en Turnhout te behouden werd goedgekeurd. De raad besloot de W.J.-afdelingen op te heffen op dezelfde datum als de oprichting van de nieuwe jeugdbond. Dit zal bekrachtigd worden door de wijziging van de statuten in 1984. Hierdoor komen we terug in de situatie van voor 1970.

— De vergadering van de raad van deelgenoten heeft plaats op 13 maart 1983. Er zijn drie uittredende beheerders: W. van Spaendonck, J. Dhollander en P. Delvaux.

— Voor de Spanjereis '83 zijn er 42 ingeschrevenen.

— Dank zij de NWG Propaganda werden nieuwe wenskaarten gedrukt. De reeks van 4 enkele kaarten wordt verkocht tegen 50 F, deze van 4 dubbele kaarten met omslag tegen 80 F.

— Een NWG Zeevogels werd opgericht. Hij bestaat overwegend uit Wielewalers.

H. Franckx

VOOR HET 14de OPEENVOLGEND JAAR NAAR DE WADDENEILANDEN

Terschelling en Vlieland.

Organisatie: Vereniging voor vogel- en natuurstudie „De Wielewaal” vzw. - Afdeling Mortsel.

Datum: van 1 tot en met 8 mei 1983.

Reisorganisatie en reisleader: Dhr. A. Uyttendaele.

Reissom: ± 9.500,- F. - voorlopige prijs. We gaan terug naar Vlieland - onkosten boot - Frambus en toegang Kroonspolders.

Maximum aantal deelnemers = 41.

Inschrijvingen: Door storting van 2000 F. op bankrekening nr. 068-0847360-92 van de Ornithologische Vereniging „De Wielewaal” - afdeling Mortsel, Parklaan 102, 2520 Edegem.

Deze inschrijving dient **zo vlug mogelijk** te gebeuren en uiterlijk voor 31 januari 1983.

De deelnemers ontvangen te gepasten tijde alle verdere informatie omtrent organisatie van de reis en het programma der uitstappen. Zoals vorige jaren logeren we weer in hotel Paal 8.

Voor eventueel bijkomende inlichtingen kan U steeds terecht bij dhr. A. Uyttendaele - tel. 03/237.35.34. •

**Viering van het vijftigjarig bestaan van
De Wielewaal
op zondag, 6 februari 1983**

Plaats: Het auditorium van de Agfa-Gevaert-fabriek te Mortsel. Parking tegenover de fabriek.

9.00 uur: Jubelmis opgedragen door Monseigneur Van den Bergh, bisschop van Antwerpen, in de kerk van St.-Theresia, Grote Stwg. 654, op de grens tussen Mortsel en Berchem (op 3 min. van de Agfa-Gevaert-fabriek).

10.00 - 10.30 uur: Samenkomst in de hal van de fabriek.

10.30 uur: Academische zitting in de aanwezigheid van de heer K. Poma, Gemeenschapsminister van Cultuur.

- Korte historische schets, door H. Franckx, nationaal voorzitter.
- De geschiedenis van het maandblad door Dr. Fr. Grootaers, erehoofdredacteur.
- De Wielewaal en de natuur, door Prof. Dr. U. Libbrecht.

13.00 uur: Wandeling naar de feestzalen Alpheusdal, Filip Williotstraat 22 te Berchem.

13.30 uur: Receptie

14.00 uur: Feestdis

Cocktail „Lekkerbek”

Klein hutsepotje „Henri IV”

Steak „Stroganoff”

IJstaart

Mokka

Tijdens de maaltijd tafelredes door E.H. Demarey, voorzitter van afdeling Westkust en dhr. A. Rodts, ondervoorzitter van afdeling Oostende.

Voor de deelname aan de feestdis 850 fr overschrijven op rekening 000-0178083-88 van De Wielewaal Mortsel, p.a. dhr. E. Miroen, Parklaan 102, 2520 Edegem, dit ten laatste vóór 20 januari 1983.

Na deze datum worden geen inschrijvingen meer aanvaard.

De drank aan tafel is ter plaatste te betalen.

Nieuwe wenskaarten De Wielewaal in twee uitvoeringen:

reeks van 4 enkele kaarten: 50 F

reeks van 4 dubbele kaarten: 80 F

Stuur ons geen geld, u ontvangt een faktuur.

Door het gebruik van de wenskaarten De Wielewaal steunt u onze beweging. Nu bestellen!

BROEDVOGELINVENTARISATIE IN VLAANDEREN

Om een beter inzicht te verkrijgen in het voorkomen van een aantal broedvogels in Vlaanderen wordt opnieuw beroep gedaan op alle actieve veldornithologen. De inventarisatie van broedende steltlopers in 1981, waarvan een verslag gepubliceerd werd in dit tijdschrift, heeft bewezen dat, mits een beetje meer medewerking vanuit bepaalde streken, een ernstige bestandsraming mogelijk is. Alle veldornithologen worden daarom verzocht tijdens het broedseizoen 1983 mee te werken aan een geplande inventarisatie van **Boomleeuwerik, Korhoen en Roek**. Voor het Korhoen blijkt het tellen van het aantal baltsende hanen zinvol voor het evalueren van het bestand. We verwachten dan ook zo exact mogelijke telresultaten van in het voorjaar waargenomen baltsende Korhanen. Voor de Roek worden best alle bezette nesten in alle roekenkolonies geteld. Alle resultaten, liefst vergezeld van een nauwkeurige plaatsaanduiding en een beknopte biotoopbeschrijving, worden tegen het einde van het broedseizoen 1983 verwacht bij één van onderstaande initiatiefnemers. Ook gegevens van vroegere datum, die een eventuele vergelijking met nu toelaten, zijn zeer welkom. Zoals voor de steltlopers zal een snelle verwerking van alle ingestuurde gegevens, met daaropvolgende publikatie in dit tijdschrift beoogd worden. Vanzelfsprekend zullen alle medewerkers worden genoemd. Eventuele bijkomende inlichtingen worden U graag verstrekt door onderstaande initiatiefnemers:

H. Voet, Oude Baan 5, 2070 Ekeren,

H. Meeus, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout.

IWRB-OPROEP

Alle actieve veldornithologen in Vlaanderen worden verzocht opnieuw hun medewerking te verlenen aan de jaarlijkse tellingen van watervogels, georganiseerd en gecoördineerd door het IWRB. De teldata voor 1982-1983 zijn de volgende:

16-17 oktober, 13-14 november, 18-19 december, 15-16 januari, 12-13 februari, 12-13 maart, 16-17 april.

VERZOEK OM MEDEWERKING KRAANVOGELTREK - NAJAAR 1982.

Tijdens de eerste decade van november 1982 trokken over geheel Vlaanderen nooit geziene aantallen Kraanvogels. Om een beter inzicht te krijgen in het aantalsverloop en de gevolgde trekroutes wordt gevraagd om alle gekende waarnemingen van Kraanvogels tijdens het najaar van 1982 op te sturen naar onderstaand adres.

Mogen wij vragen om bij de waarnemingen, indien mogelijk, de volgende gegevens te vermelden:

- aantal (per groep)
- plaats
- datum en uur
- trekriching

Waarnemingen van roepende Kraanvogels 's avonds en 's nachts of van overnachtende Kraanvogels (+ beschrijving van de gebruikte slaapplekken) zijn eveneens zeer nuttige gegevens. De resultaten van dit onderzoek zullen in dit tijdschrift gepubliceerd worden, vanzelfsprekend zullen alle inzenders worden genoemd. Dank bij voorbaat.

D. en P. Symens, Bredabaan 300, 2170 Wuustwezel.

FILM- EN DIA-PROJEKTIE

De Belgische Vereniging voor Natuurfotografen (BVNF) organiseert op vrijdag 4 februari 1983 te 20 u. in het auditorium van Agfa-Gevaert te Mortsels een unieke film- en dia-projectie waarop alle belangstellenden hartelijk worden uitgenodigd.

Programma:

1. „Oosterschelde”: onderwaterfilm van R. Hutse.
 2. „t Is lente”: poëtische natuurfilm van J. Schellen
 3. „Vlinders”: gesonoriseerde dia-reeks van H. van Besouw en R. Aertsen (BVNF).
 4. „Herken je dit?”: dia-prijsvraag voor het publiek.
- Pauze
5. „Huesca: van hooggebergte tot woestijn”: natuur-documentaire dia-reeks over deze noordelijke Spaanse provincie; BVNF-groepswerk.
 6. „De Schelde-polder en zijn vogels”: BVNF-groepswerk (dia).

Een foto- en materiaal tentoonstelling zal deze avond omlijsten.

VOORDRACHTEN

Mark van Beirs, Heindriesstraat 9, 9710 Zwijnaarde, geeft volgende dia-voordrachten:

- Spanje, natuur en vogels
- Turkse vogelparadijzen
- Dagroofvogels

NATIONALE CAMPAGNE BESCHERMING ROOFDIEREN

Doel van de roofdierencampagne is te komen tot een volledige bescherming van ALLE inheemse roofdieren — zijnde Wezel, Hermelijn, Bunzing, Steenmarter, Boommarter, Das, Otter, Vos en Wilde Kat — en hun leefgebieden en dit op het gehele Belgische grondgebied.

De N.C.B.R. tracht dit te verwezenlijken door ernaar te streven dat:

- 1) Net als dit jaar de jacht op de roofdieren niet meer wordt geopend en het voortaan verboden blijft om gebruik te maken van klemmen, vallen en giftige stoffen (zoals gifeieren) voor het verdelgen van roofdieren. Daarenboven moet het verboden worden inheemse roofdieren in gevangenschap te houden, te vervoeren en te verkopen.
- 2) De mogelijkheid tot verdelging van de zogenaamde „schadelijke soorten” in de wet wordt geschrapt en de bestrijding van roofdieren als maatregel tegen de hondsdoelheid niet langer in de wet opgenomen blijft.
- 3) De meest bedreigde roofdiersoorten naar de natuurbeschermingswet worden overgeheveld, waarbij men strenge correctionele straffen voorziet bij overtredingen. Een herziening van de jachtwet is hiervoor noodzakelijk.
- 4) De internationale conventies worden toegepast en nageleefd en er een strenge controle komt op de naleving van de jachtwetgeving.
- 5) Meer wetenschappelijk onderzoek wordt verricht naar de oorzaken van de achteruitgang van de roofdieren en de mogelijke maatregelen worden genomen om deze negatieve evolutie stop te zetten.
- 6) Het brede publiek op een wetenschappelijk verantwoorde manier wordt voorgelicht over de werkelijke rol van onze roofdieren.
- 7) Een aantal concrete beschermingsmaatregelen worden uitgewerkt en doorgevoerd ten voordele van onze roofdieren en hun biotopen.

Om dit alles mogelijk te maken werd informatiemateriaal uitgegeven dat de kosten moet dekken. Dit is te bekomen door storting van het aangegeven bedrag op rekening 068-0776500-42 (Gemeentekrediet) t.n.v. de Nationale Campagne Bescherming Roofdieren, Postbus 10, B-9740 Gavere, met vermelding van het gewenste. Giften worden in dank aanvaard.

— Dossier „Roofdieren” van Dr. E. van der Straeten (RUCA), met prachtige pentekeningen en foto's, A4-formaat; bespreking van onze roofdieren en toelichting van de aktie; 25 p. Prijs: 70 BF.

— Affiche „Hermelijn met prooi”, 44 x 61 cm. Prijs: 10 F

— Zelfklever „Internationaal Embleem Campagne”; kleurendruk, O 10 cm. Prijs: 20 BF

— Zelfklever „Hermelijn”, zwart-wit tekening, O 13 cm. Prijs: 30 BF

— Affiche „Hermelijn met prooi”, 44 x 61 cm. Prijs: 10 F

— Zelfklever „Internationaal Embleem Campagne”; kleurendruk, Ø 10 cm. Prijs: 20 BF

— Zelfklever „Hermelijn”; zwart-wit tekening, O 13 cm. Prijs: 30 BF

— Poster-serie van 8 pentekeningen van Pierre Déom, 22 x 30 cm; afbeelding: wezel, hermelijn, bunzing, steenmarter, boommarter, das, vos en wilde kat. Prijs: 150 BF/8; 20 BF/ex.

De verzendingskosten zijn in de prijs begrepen. Voor het buitenland worden echter 20 BF extra-verzendingskosten aangerekend.

BOND BETER LEEFMILIEU EIST DEFINITIEVE KLASSERING VAN DE ZWINDUINEN TE KNOCKE.

De laatste maanden werd in de media ruim aandacht besteed aan de problemen rond de eventuele inplanting van een marinahaven in het natuurgebied van de Zwinduinen te Knocke-Heist.

Uitgaande van de vaststelling dat dit duingebied een voor België unieke fauna en flora bezit, is het voor eenieder duidelijk dat de Zwinduinen van groot natuurwetenschappelijk belang zijn. Nergens elders aan de Oostkust krijgen wij de natuurlijke opeenvolging van strand, zeereep, jonge duinen, gefixeerde duinen, duinpannen, duingraslanden en aansluitende polders. Deze diversiteit en zeldzaamheid verklaren waarom dit gebied van onschatbare ecologische waarde is. De Zwinduinen en -bosjes maken bovendien deel uit van een thans in Benelux-verband ter studie liggend grensoverschrijdend landschapspark, met name de Zwinstreek. De Zwinduinen worden door de eigenaars als wandelgebied en voor andere vormen van passieve recreatie opengesteld en vervullen zo een belangrijke sociaal-recreatieve functie. Deze landschappelijke, natuurwetenschappelijke en sociaal-recreatieve waarde is trouwens door de overheid erkend, hetgeen resulteerde in het toekennen van het statuut van natuurgebied met wetenschappelijke waarde in het gewestplan Brugge-Oostkust aan de Zwinduinen. De promotoren van het bewuste project mikken duidelijk op een zeer elitair cliënteel, aan wie benevens een luxehaven ook een complementaire residentiële infrastructuur geboden zou worden. Diezelfde promotoren rekenen op een aanzienlijke staatstussenkomst voor de aanleg van havendammen en zeesluis, in een periode van crisis, waarbij de vraag rijst in hoeverre hier dan gemeenschapsgelden in het „algemeen belang” besteed zouden worden.

Tevens kan men zich de vraag stellen of de geplande werken waterbouwkundig verantwoord zijn en of deze geen negatieve gevolgen op ook de Nederlandse kust kunnen hebben.

In de laatste maanden is zowel bij het brede publiek als in de meeste politieke middens duidelijk de overtuiging gegroeid dat dit duingebied integraal behouden moet blijven. Zowel plaatselijke politici als verschillende nationale partij-instanties hebben in deze zin reeds ondubbelzinnig stelling genomen. In een antwoord op een parlementaire vraag in de Vlaamse Raad stelde ook gemeenschapsminister Akkermans dat gezien het huidige statuut van dit gebied op het gewestplan er geen jachthaven kan toegelaten worden. Deze uitspraak dient echter gerelativeerd te worden. Via een herziening van het gewestplan, mogelijk na een korte inspraak-procedure, kan het statuut immers in die mate gewijzigd worden dat de realisatie van de geplande jachthaven mogelijk wordt.

Definitieve bescherming blijft uit.

Verschillende aangrenzende natuurgebieden, die samen met de Zwinduinen deel uitmaken van het grotere geheel van de Zwinstreek, namelijk de Groenpleinduinen, het eigenlijke Zwinreservaat, het Golfterrein en de Nieuwe Hazegraspolder, kregen reeds eerder door middel van rangschikking een volledige bescherming.

Voor het bedreigde duingebied gold van juni 1981 tot april 1982 bovendien een voorlopige rangschikking als landschap. Na het aflopen van deze voorlopige beschermingsmaatregelen deelde gemeenschapsminister Poma echter mee dat de definitieve klassering niet kon doorgaan, omdat „tussen verschillende departementen gesprekken aan de gang waren over aldaar uit te voeren werken, waarvan de omvang hem niet bekend was”. Inderdaad, op dat ogenblik was het marinahavenproject in de Zwinduinen in zijn juiste omvang nog niet openlijk bekend.

Teneinde het gebied een definitieve en ondubbelzinnige bescherming te geven, eist de Bond Beter Leefmilieu thans een zo spoedig mogelijke definitieve rangschikking als landschap van de Zwinduinen. In dit verband merkt de Bond Beter Leefmilieu op dat onlangs in de schoot van de Vlaamse Executieve een herziening van de klasseringsprocedure overwogen werd en dat hierbij de afwerking van een aantal lopende dossiers vertraging dreigde op te lopen. Ze dringt aan op het onverwijld verder toepassen van de klasseringsprocedures als een belangrijk instrument voor het behoud en beheer van de zeldzame Vlaamse natuurgebieden en waardevolle landschappen.

P.S. De Wielewaal sloot zich aan bij de actie en zond een verzoekschrift aan de Heren Ministers Poma, Akkermans en Lenssens.

BOEKHANDEL „DE WIELEWAAL” NIEUWE UITGAVEN

- Cade T., *Falcons of the world*. Collins, London 1982. 190 blz., 60-tal gekleurde prenten. Prachtig kijkboek. 1.200
- K.N.N.V., *Wet. Med. Nr. 154*, Niesser N., *De Nederlandse oppervlakte- en waterwantsen*. K.N.N.V., Hoogwoud 1982. 102 blz., 220 figuren en determinatietabel. 178
- Neue Brehm Bucherei Nr. 221. Fischer W., *Die Seeadler*. Ziemsen Verlag, Wittenberg 1982. 192 blz., 85 afbeeldingen. Herdruk van monografie. 327
- Docters van Leeuwen W.M., *Gallenboek*. K.N.N.V., Hoogwoud 1982. 355 blz., 340 figuren, met determinatietabellen. 1.430
- Zink G., *Zug Europäischer Singvögel*. Vogelzugverlag, Moegglingen 1981. 3 van de 4 delen verschenen. Bevat per soort de gekende trekgegevens, kaartjes en literatuuropgave.
Deel 1	813
Deel 2	1.045
Deel 3	1.123
- Pycraft D., *Bodembedekkers, gazons, onkruiden*. Groenboekery, Ede 1982. 190 blz., talrijke illustraties. 410
- Brooks A., *Maak uw tuin gezond*. Groenboekery, Ede 1982. 192 blz., talrijke illustraties. 410

Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland

- van Leeuwen N., *Wijs met de Waddenzee*. Meulenhof, Amsterdam 1980. 160 blz., talrijke illustraties. Jeugd-kijkboek. 526
- Ontdek N.W. Overijssel. Westra, Hilversum 1981. 288 blz., talrijke kleurillustraties. Prachtig naslagwerk over het volledige landschap. 1.062
- In deze reeks zijn ook te verkrijgen:
- Ontdek de duinen
 - Ontdek het Mergelland
 - Ontdek de Veluwe
- Venema S., *De Dollard*. Stichting Groninger Landschap, Groningen 1979. 333 blz. Facsimile van naslagwerk uit 1855. 422
- Wolff W.J., *Wadden, duinen, delta*. Pudoc, Wageningen 1982. 196 blz., foto's en schema's. 402

POSTERS

Duinbehoud	100
Planten van de Waddenzee	100
Wees Wijs met de Waddenzee	100
Vogels van de Waddenzee	100

NIEUW!

CARL ZEISS JENA - VERREKIJKERS

Klassiek model:

8 x 30	5.200
7 x 50	9.000
10 x 50	9.500

Dakkant-model

8 x 30	12.500
10 x 40	18.800

NIEUWE AFDELING

Vanaf 1 januari 1983 werd gestart met een afdeling in de gemeenten Beerse, Vlimmeren, Vosselaar en Rijkvorsel. Volgend bestuur werd verkozen:

Voorzitter: L. Berckvens, Hemelrijkstraat 13, 2340 Beerse

Secretaris: J. Joris, Lijsterstraat 26, 2340 Beerse

Penningmeester: P. Prinsen, Bolk 97a, 2350 Vosselaar

Bestuursleden: J. Hendrickx

C. van Houtven

P. Cuylaerts

De nieuwe afdeling moet nog een naam krijgen. Dit belette haar niet reeds een zelfklever te ontwerpen met als embleem een Kievit.

De raad van beheer hoopt dat de nieuwe kern mag uitgroeien tot een volwaardige afdeling, die De Wielewaal nog meer bekendheid zal geven in de eigen streek.

H. Franckx, voorzitter

enthousiasme en werkkraft van hun niet te miskennen zware opdracht hebben gekweten. Andere medewerkers waren Frank Descheemaeker, Raf Sienaert, Yves Peeters, Hendrik d'Hertefelt en Albert Geuens.

Voorts een speciaal salut aan de eerstejaars hanen van Jan Gabriëls. Zonder hun offergave waren we telkens minder goed doorvoed van onze 'expedities' naar de Maasvallei teruggekeerd. Ook dank aan Bruno Callebaut voor de 'avant-première' van enkele van zijn konterfeitsels die binnenkort in het „Veldornithologisch Jaarboek van NW-Vlaanderen 1981-1982” zullen verschijnen. Tot slot dank aan G. Croenen die zo vriendelijk was de Engelse teksten na te zien.

BIBLIOGRAFIE

- Draulans D., J. Royeaerd, in druk. De trek van de Aalscholver *Phalacrocorax carbo* in Vlaanderen in 1980. *Gerfaut-Giervalk*.
- Desmet J., in druk. Watervogelaantallen in de 'wetlands' van NW-Vlaanderen, juli 1981-juni 1982. *Veldornith. Jaarboek van NW-Vlaanderen 1981-1982*.
- Royeaerd J., J. Desmet, D. Draulans, 1981. Watervogels in Vlaanderen gedurende het winterhalfjaar 1980-1981. *Wielewaal* 47: 410-432.

SUMMARY

During the winter 1981/82 7 surveys of waterbirds in Flanders (Belgium) have been organised from October till April. Up to 250 sites were counted, distributed over 23 regions (Table 1, Fig 1). From some of these regions however we received (nearly) no information.

The climatic circumstances during the winter were quite severe. From December till February three cold periods passed with average temperatures up to $-8,6^{\circ}\text{C}$ in Uccle. Especially in the middle of January most parts of Flanders were covered by about 15 cm snow, except from the NE-coast and polders (Bruges) (Fig 2).

The total numbers are summarized in Table 2.

The Little Grebe *Tachybaptus ruficollis* was most common along the coast, where most birds were found in the port of Zeebrugge. The total number in Flanders reached about 500 birds (November). The Great-crested Grebe *Podiceps cristatus* showed peak numbers in November and spring (from February on). During the frost in January, there was considerable decrease. The Grey Heron *Ardea cinerea* hasn't been involved in all censuses, so we have to be careful with the interpretation of the results presented here. Undoubtedly, much larger numbers were present, especially in spring when breeding colonies weren't counted. Swans are scarce winter visitors, with a total of only 250 birds. 150 of them were Mute Swans *Cygnus olor*, 100 Bewick's Swans *C. columbianus* and only a few Whooper Swans *C. cygnus*. The Bewick's concentrated largely in the polder areas along the NE-coast. The Shelduck *Tadorna tadorna* is of much more interest. As pointed out in Fig 3 there is a marked difference between the NE-coast and Antwerp. The figures

confirm the results found for the winter 1980/81 (Royeaerd et al, 1981).

The Wigeon *Anas penelope*, together with the Mallard *A. platyrhynchos*, the Teal *A. crecca*, the Shoveler *A. clypeata* and the Coot *Fulica atra*, is one of the species which showed a remarkable increase of its wintering numbers in Flanders. In January up to 27,337 birds were counted, mostly concentrated in the polder areas. However, it is quite clear that much larger numbers were present (60,000). The Gadwall *A. strepera* is concentrated along the lower Scheldt around Antwerp. Here, 70 - 90 % of the total numbers were found. Teals were most common in the polders as well as around Antwerp. In December a total number of 11,842 birds was reached. The cold spell in January caused a considerable decline. It has to be stressed however that this was not the case for Antwerp and Turnhout, where the relative abundance increased markedly (Table 3). The Mallard is the most common dabbling duck in Flanders (max 87,101 in January). The species can be found widespread over the area (Fig 5). As mentioned for Wigeon, it is thought that peak numbers were higher, especially at the turning of the year when more than 100,000 Mallards should have been present. The Pintail *A. acuta*, which in former times was a numerous wintering duck, has now become a more scarce visitor (max 300 birds). The Shoveler was during the winter 1981/82 a quite numerous bird with a peak in December reaching nearly 4000 birds. From these, 81 % was located in only 6 wetlands, of which the shores along the Scheldt in Zandvliet near Antwerp were the most important ones (1080 birds) (Fig 6).

The Pochard *Aythya ferina*, as well as the Tufted duck *A. fuligula*, didn't reach high levels during this winter. The cold period in January caused freezing of quite a large amount of our inland waters, resulting in a shift of the wintering birds to more suitable areas southward of Flanders. This resulted in small midwinter numbers (Fig 7 + 8). Only in December and during spring, some remarkable concentrations could be mentioned. The most important wintering grounds for Tufted duck were found around Antwerp (up to 1000 birds on one single wetland). It seems that *A. fuligula* was concentrated on very few wetlands. During fall the Pochard was most numerous along the lower Scheldt, in midwinter high numbers were present along the North Sea coast while in spring most birds were found in the Scheldt-Lys area southward of Ghent. The Scaup *A. marila* was seldom seen: only in February 21 birds were censused. Due to the lack of open sea countings the numbers of Eider *Somateria mollissima*, Velvet and Common Scooter *Melanitta fusca* and *M. nigra*, presented in Table 2, gives in no way an accurate view of the present status of these birds in Flanders. The Goldeneye *Bucephala clangula* seems to increase each year and reached peak numbers in January of nearly 200 birds. Most of these were found along the coast as well as on sand pits southward of Ghent. The relative abundance of the males increased during winter time and culminated in April (29 % adult males) (Fig 9). Most of the Smews *Mergus albellus* were found in the port of Zeebrugge, where 3/4 of the total numbers in Flanders was situated. Red-breasted

Mergansers *M. serrator* were mostly located in the same area, while Antwerp was the main wintering area of Goosanders *M. merganser* (up to 71 birds). The Coot reached 33,530 birds in January. Due to frost and snow, most birds were situated along rivers and channels. In the NE-polders, however, which were not snow-covered, a marked increase took place and birds were found far from open water. This may have caused a considerable fault in our census. The total number may have exceeded 40,000 birds.

It is one of the most important aims of the waterfowl counts to deduce criteria which can be used to point out wetlands of national importance. Using the results presented above, we have tried to make some preliminary suggestions about the most important wetlands in Flanders. Most of these have already been mentioned in this summary, so we thought not to repeat them.

LIJST MEDEWERKERS

In onderstaande lijst hebben we getracht alle mensen die waarnemingen hebben verricht, bijeen te brengen. Deze opsomming heeft echter niet de pretentie volledig te zijn: enerzijds zijn ons van sommige regio's geen waarnemerslijsten bekend en anderzijds konden we enkele naamafkortingen niet achterhalen. We verontschuldigen ons dan ook bij de ijverige vorsers die hun naam hieronder niet zullen terugvinden. De lijst is niet alfabetisch, doch per regio, waarbij elke waarnemer slechts éénmaal vermeld is.

J. Borrey, D. Raes, R. Debruyne, K. Devos, J. Maekelberghe, M. Maekelberghe, K. Sweertvaegher, K. Boucquez, J. Boonefaes, K. Desender, P. Houwen, J. De Potter, S. Catteuw, L. Dewulf, WJ Westkust, L. Boudolf, P. Lingier, S. Allein, M. de Knock, J. Gunst, D. Verstappen, H. Debruyne, P. Tavernier, A. Anselin, L. Van Rie, P. Sys, E. Kuyken, G. Burggraeve, P. Keirsebilck, J. Desmet, P. Decuypere, J. van Gompel,

T. de Schuyter, D. Bonte, F. Bogaert, M. Seys, J. Seys, F. Vanhee, F. van Houtte, H. de Blauwe, M. Pottier, VWG Serinus (Beernem), M. Peeters, T. Defoort, G. de Laender, R. Dufoort, D. Content, L. Leclercq, P. Vermeire, S. Keereman, K. Timmerman, P. Desmet, D. Gryffroy, G. Schoutteten, P. Hantson, Vandewalle, Demarez, P. van Sanden, L. Sagaert, A. Anselin, W. Rötgens, F. Daeneynt, P. Boesman, I. Hoste, L. Bekaert, F. van den Bossche, L. Kongs, V. Boeckstaens, D. Minnebo, H. Notebaert, W. Packet, H. Royeaerd, J. Royeaerd, NWG De Gavers (Harelbeke), J. Vanheuerswyn, O. Eeckhout, L. Verroken, D. Verroken, L. Stevens, F. Vermeulen, P. Feys, G. Colombie, N. Desmet, A. Roels, J. Vervaecke, H. d'Hertefelt, J. Kiebooms, R. Willockx, J. Pelckman, F. Meeuws, C. Sterckx, W. Beullens, S. Tys, F. Delbeque, J. Aerts, L. Benoy, M. Cauwels, J. Cheyns, D. Colin, K. Dandois, R. de Caluwe, R. Deman, D. Demey, F. Demey, L. de Nijs, J. de Ridder, H. Franken, J. Geivaerts, F. Gerard, P. Gerené, A. Helsen, D. Helsen, P. Helsen, L. Janssen, J. Lahaye, P. Maes, R. Maes, B. Mertens, J. Moonen, J. Niesz, D. Oellibrandt, M. Raes, J. Schrey, W. Schrey, M. Sloodmaekers, C. Sneyers, C. Steeman, B. van der Krieken, H. van der Krieken, H. van der Veken, P. van de Vijver, W. van Ginhoven, P. van Himste, G. van Houte, J. van Impe, W. Verschueren, H. Voet, B. Wolles, L. Wouters, WA-WJ Voorkempen, Yves Peeters, WJ Leuven, J. Loos, D. Draulans, G. Deckx, J. Pelckmans, J. Lauwers, J. Leestmans, W. Machielsens, J. Gabriëls, R. Meynen.

J. Desmet en J. Royeaerd, Laboratorium voor Oecologie der Dieren, Zoögeografie en Natuurbehoud, Rijksuniversiteit Gent, K.L. Ledeganckstraat 35, B-9000 Gent.

D. Draulans, Laboratorium voor Ekologie en Fauna-beheer, Katholieke Universiteit Leuven, Naamsestraat 59, B-3000 Leuven.

ontvangen op 20 november 1982.

Foto: L. Janssen

APPENDIX

Resultaten per regio (per telweekend)

Watervogels in Vlaanderen op 17/18 oktober 1981

Regio	1	2	3	5	6	7	9	12	15	16	18	21
Roodkeelduiker												
Parelduiker												
IJsduiker												
Duiker sp.												
Dodaars	28	116	182	2	53			29	98	5		3
Fuut	29	7	8	71	15		9	65	37	31		
Roodhalsfuut		2						4		2		
Kuifduiker					1							
Geoorde Fuut		6										
Aalscholver	127	2	8	1	2			1	62			5
Blauwe Reiger	7	9	47	16	38	2	56	13	32	11		4
Knobbelzwaan		1	8	2	1				26	2		
Kleine Zwaan												
Wilde Zwaan												
Zwaan sp.			2		1							
Casarca									829			
Bergeend		16	476		1							
Mandarijneend												
Smient	427	62	951		4			1	6		1	2
Krakeend		2	4		6			3	370	9		1
Wintertaling	214	111	808	113	42			70	2218	185	50	45
Wilde Eend	2221	749	7615	4423	1809		186	1462	7738	1802	66	174
Pijlstaart		20	69	5	10				54	1		
Zomertaling												
Blauwvleugeltaling												
Slobeend	27	29	445	48	11		10	32	804	8		
Zwemeend sp.				8								
Krooneend												
Tafeleend	180	2	142	90	188			56	579	88	48	8
Witoogeend												
Kuifeend	123	4	29	40	42			52	267	91	51	18
Toppereend												
Eider		17										
IJseend												
Zwarte Zeeëend		4										
Grote Zeeëend										1		
Brilduiker												
Nonnetje												
Middelste Zaagbek			1									
Grote Zaagbek												
Meerkoet	361	232	902	1102	539	2	95	813	2696	412	44	195

Watervogels in Vlaanderen op 14/15 november 1981

Regio	1	2	3	4	5	6	7	9	12	13	15	16	21
Roodkeelduiker													
Parelduiker						1							
IJsduiker		1											
Duiker sp.					21	44		1	6	17	48	12	9
Dodaars	17	119	194		48	22			60	7	73	19	71
Fuut	12	6	26		1				2				
Roodhalsfuut	1												
Kuifduiker		1											
Geoorde Fuut					1	1							
Aalscholver	117	13	3		2	1		1	2		10		2
Blauwe Reiger	9	36	4		21	24		17	27		77	49	16
Knobbelzwaan		7	13		1		1			7	34	8	5
Kleine Zwaan			26		10								
Wilde Zwaan													
Zwaan sp.											2		
Casarca													
Bergeend	12	14	345		13				1		1188	6	5
Mandarijneend													
Smient	3953	124	2515		20	8			59		564		35
Krakeend	17	2	45						19		472		
Wintertaling	299	463	1889		253	116		51	211	20	3201	267	64
Wilde Eend	4622	1978	10907	1	4769	3492		757	1665	7	10476	1070	331
Pijlstaart	3		67		11	3					96		2
Zomertaling													
Blauwvleugeltaling													
Slobeend	356	28	970		189	9		10	71	2	1131	7	2
Zwemeend sp.													
Krooneend		1									1		1
Tafeleend	406	19	583		509	301			123	38	755	466	216
Witoogeend													
Kuifeend	210	44	190		156	100			133	21	1027	165	54
Toppereend			2										1
Eider		27											
IJseend			1										
Zwarte Zeeëend		14	2										
Grote Zeeëend													
Brilduiker		18	10			2				1	10		1
Nonnetje											4		
Middelste Zaagbek	1												
Grote Zaagbek	2												
Meerkoet	1003	1369	1400	4	2977	1333	8	65	1160	920	2974	832	1157

Watervogels in Vlaanderen op 12/13 december 1981.

Regio	1	2	3	4	5	6	7	9	12	15	16	21
Roodkeelduiker		1										
Parelduiker						1					1	
IJsduiker						1						
Duiker sp.												
Dodaars	12	82	177		28	35			24	10	5	9
Fuut	1	6	6		38	10		4	106	34	35	66
Roodhalsfuut		1			2				2	1		
Kuifduiker		1				1						1
Geoorde Fuut		1										
Aalscholver	51	3	14		6	1			3	8		5
Blauwe Reiger	23	7	4		9	9		56	21	27	23	10
Knobbelswaan	9	8	27		1	1			1	53	9	11
Kleine Zwaan			23							30		6
Wilde Zwaan										3		3
Zwaan sp.												
Casarca												
Bergeend	40	55	940			5			2	1126		11
Mandarijneend												
Smient	3480	325	7112		43	18		5	67	159		102
Krakeend	50	2	47			10			18	316	3	3
Wintertaling	2123	363	1847		695	386		691	624	3068	422	623
Wilde Eend	11603	1170	15670	184	8693	5429		3554	3096	10159	4538	3117
Pijlstaart	9		114		2	4			24	139		4
Zomertaling												
Blauwvleugeltaling												
Slobeend	643	49	896		109	67		584	135	1493		7
Zwemeend sp.												
Krooneend										1		
Tafeleend	659	12	547		478	744			232	740	455	322
Witoogeend			1									
Kuifeend	317	24	116		194	181		11	266	925	192	150
Toppereend			2									
Eider	2	47										
IJseend			1									
Zwarte Zeeëend		19										
Grote Zeeëend												4
Brilduiker	7	59	19		1	2				9	1	6
Nonnetje			8			5				67		1
Middelste Zaagbek			4									
Grote Zaagbek		1	6		8	2				40		1
Meerkoet	1488	1687	3364	3	3000	1860	2	107	2025	1611	897	2098

Watervogels in Vlaanderen op 16/17 januari 1982.

Regio	1	2	3	4	5	6	7	8	9	12	13	15	16	21
Roodkeelduiker														
Parelduiker														
IJsduiker		4												
Duiker sp.		8	175		10	63			1		2	22	2	1
Dodaars	14	11	31	8	2	8				15	1	20		2
Fuut	12		3		1									
Roodhalsfuut														
Kuifduiker												1		
Geoorde Fuut														
Aalscholver	9		7			1		5				21		
Blauwe Reiger	31	6	28		9	10		5	115	14		38	10	15
Knobbelswaan	32	20	26	2	7	38				2		13		3
Kleine Zwaan	5		100									1		2
Wilde Zwaan		1	1						1					4
Zwaan sp.														
Casarca														
Bergeend	104	10	828	5	26	38		8	76	7		612		
Mandarijneend				1										
Smient	4276	2509	18234		178	149				3		1984		
Krakeend		1	10			3				5		54	2	
Wintertaling	300	70	430		199	440	15		623	479		2920	504	195
Wilde Eend	5956	832	21992	1549	10010	12665	6	250	2620	4761	62	15957	8350	3231
Pijlstaart	2		12		5	15				4		104		
Zomertaling														
Blauwvleugeltaling														
Slobeend	17	27	132		29	39			20	10		635		
Zwemeend sp.														
Krooneend					1									
Tafeleend	12	55	809		150	677	2		2	132	3	267	78	2
Witoogeend						1								
Kuifeend	24	41	307		41	72				122	14	1077	117	5
Toppereend	2											1		
Eider		195	2											
IJseend														
Zwarte Zeeëend	1	3												
Grote Zeeëend	1													
Brilduiker	23	7	92		27	6	4				2	27		9
Nonnetje	2	6	252			7			1	7	1	34	2	4
Middelste Zaagbek	3		49									15		
Grote Zaagbek	7		69		6	7						94	3	4
Meerkoet	2498	2387	12014	594	4182	4034	3		52	1387	112	4300	450	1514

Watervogels in Vlaanderen 13/14 februari 1982

Regio	1	2	3	4	5	6	7	9	12	13	15	16	21
Roodkeelduiker													
Parelduiker			1										
IJsduiker													
Duiker sp.													
Dodaars	1	18	32	1	5	51		9	1	1	12		
Fuut	15	3	47	2	59	45		8	66	7	65	34	23
Roodhalsfuut	1		2										
Kuifduiker													
Geoorde Fuut						1							
Aalscholver	6		5		2	2					17		
Blauwe Reiger	51	5	4		14	108		58	21		38	22	2
Knobbelswaan	18	4	4		9	69					36	3	
Klein Zwaan	19	1	48										
Wilde Zwaan											2		
Zwaan sp.													
Casarca													
Bergeend	117	29	889		99	6			11		692	3	2
Mandarijneend													
Smient	4614	118	1592		267	26			97		776		1
Krakeend	3	19	2		5	6					240	2	
Wintertaling	774	19	282		480	363		71	194		1748	133	570
Wilde Eend	654	448	6788	6	5071	2951		91	3673	16	10684	2872	3158
Pijlstaart	14	1	14		21				2		237		
Zomertaling			1					5					
Blauwvleugeltaling													
Slobeend	100	16	333		87	18			33		730	3	4
Zwemeend sp.													
Krooneend													
Tafeleend	217	38	319		262	1427			99		780	184	210
Witoogeend					1								
Kuifeend	204	53	138		178	301			106	3	1491	128	107
Toppereend	4	1	7		2	7							
Eider		29											
IJseend													
Zwarte Zeeëend		13											
Grote Zeeëend													
Brilduiker	16	22	46		12	19			8		49	3	6
Nonnetje			19		2						47		
Middelste Zaagbek	1		1								2		
Grote Zaagbek	5	1			5	3					67	2	
Meerkoet	2898	1887	3866	50	4622	2616	25	168	1642	278	2665	414	450

Watervogels in Vlaanderen op 13/14 maart 1982.

Regio	1	2	3	4	5	6	7	8	9	12	13	15	16
Roodkeelduiker													
Parelduiker													
IJsduiker													
Duiker sp.													
Dodaars	5	16	33		5	14					2	13	8
Fuut	8	6	64		69	74			22	5	11	84	78
Roodhalsfuut		1											
Kuifduiker													
Geoorde Fuut												1	
Aalscholver	6		12			5					2	15	
Blauwe Reiger	42	8	8	3	21	52			66	9	2	35	11
Knobbelswaan	19	15	3		3	31			7	1		24	
Kleine Zwaan			7										
Wilde Zwaan					1							7	
Zwaan sp.													
Casarca													
Bergeend	99	29	356		148	15		77	2	10	4	747	4
Mandarijneend													
Smient	3214	97	1460		101	9				137		858	6
Krakeend	2	1	3		4	2				2		103	4
Wintertaling	637	175	292	8	418	261		38	78	49	20	799	250
Wilde Eend	2783	577	4748	176	2132	1346	3	41	287	1781	100	3276	167
Pijlstaart	16		37		22	8			2	3		73	14
Zomertaling	2	2	12		4	12				2		1	1
Blauwvleugeltaling													
Slobeend	64	69	208		112	55			3	36	2	387	19
Zwemeend sp.													
Krooneend						1							
Tafeleend	46	23	173	2	264	815				47	11	316	267
Witoogeend													
Kuifeend	204	50	133		210	236			1	142	15	817	163
Toppereend			1			5							
Eider		37	20							9			
IJseend													
Zwarte Zeeëend		14											
Grote Zeeëend		2											1
Brilduiker	5	16	16		2	2				1		43	4
Nonnetje			6		3							23	
Middelste Zaagbek		2	23		1								
Grote Zaagbek	3		1		16	1						35	1
Meerkoet	1686	1247	2404	117	1879	1604			145	1526	128	1640	355

Watervogels in Vlaanderen op 17/18 april 1982.

Regio	1	2	3	6	15	16
Roodkeelduiker						
Parelduiker						1
Ijsduiker						
Duiker sp.						
Dodaars	4	12	24	5	61	9
Fuut	14	5	47	74	93	48
Roodhalsfuut						
Kuifduiker					1	
Geoorde Fuut					13	
Aalscholver					46	
Blauwe Reiger	119	11		19	30	30
Knobbelzwaan	9	3	11	38	26	6
Kleine Zwaan						
Wilde Zwaan					6	
Zwaan sp.						
Casarca						
Bergeend	62	18	434	4	951	
Mandarijneend						
Smient	642	1	47	2	173	
Krakeend		1	2	4	35	4
Wintertaling	110	10	80	117	296	33
Wilde Eend	230	89	616	441	810	167
Pijlstaart	5	7	13	8	50	
Zomertaling	25	2	13	14	35	
Blauwvleugeltaling						
Slobeend	178	23	109	70	465	22
Zwemeend sp.						
Krooneend						
Tafeleend	2	3	38	65	188	11
Witoogeend						
Kuifeend	143	10	108	68	889	54
Toppereend						
Eider		49	30			
Ijseend						
Zwarte Zeeëend		31			1	
Grote Zeeëend						
Brilduiker			7	2	29	
Nonnetje					6	
Middelste Zaagbek			8	3		
Grote Zaagbek			2		8	
Meerkoet	127	31	81	208	884	154

Foto: P. Munsterman

Fauna en flora van Smetledebos

Rudi Clinckspoor

LIGGING EN RELIEF

Smetledebos is gelegen in de provincie Oost-Vlaanderen, op de grens van de gemeenten Wichelen (fusiegemeente Serskamp) en Lede (fusiegemeente Smetlede), langs de bovenloop van de Serskampse beek. De heiderestanten, plaatselijk Ezelweë genoemd, gesitueerd tussen het café „De Gentse Lusthof” en de wijk Moleneed, worden hier eveneens besproken. De totale oppervlakte van dit bosgebied bedraagt ongeveer 45 ha.

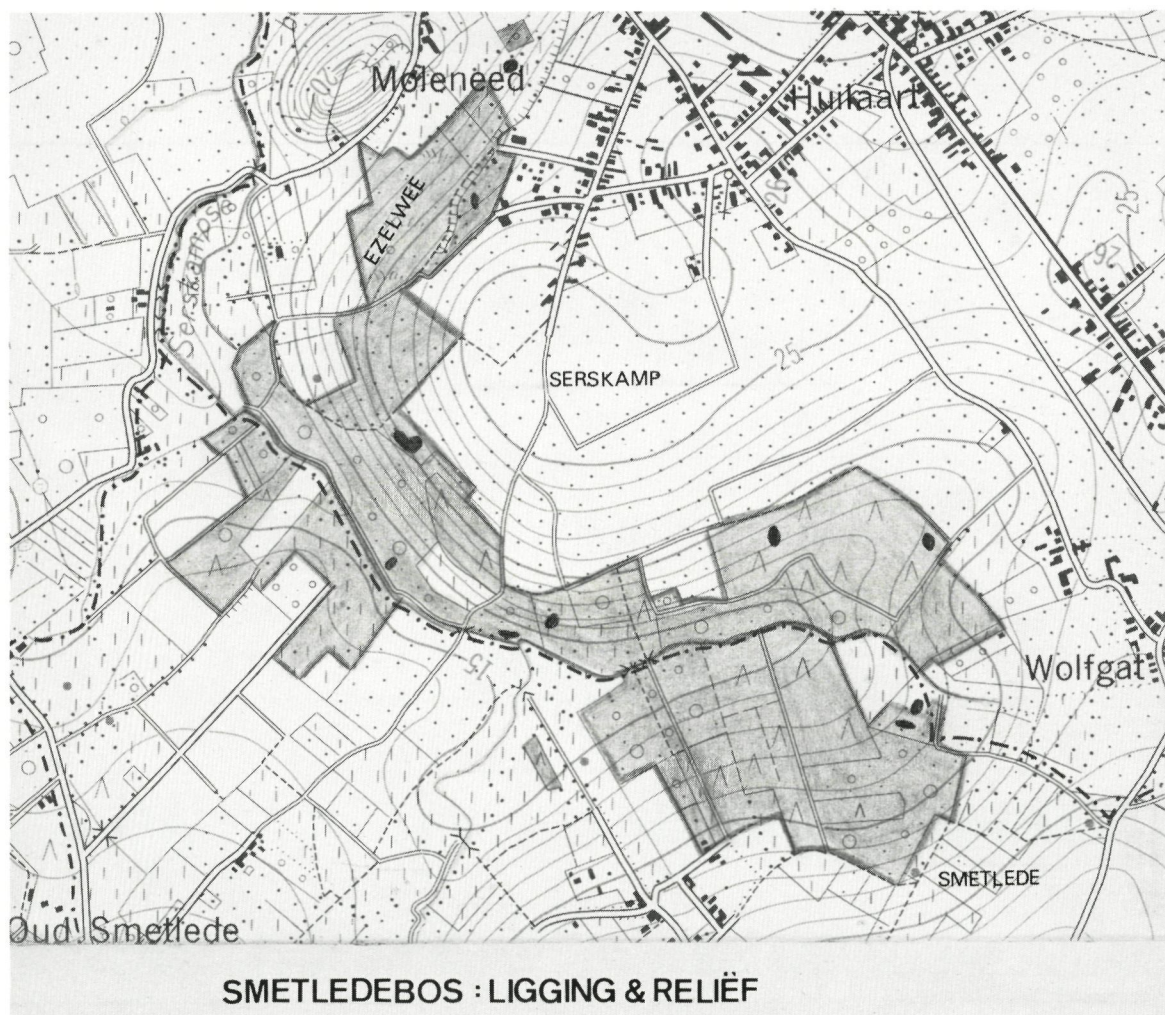
Bekijken we de topografische kaart, dan bemerken we dat het meest zuidelijke punt op 23 m hoogte ligt. De noordergrens van het bos valt samen met de 20 m hoogtelijn. De Serskampse beek, die ontspringt nabij de wijk Wolfgat op een hoogte van 22 m, stroomt langzaam van oost naar

west. Het verval doorheen Smetledebos is klein en bedraagt negen meter over een afstand van 1500 meter.

Opmerkelijk is eveneens dat het reliëf van deze beekvallei asymmetrisch is. De helling aan de noordzijde is steeds veel steiler dan deze in het zuiden. Dit is begrijpelijk omdat de gemeente Serskamp als het ware een heuvel vormt in het omringende landschap. Het ontstaan ervan wordt verduidelijkt in het volgende hoofdstuk.

GEOLOGIE

Tijdens de tertiaire periode (geologisch tijdperk dat ongeveer 70 miljoen jaar geleden begon en duurde tot 650.000 jaar geleden) werd geheel Vlaanderen verscheidene malen door de zee overspoeld waarbij zich zand of klei op de bodem

afzette. Deze meters dikke afzettingen worden genoemd naar plaatsen waar zij aan de oppervlakte komen of ontgonnen zijn (bv. het zand van Lede of Lediaan zand, Rupeliaan klei). De „overstromingen”, die miljoenen jaren duurden, werden afgewisseld met lange perioden tijdens dewelke de zee zich terugtrok en het land droog kwam te liggen.

Wanneer we in het gebied de quartaire bedekingsmantel afgraven, treffen we de afzettingen aan van het Panesiliaan zand (Marechal, Vermeire, 1960). Dit gele substraat werd bv. ontgonnen in een kleine groeve nabij het café „De Gentse Lusthof”. Deze sedimenten werden afgezet tijdens de midden-eoceen periode, een 50 à 60 miljoen jaar geleden.

Veruit de belangrijkste periode voor de opbouw van de streek is het quartair tijdvak, dat 650.000 jaar geleden begon. De scheiding met de vorige geologische periode gebeurde door het optreden van een zeer hevige ijstijd, het pleistoceen tijdvak (650.000 tot 10.000 jaar geleden). Daarbij werd geheel Noord-Europa door een dikke ijslaag bedekt. Deze ijstijd wordt door de geologen onderverdeeld in vier perioden, welke afgewisseld werden door „warmere” perioden.

Tijdens deze ijstijden lag het peil van de Noordzee heel wat lager dan heden, waardoor het verval van de rivieren ook groter was. Zo ontstonden diepe valleien in het zuidelijke deel van Oost-Vlaanderen. In het noordelijke deel van de provincie (ten noorden van de lijn Gent-Dendermonde) ontstond een zeer brede en diepe Scheldevallei (de Vlaamse vallei). De Schelde stroomde toen nog niet langs het huidige Antwerpen, maar had via de streek van Eeklo een verbinding met de Noordzee.

Tengevolge van de vorming van de ijskap in het noorden kwam tijdens de vierde ijstijd of Würm-periode (120.000 tot 25.000 jaar geleden) ook het zuidelijke deel van de Noordzee droog te liggen. In Vlaanderen was er geen ijsvorming, maar toch was de ondergrond continu bevroren. Er heerste een toendraklimaat. Het losliggende materiaal werd door de wind meegevoerd en verder landinwaarts opnieuw afgezet. Dit duurde verscheidene duizenden jaren zodat overal een dikke bedekingslaag werd afgezet.

Het zwaarste materiaal (zandkorrels) werd uiteraard eerst afgezet, terwijl de lichtere lösskorrels verder door de wind werden meegevoerd. Dit verklaart het ontstaan van de zandstreek in Laag-België en de leemgronden in Midden-België. Smetledebos ligt in een overgangszone tussen de zand- en de leemstreek: de zandleemstreek. Het gebied werd bedekt met een laag zandleem.

Gedurende deze Würm-periode, die een kleine honderdduizend jaar duurde, werden de vroegere valleien gedeeltelijk opgevuld zodat we een algemene vervlakking van het landschap kregen.

Op het einde van deze ijstijd was de ganse Vlaamse vallei met zand opgevuld. Naar het zuiden toe kregen we een bedekking welke geleidelijk overgaat naar leem.

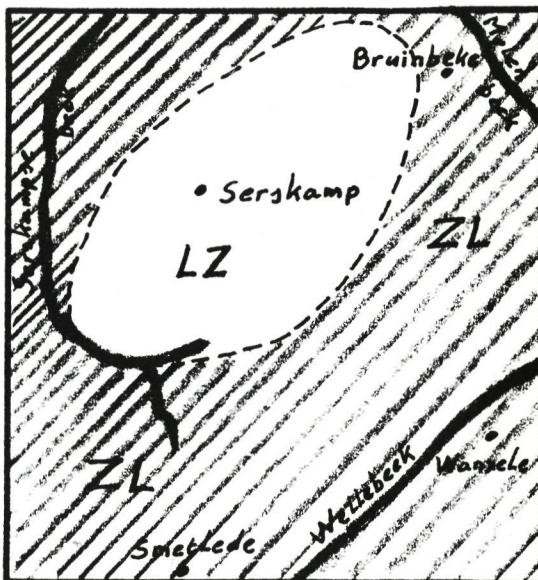
Ongeveer 25.000 jaar geleden begon het ijs langzaam te smelten waardoor de Noordzee opnieuw een „zee” werd. De windverstuivingen hielden op. Een zachte periode van tienduizend jaar begon. Door het ontgooien van de ondergrond ontwikkelde zich een rivieren- en bekenstelsel waardoor erosie kon plaatsgrijpen. In deze periode werd, wegens het uitgraven van beekvalleien rondom, het huidige Serskamp een „heuvel” in het omringende landschap.

Maar 15.000 jaar geleden brak een laatste „korte” koude periode aan (Dryas-tijdperk, duur 3.000 jaar). Opnieuw traden windverstuivingen op, echter alleen in het binnenland omdat de Noordzee niet droog kwam. In het gebied werd zand uit de Vlaamse vallei verplaatst en zette zich af op de hogere plaatsen. Op deze manier ontstond rond de kern van Serskamp een ovaal „eiland” van lemig zand temidden van de vroeger afgezette zandleemgronden (De Leenheer, 1965). De zuidgrens van dit „eiland” valt samen met de loop van de Serskampse beek, zodat Smetledebos deze twee verschillende bodemtypes omvat.

Tijdens het Holoceen (10.000 jaar tot heden) ontwikkelden de rivieren hun huidige loop. De Schelde stroomde nu via Dendermonde en Antwerpen. Geheel Vlaanderen werd ingenomen door bos.

Ook in deze tijd konden lokaal, enkel in de zandstreek, nog zandverstuivingen plaatsvinden (boreale zandverstuivingen). Zo ontstonden de

BODEMTYPEN

Rond de kern van Serskamp ontstond een ovaal „eiland” van lemig zand (LZ) temidden van zandleemgronden... (ZL)

plaatselijke stuifduinen (zandbergen in Wetteren, Heusden, Schoonaarde,...) of werd zand in depressies opgestapeld tot „donken”, waarop zich later de mens kwam vestigen (Uitbergen, Overmere). Door het stijgende zeeniveau verminderde het

verval van de rivieren geleidelijk. Rivieren en beken gingen materiaal in hun valleien afzetten. Langsheen de Serskampse beek ontstond nu een smalle strook van alluviale gronden (rivieralluvium). Deze kleigronden zijn enkel in het westelijke deel van Smetledebos aanwezig.

BODEMTEXTUUR (Van Ruymbeke, De Leenheer, 1966)

	Klei	Fijn leem	Grof leem	Fijn zand	Matig fijn zand	Grof zand
Korrelgrootte (°)	0-2	2-20	20-50	50-100	100-200	+200
ZANDLEEMGROND	10 %	12 %	43 %	20 %	12 %	3 %
LEMIGE ZANDGROND	6 %	5 %	15 %	30 %	37 %	7 %

(°) De korrelgrootte wordt uitgedrukt in miljoenensten van een meter (10^{-6}).

DE FLORA

A. Inleiding

Op de Ferraris-kaart, opgetekend rond 1780, vormt het gebied een geheel met de huidige bossen gelegen in de wijk Oud-Smetlede. Op een oudere kaart van de streek, van rond 1600, die zich bevindt in het archief Tussenbeke in de Norbertijnerabdij te Grimbergen, is Serskamp omgeven door één groot boscomplex. Smetledebos in het zuiden, de Nonnenbossen in het oosten en het Eedgoed in het noorden. Op beide kaarten bevindt zich nabij de wijk Wolfgat een aantal vijvers (viskweekvijvers) waarin de Serskampse beek haar oorsprong vindt. Deze vijvers zijn heden ten dage verdwenen.

Beide documenten tonen aan dat deze gronden reeds lang door bos werden bedekt. Waarschijnlijk mogen we zeggen dat Smetledebos een gebied is dat sinds het oerbos, dat twintig eeuwen geleden gans Vlaanderen bedekte, steeds door bos werd ingenomen.

Toch hebben we hier een jong bos omdat tijdens de tweede wereldoorlog omzeggens geheel Smetledebos werd omgehakt. Het opnieuw aanplanten gebeurde rond 1952 (H. Haentjes, pers. med.). Dit gemengd loofbos, in hoofdzaak eik en berk, afgewisseld met percelen naalddhout en populieren, heeft een gevarieerde ondergroei en een rijke kruidenflora. Door herhaalde kappingen door de voornaamste eigenaar van het bos tijdens de laatste jaren zijn echter grote gedeelten overwoekerd met braamstruiken.

Een andere factor die de verscheidenheid aan planten bevordert is dat de bossen liggen in de overgangszone tussen de lemige zandgronden van Serskamp en de zandleemgronden van Smetlede. Bovendien situeert het bos zich langs een beekvallei zodat we, naargelang het reliëf, een overgang hebben van vrij droge gronden naar zeer natte alluviale kleigronden.

Dit alles maakt Smetledebos tot een paradijs voor de botanicus. Maar liefst 262 zaadplanten (grassen, russen en zeggen uitgezonderd) werden in het omschreven gebied en zijn omgeving gedetermineerd. Het bos kreeg dan ook terecht op het gewestplan de status „reservaat” toebedeeld.

Speciaal te vermelden is zeker de „Ezelweë”. Dit stukje natuur (5 ha) was tot ongeveer twintig jaar geleden een echt heideveld, een biotoop dat in de beide Vlaanderen eerder zeldzaam is. Zelfs nu nog vinden we er de Struikheide, die zo prachtig bloeit in de nazomer, nog massaal terug. Op de vochtige plaatsen is zij vervangen door de Dopheide, die reeds in juli getooid is met talloze witroze klokjes. Maar omdat de heide een halfnatuurlijk landschap is van voedselarme zure zandgronden groeien er spontaan Ruwe Berk, Zomereik en Brem, zodat zonder beheerswerken de heide overgaat in een eiken-berkenbos. Willen we dit stukje heide bewaren, dan zijn onderhoudswerken (kappen van de opslag en maaien) noodzakelijk. Zodoende kunnen we de rijkdom van de Ezelweë behouden of zelfs vergroten. Ook dit deel is als natuurreservaat aangeduid op het gewestplan.

B. Beschrijving van de flora

In de droge eiken-berkenbossen bloeit in april en mei heel onopvallend de Blauwe Bosbes. Op open plaatsen pronkt de gele Brem. Tijdens de zomer staan langsheen de holle weg of op een zandig braakliggend terrein de Zandblauwtjes, fel bezocht door talrijke vuurvlinders. In de bossen vinden we nu de Hengel, een halfparasiet, die zijn voedsel gedeeltelijk uit de wortels van grassen zuigt. Onder het loof van de populieren steken talloze Breedbladige Wespenorchissen hun bloemtrossen omhoog.

Zandige holle weg - mei 1982.

Foto: R. Clinckspoor

In de vochtige bossen begint het plantenleven heel vroeg. Reeds in maart is het groene tapijt van de Maagdenpalm gesierd met blauwe sterretjes en vinden we de gele bloemtrosjes van de Slanke Sleutelbloem. In mei bloeien de heerlijk ruikende klokjes van de Wilde Hyacint (blauwe kannekes). Nog later verschijnt het roze Duizendguldenkruid, de donkerrode Bosandoorn en de Blauwe Knoop. Langs vochtige wegkanten bezoeken de dagpauwogen de roodpaarse bloemtuilen van het Leverkruid. In het heldere water van beken en vijvers, tussen de drijvende ovalen van het Fonteinkruid, heeft in het voorjaar het paarspel plaats van kikkers, padden en salamanders. In mei is het water één bloemtapijt. De rechte bleekpaarse bloemkransen van de Waterviolier steken met honderden boven het water uit. Langs de oevers staan de hemelsblauwe Vergeet-mijnietjes en de geurende Watermunt. Op één enkele plaats groeit de Ronde Zonnedauw, een voor onze streken zeer zeldzaam „vleesetend” plantje. De blaadjes van dit plantje zijn bezet met rode tentakels eindigend in een knopje. Ieder knopje is bezet met een kleverige druppel, glinsterend als dauw. Zet een insect zich hierop neer, dan blijft het er aan vastkleven, de tentakels buigen zich naar binnen en het diertje wordt door het vocht langzaam verteerd.

Tijdens de herfst wordt Smetledebos het gebied van de paddestoelen. Met honderden geuren ze

tussen de rottende plantenresten. Paddestoelen zijn in feite de vruchtlichamen van de zwammen, die als echte kinderen van de duisternis een verborgen leven leiden tussen de vochtige humuslaag van de bodem.

De mooiste is zeker de giftige Vliegenzwam. In naaldbossen maar vooral onder berken, steeds op zure zandgronden, pronkt uitdagend de rode hoed met witte plakjes. Maar ook de Rodekoolzwammen, de rode Russula's, de gele Zwavelkopjes of de Kopergroenzwammen moeten niet onderdoen in kleur en pracht.

Langs zandige wegkanten, tussen de bulten van het Kussentjesmos, liggen de bruin-gele Aardappelbovisten. Bij rijpheid springt bij druk de huid open en worden de miljoenen zwarte sporen uitgespuwd. Waar de grond lemig is, vinden we de prachtige schoteltjes van de oranje of de bruine Bekerzwam.

De Grote Stinkzwam verradt zijn aanwezigheid door een sterke aasgeur. Het jeugdstadium van deze paddestoel noemt men een heksen- of duivelsei. Bij rijpheid groeit hieruit, in een paar uur tijds, de sponsachtige witte steel van 10 tot 25 cm hoog.

Op stronken en stammen van loofhout groeien in dichte bundels de Honingzwammen, de witgerande vruchtlichamen van de platte Tonderzwam en de leerachtige waaiertjes van het Elfenbankje.

C. Lijst der zaadplanten

Deze lijst omvat de zaadplanten of spermatofyten (262 soorten) welke in Smetledebos en onmiddellijke omgeving sinds 1976 werden gedetermineerd. De grassen, russen en cypergrassen werden niet opgenomen omdat omtrent deze orden onvoldoende gegevens bekend zijn. Uiteraard zijn ook sporeplanten niet beschreven. De volgorde der soorten is deze die gebruikt wordt in de „Nouvelle Flore de la Belgique” van Professor J. de Langhe *et al.* (1978)

GYMNOSPERMEN of naaktzadigen:

Picea abies: Fijnspar
Picea sitchensis: Sitkaspar
Pinus sylvestris: Grove Den
Larix spec.: Lork

ANGIOSPERMEN of bedektzadigen:

DICOTYLEDONEN of tweezaadlobbigen:
Ceratophyllum demersum: Gedoond Hoornblad
Caltha palustris: Dotterbloem
Anemone nemorosa: Bosanemoon
Ranunculus ficaria: Speenkruid
Ranunculus flammula: Egelboterbloem
Ranunculus sceleratus: Blaartrekkende Boterbloem
Ranunculus sardous: Behaarde Boterbloem
Ranunculus acris: Scherpe Boterbloem
Ranunculus repens: Kruipende Boterbloem
Ranunculus peltatus: Schildvormige Waterranonkel
Chelidonium majus: Stinkende Gouwe
Papaver rhoeas: Klaproos
Fumaria officinalis: Duivekervel
Humulus lupulus: Hop
Urtica dioica: Grote Brandnetel
Urtica urens: Kleine Brandnetel
Fagus sylvatica: Beuk
Quercus robur: Zomereik
Quercus rubra: Amerikaanse Eik
Castanea sativa: Tamme Kastanje
Corylus avellana: Hazelaar
Alnus glutinosa: Zwarte Els
Alnus incana: Grauwe Els
Betula pendula: Ruwe Berk
Betula pubescens: Zachte Berk
Moehringia trinervia: Drienerfmuur
Stellaria media: Vogelmuur
Stellaria holostea: Grootbloemige Muur
Stellaria uliginosa: Moerasmuur
Cerastium holosteoides: Gewone Hoornbloem
Sagina procumbens: Liggende Vetmuur
Spergula arvensis: Spurrie
Lychnis flos-cuculi: Koekoeksbloem
Melandrium dioicum: Dagkoekoeksbloem
Melandrium album: Avondkoekoeksbloem
Claytonia perfoliata: Winterpostelein
Montia verna: Klein Bronkruid
Chenopodium polyspermum: Korrelganzevoet
Chenopodium rubrum: Rode Ganzevoet
Chenopodium album: Melganzevoet
Atriplex patula: Uitstaande Melde
Rumex acetosella: *Rumex acetosa*: Veldzuring
Rumex crispus: Krulzuring
Rumex conglomeratus: Kluwenzuring
Rumex obtusifolius: Ridderzuring
Polygonum convolvulus: Zwaluw tong
Polygonum dumetorum: Heggeduizendknoop
Polygonum aviculare: Varkensgras
Polygonum cuspidatum: Japanse Duizendknoop
Polygonum hydropiper: Waterpeper
Polygonum amphibium: Veenwortel
Polygonum persicaria: Perzikkruid
Polygonum lapathifolium: Viltige Duizendknoop

Hypericum humifusum: Liggend Hertshooi
Hypericum perforatum: Sint-Janskruid
Hypericum tetrapterum: Gevleugeld Hertshooi
Hypericum pulchrum: Fraai Hertshooi
Malva sylvestris: Groot Kaasjeskruid
Drosera rotundifolia: Ronde Zonnedaauw
Viola riviniana: Stompsporig Bosviooltje
Viola tricolor: Driekleurig Viooltje
Viola arvensis: Akkerviooltje
Populus alba: Witte Abeel
Populus tremula: Ratelpopulier
Populus canadensis: Canadapopulier
Salix alba: Schietwilg
Salix fragilis: Kraakwilg
Salix aurita: Geoorde Wilg
Salix cinerea: Grauwe Wilg
Salix caprea: Waterwilg
Salix x rubens (*S. alba* x *fragilis*) = hybride van Schietwilg en Kraakwilg
Sisymbrium officinale: Raket
Alliaria petiolata: Look-zonder-look
Arabidopsis thaliana: Zandraket
Rorippa amphibia: Gele Waterkers
Rorippa islandica: Moeraskers
Nasturtium microphyllum: Slanke Waterkers
Cardamine pratensis: Pinksterbloem
Cardamine hirsuta: Kleine Veldkers
Erophila verna: Vroegeling
Capsella bursa-pastoris: Herderstasje
Thlapsi arvense: Boerenkers
Coronopus didymus: Kleine Varkenskers
Brassica napus: Koolzaad
Brassica rapa: Raapzaad
Raphanus raphanistrum: Knopherik
Calluna vulgaris: Struikheide
Erica tetralix: Gewone Dopheide
Vaccinium myrtillus: Blauwe Bosbes
Hottonia palustris: Waterviooler
Primula elatior: Slanke Sleutelbloem
Lysimachia nummularia: Penningkruid
Lysimachia vulgaris: Wederik
Ribes rubrum: Aalbes
Sedum telephium: Hemelsleutel
Rubus idaeus: Framboos
Rubus spec.: Braam
Potentilla anserina: Zilver schoon
Potentilla erecta: Tormentil
Filipendula ulmaria: Moerasspirea
Aphanes arvensis: Akkerleeuweklauw
Rosa canina: Hondсроos
Prunus serotina: Amerikaanse Vogelkers
Prunus spinosa: Sledoord
Prunus avium: Zoete Kers
Crataegus monogyna: Eenstijlige Meidoorn
Sorbus aucuparia: Lijsterbes
Sorothamnus scoparius: Brem
Genista anglica: Stekelbrem
Robinia pseudacacia: Gewone Robinia
Vicia cracca: Vogelwikke
Vicia hirsuta: Ringelwikke
Vicia tetrasperma: Vierzaadwikke
Vicia sepium: Heggewikke
Vicia sativa: Voederwikke
Melilotus alba: Witte Honingklaver
Medicago lupulina: Hopklaver
Trifolium repens: Witte Klaver
Trifolium hybridum: Basterdklaver
Trifolium campestre: Liggende Klaver
Trifolium dubium: Kleine Klaver
Trifolium pratense: Rode Klaver
Lotus corniculatus: Rolklaver
Lotus uliginosus: Moerasrolklaver
Ornithopus perpusillus: Vogelpootje
Myriophyllum spicatum: Aarvederkruid
Lythrum salicaria: Gewone Kattestaart
Epilobium hirsutum: Harig Wilgeroosje
Epilobium montanum: Bergbasterdwederik

Epilobium roseum: Rose Basterdwederik
Epilobium ciliatum: Gewimperde Basterdwederik
Epilobium tetragonum: Kantige Basterdwederik
Epilobium angustifolium: Wilgeroosje
Ilex aquifolium: Hulst
Euphorbia helioscopia: Kroontjeskruid
Frangula alnus: Sporkehout
Acer pseudoplatanus: Gewone Esdoorn
Oxalis acetocella: Witte Klaverzuring
Oxalis fontana: Stijve Klaverzuring
Geranium dissectum: Slipbladige Ooievaarsbek
Geranium molle: Zachte Ooievaarsbek
Geranium pusillum: Kleine Ooievaarsbek
Geranium robertianum: Robertskruid
Erodium cicutarium: Gewone Reigersbek
Polygala serpyllifolia: Liggende Vleugeltjesbloem
Hedera helix: Klimop
Anthriscus sylvestris: Fluitekruid
Torilis japonica: Heggedoorzaad
Apium nodiflorum: Groot Moerasscherm
Aegopodium podagraria: Zevenblad
Pimpinella major: Grote Bevernel
Aethusa cynapium: Hondspeterselie
Oenanthe fistulosa: Pijptorkruid
Angelica sylvestris: Engelwortel
Heracleum sphondylium: Bereklauw
Daucus carota: Peen
Hydrocotyle vulgaris: Waternavel
Centaurea erythraea: Duizendguldenkruid
Vinca minor: Kleine Maagdenpalm
Fraxinus excelsior: Es
Ligustrum ovalifolium: Haagliguster
Solanum dulcamara: Bitterzoet
Solanum nigra: Zwarte Nachtschade
Convolvulus arvensis: Akkerwinde
Calystegia sepium: Haagwinde
Symphytum officinale: Smeerwortel
Myosotis discolor: Veelkleurig Vergeet-me-nietje
Myosotis ramosissima: Ruw Vergeet-me-nietje
Myosotis scorpioides: Moerasvergeet-me-nietje
Myosotis cespitosa: Zompvergeet-me-nietje
Lycopus europaeus: Wolfspoot
Mentha aquatica: Watermunt
Glechoma hederacea: Hondsdraf
Lamium galeobdolon: Gele Dovenetel
Lamium album: Witte Dovenetel
Lamium amplexicaule: Hoenderbeet
Lamium purpureum: Paarse Dovenetel
Galeopsis tetrahit: Hennepnetel
Stachys sylvatica: Bosandoorn
Stachys palustris: Moerasandoorn
Prunella vulgaris: Brunel
Scutellaria minor: Klein Glidkruid
Ajuga reptans: Kruipend Zenegroen
Teucrium scorodonia: Valse Salie
Callitriche spec.: Sterrekroos
Plantago lanceolata: Smalle Weegbree
Plantago major: Grote Weegbree
Veronica hederifolia: Klimopereprijs
Veronica persica: Grote Ereprijs
Veronica filiformis: Draadereprijs
Veronica serpyllifolia: Tijmereprijs
Veronica arvensis: Veldereprijs
Veronica beccabunga: Beekpunge
Veronica chamaedrys: Gewone Ereprijs
Linaria vulgaris: Vlasleuwebek
Scrophularia nodosa: Knopig Helmkruid
Melampyrum pratense: Hengel
Pedicularis sylvatica: Heidekartelblad
Jasione montana: Zandblauwtje
Galium palustre: Moeraswalstro
Galium mollugo: Glad Walstro
Galium aparine: Kleefkruid
Sambucus nigra: Gewone Vlier
Lonicera periclymenum: Wilde Kamperfoelie
Viburnum opulus: Gelderse Roos
Adoxa moschatellina: Muskuskruid

Valeriana repens: Valeriaan
Succisa pratensis: Blauwe Knoop
Eupatorium cannabinum: Leverkruid
Solidago virgaurea: Guldenroede
Solidago gigantea: Late Guldenroede
Bellis perennis: Madeliefje
Erigeron canadensis: Canadese Fijnstraal
Gnaphalium uliginosum: Moerasdroogbloem
Pulicaria dysenterica: Heelblaadjes
Bidens tripartita: Driedelig Tandzaad
Galinsoga parviflora: Knopkruid
Galinsoga ciliata: Harig Knopkruid
Achillea ptarmica: Wilde Bertram
Achillea millefolium: Duizendblad
Matricaria discoidea: Schijfkamille
Matricaria recutita: Echte Kamille
Matricaria maritima subsp. *inodora*: Reukeloze Kamille
Leucanthemum vulgare: Margriet
Tanacetum vulgare: Boerenwormkruid
Artemisia vulgaris: Bijvoet
Tussilago farfara: Klein Hoefblad
Senecio vulgaris: Klein Kruiskruid
Cirsium vulgare: Speerdistel
Cirsium palustre: Kale Jonker
Cirsium arvense: Akkerdistel
Centaurea cyanus: Korenbloem
Centaurea jacea: Knoopkruid
Lapsana communis: Akkerkool
Hypochoeris radicata: Biggekruid
Leontodon autumnalis: Herfstleeuwetand
Taraxacum spec.: Paardebloem
Sonchus oleraceus: Melkdistel
Sonchus asper: Ruwe Melkdistel
Sonchus arvensis: Akkermelkdistel
Crepis capillaris: Groen Streepzaad
Hieracium umbellatum: Schermhavikskruid
Myosoton aquaticum: Watermuur
Hypericum dubium: Kantig Hertshooi
Tilia x vulgaris: Hollandse Linde

MONOCOTYLEDONEN of eenzaadlobbigen:

Alisma plantago-aquatica: Grote Waterweegbree
Elodea canadensis: Waterpest
Potamogeton polygonifolius:
 Duizendknoopfonteinkruid
Lemna minor: Klein Kroos
Spirodela polyrhiza: Veelwortelig Kroos
Convallaria majalis: Lelietje-der-dalen
Polygonatum multiflorum: Veelbloemige
 Salomonszegel
Endymion non-scriptus: Wilde Hyacint
Iris pseudacorus: Gele Lis
Epipactis helleborine: Breedbladige Wespenorchis
Listera ovata: Keverorchis
Dactylorhiza maculata: Gevlekte Orchis

Deze lijst kon worden samengesteld dank zij de waarnemingen van tal van natuurliefhebbers. Speciaal te vernoemen is A. Kampen die voor een deel van het gebied (Wolfgat en omgeving, kwartierhok D3/46/12) een streeplijst heeft opgesteld, en die later door P. van den Brecht werd aangevuld (Salix-soorten).

DE FAUNA

A. Zoogdieren

Van de zoogdierenfauna van Smetledebos kan slechts een zeer onvolledig beeld worden gegeven, om de eenvoudige reden dat deze diersoorten tot op heden niet bestudeerd werden. We vermelden dus slechts toevallige waarnemingen van enkele soorten.

INSEKTENETERS: Egel *Erinaceus europaeus*, Mol *Talpa europaea*.

VLEERMUIZEN:

Deze dieren kunnen met behulp van een ultrasonontvanger worden gedetermineerd. Vleermuizen stoten immers geluiden uit, niet waarneembaar voor de mens, waardoor ze een „beeld” krijgen van de omgeving, een sonar-systeem dus. Door een ultrasonontvanger worden deze trillingen omgezet in hoorbare signalen, typerend voor elke soort. Volgende soorten werden door R. Jooris in mei 1977 op deze manier gedetermineerd: Snorvleermuis *Myotis mystacinus*, Dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus*, Laativlieger *Eptesicus serotinus* en Rosse Vleermuis *Nyctalus noctula*. Voor deze laatste twee soorten, bewoners van holle bomen, werden een paar vleermuizenkasten opgehangen.

DUBBELTANDIGEN: Konijn *Oryctolagus cuniculus*, Haas *Lepus capensis*.

KNAAGDIEREN:

Bij de analyse van enkele braakballen (dit zijn de onverteerbare resten van prooidieren), afkomstig van Ransuilen, verzameld in maart 1981, werden door J. de Laender volgende soorten gedetermineerd: Rosse Woelmuis *Clethrionomys glareolus*, Aardmuis *Microtus agrestis*, Bosmuis *Apodemus sylvaticus*. Deze laatste soort overwintert regelmatig in de opgehangen nestkastjes.

De Muskusrat *Ondatra zibethicus* was een tiental jaren geleden algemeen in het gebied. De laatste jaren stellen we een sterke afname vast en de soort is waarschijnlijk nu volledig verdwenen.

CARNIVOREN: Wezel *Mustela nivalis*, Bunzing *Putorius putorius*.

HOEFDIEREN:

Alhoewel geen enkele soort in onze streek normaal thuishoort kan zeer uitzonderlijk een verdwaald exemplaar worden opgemerkt. Zo werd in 1963 een Wild Zwijn *Sus scrofa* in Smetledebos opgejaagd en nadien te Smetlede neergeschoten.

B. Vogels

Heel wat beter gekend dan deze van de zoogdieren is de klasse der vogels. Dit komt omdat de meeste vogelsoorten overdag actief zijn en reeds vanop afstand kunnen herkend worden aan hun vederkleed en zang.

In totaal werden tot op augustus 1981 84 soorten waargenomen, waarvan 56 hier broeden of gebroed hebben tijdens de laatste tien jaar. Van de trekvogels zijn enkel deze opgenomen, die pleisterend werden gezien.

Waadvogels, eenden en ganzen:

In alle seizoenen kunnen we de Blauwe Reiger *Ardea cinerea* regelmatig waarnemen. Meestal

Weiden omzomen Smetledebos, Briel - mei '82

Foto: R. Clinckspoor

zijn het rondzwervende jonge exemplaren, die in de broedkolonies gewoerd worden tot ze geslachtsrijp zijn. Dit is rond hun derde levensjaar.

Aangezien water het levensmidden is van eenden zullen we in een bosbiotoop weinig soorten aantreffen. Enkel de Wilde Eend *Anas platyrhynchos* kennen we als een schaarse broedvogel (2 tot 4 paren). Na de broedtijd verlaten ze het gebied om elders te ruïen. Tijdens de najaarstrek of gedurende zachte winters worden nabij de enkele vijvers, die zich in Smetledebos bevinden, wel eens „blokeenden” opgemerkt.

Tijdens de strenge winter van 1978-79 deed ik een paar uitzonderlijke waarnemingen, zoals een groep van zestien Kolganzen *Anser albifrons* pleisterend op een weide nabij Smetledebos (18 januari 1979).

Roofvogels:

De weiden ten zuiden van het gebied vormen de jaarlijkse overwinteringsplaats van één of twee exemplaren Buizerds *Buteo buteo*. Ook de Sperwer *Accipiter nisus* verblijft tijdens de herfst en winter in de bossen, waar hij jacht maakt op kleine vogels.

Een zeldzame verschijning is de Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus*. In januari 1979 waren het blauwgrijze mannetje en het bruin gestreepte wijfje enkele malen te zien (CLR, VCW).

Sinds enkele jaren is de Torenvalk *Falco tinnunculus* een trouwe broedvogel in het bos (1 paartje). Als nestplaats kiezen ze meestal een oud ekster- of kraaiennest.

Hoenders, steltlopers en meeuwen:

Patrijs *Perdix perdix* en Fazant *Phasianus colchicus* zijn twee soorten die als jachtwild sterk bejaagd worden. Toch kunnen beide soorten als talrijke broedvogel beschouwd worden. In het bos zelf worden ieder voorjaar Fazanten uitgezet, om zodoende het bestand kunstmatig te verhogen.

Het Waterhoen *Gallinula chloropus*, de zwartachtige vogel met zijn rode bles en gele snaveltop is een talrijke broedvogel, die het gehele jaar veelvuldig wordt gezien. Het legsel van zes tot elf roomkleurige eieren met bruinrode vlekken vindt men reeds vanaf april, steeds in de nabijheid van water.

Van de steltlopers is enkel de Kievit *Vanellus vanellus* broedvogel in de omgeving van Smetledebos. Braakliggende akkers en rozenvelden worden dikwijls als nestplaats verkozen.

Watersnip *Gallinago gallinago* en Houtsnip *Scolopax rusticola* worden tijdens het najaar en in de winter geregeld waargenomen. De Watersnip verblijft in drassige weiden, terwijl de Houtsnip eerder vochtige bossen verkiest. Vooral de „bossnip” wordt veelvuldig opgejaagd vanaf november tot januari.

Midden 1981 werd een deel van de Serskampse beek in het bos gereinigd, zodat een slijkerige oever ontstond. Reeds in augustus zag ik daar tweemaal een Witgatje *Tringa ochropus* foerageren.

Uitzonderlijk werd langs een slijkerige oever van een vijver een Kluut *Recurvirostra avosetta* waargenomen (25 november 1972). Zilvermeeuw *Larus argentatus* en Kokmeeuw *Larus ridibundus* zijn doortrekkers en overwinteraars in vrij groot aantal. In de omgeving zijn vers geploegde akkers hun voedselterrein.

Duiven, koekoeken, uilen en ijsvogels:

De Holenduif *Columba oenas* nestelt bij voorkeur in oude knotwilgen, die de laatste tijd meer en meer uit het landschap verdwijnen. Vandaar ook de achteruitgang van deze duif. In 1981 slechts 1 paartje in het Smetledebos.

Zeer algemeen is zeker de Houtduif *Columba palumbus*. Legsels worden gevonden vanaf maart tot einde september. De standvogels krijgen tijdens de winter gezelschap van talrijke doortrekkers, zodat in december en januari honderden exemplaren in het bos verblijven.

De Tortel *Streptopelia turtur* is een zomervogel die in klein aantal (maximum 5 paren in het gebied) broedt in ijle bossen of kleine boomgroepen. De soort is waarschijnlijk afgenomen door de sterke toename van de Turkse Tortel *Streptopelia decaocto*. Deze laatste soort, die voor het eerst in 1952 in België werd waargenomen, heeft zich heel goed aan onze omgeving weten aan te passen. Ze is algemeen waar te nemen gedurende het gehele jaar.

Vanaf april hoort men de typische roep van de Koekoek *Cuculus canorus*. Een paar paren verblijven in het bos waar ze de broedzorg overlaten aan kleinere vogelsoorten o.a. Heggenmus (vastgesteld in 1974).

Het kleine Steenuiltje *Athene noctua*, slechts 20 cm groot, is een schaarse broedvogel (2 à 3 paren rond Smetledebos) die voornamelijk in holten van knotwilgen broedt. De Ransuil (*Asio otus* verkiest eerder naaldbossen als broedgebied (1 paar aanwezig). Op een roestplaats (dit is een rustplaats waar de Ransuilen tijdens de wintermaanden overdag samen komen) kunnen soms grote aantallen geteld worden (23 ex. in februari 1973).

Alhoewel de Velduil *Asio flammeus* nog niet werd waargenomen rond het gebied werd mij in januari 1981 een braakbal bezorgd van deze soort, gevonden op een weide vlakbij het bos (MF). Bij het uitpluizen bevatte deze braakbal de resten van een Mol (DLJ).

De IJsvogel *Alcedo atthis* is zeker één van de mooiste vogels met zijn blauwgrijze rug en vleugels, fel contrasterend met een roodbruine onderzijde. Het laatste broedgeval dateert van 1974. De nestholte was toen uitgegraven in een zandgroeve nabij de „Ezelwee”.

Spechten:

In Smetledebos werden drie spechtesoorten waargenomen. Deze vogels, die met hun sterke snavel hun nestholte uithakken in bomen en takken, zijn reeds vroeg in het voorjaar actief. Het „trommelen” op dood hout, waarmee ze hun territorium afbakenen galmt door de bossen vanaf februari. De prachtige Groene Specht *Picus viridis* komt reeds een tweetal jaren het terrein „verkennen”, maar een broedgeval werd nog niet vastgesteld. De Grote Bonte Specht *Dendrocopus major*, onmiskenbaar met zijn zwart-witte tekening, is de meest algemene soort (minstens 5 paren). De Kleine Bonte Specht *Dendrocopus minor* is geen broedvogel en werd éénmaal waargenomen in het bos (5 augustus 1979).

Leeuweriken, zwaluwen en piepers:

De Veldleeuwerik *Alauda arvensis*, met zijn welbekende jubelende zang, broedt zeer talrijk in het open bouwland en de boomkwekerijen in de omgeving. Tijdens het najaar, vooral vanaf oktober, kan deze soort soms massaal doortrekken. Van de iets kleinere Boomleeuwerik *Lullula arborea*, een broedvogel van heidevlakten, is één waarneming bekend (5 februari 1977 - 8 exemplaren op akker).

Bij de zwaluwen is enkel de Boerenzwaluw *Hirundo rustica* broedvogel in de omgeving. De kleine bleekbruine Oeverzwaluw *Riparia riparia* vindt de laatste jaren geen geschikte nestgelegenheid meer. Deze vogels broeden in kolonieverband in steile wanden van zandgroeven waar zij hun nesttunnel uitgraven. Een vroegere kolonie kenden we in de groeve nabij de „Ezelweë” (15 paartjes in 1975).

De Boompieper *Anthus trivialis* met zijn kanarie-zang, is een schaarse broedvogel (een vijftal paren), vooral in de delen van het bos met verspreide begroeiing. De Graspieper *Anthus pratensis* wordt vooral tijdens de trekperiode in grote aantallen waargenomen.

Kwikstaarten, winterkoning en heggemus:

De Witte Kwikstaart *Motacilla alba* is goed bekend door zijn sprongsgewijze manier van vliegen, waarbij men de kenmerkende „tjijssik” roep hoort. Een paar paartjes broeden in de omgeving van het bos.

De Winterkoning *Troglodytes troglodytes* en de Heggemus *Prunella modularis* zijn beide jaarvogels. Zij broeden zeer talrijk. Ook tijdens de winter hoort men de typische zang veelvuldig.

Lijsterachtigen:

De Grote Lijster *Turdus viscivorus* broedt nog talrijk in het bos. Tijdens de winter zijn zij praktisch totaal afwezig maar reeds vanaf januari weerklinkt hun luid en ver-dragend lied vanuit een hoge boom.

De Zanglijster *Turdus philomelos* en de Merel *Turdus merula* zijn uiteraard zeer algemene jaarvogels. Zanglijsters en jonge Merels zijn echter trekvogels die voornamelijk in Frankrijk overwinteren. In hun plaats komen exemplaren uit Duitsland, Nederland, Scandinavië en Rusland (Lippens, Wille, 1972).

Kramsvogels *Turdus pilaris* en Koperwieken *Turdus iliacus* zijn doortrekkers en overwinteraars die vooral na sneeuval in grote concentraties op weiden samentroepen. Grote aantallen hebben Smetledebos als slaappleats uitgekozen. De Nachtegaal *Luscinia megarhynchos* kent overal een sterke afname. In 1974 hadden we nog 5 zangposten maar sedert 1978 is de soort (tijdelijk?) uit het bos verdwenen. Gelukkig is het Roodborstje *Erithacus rubecula* nog een zeer algemene broedvogel.

Zangers, goudhaantjes, vliegenvangers:

De zangertjes, bijna allemaal bruin of geelachtig gekleurd, kan men best in het veld onderscheiden door hun zang.

Van de Cetti's Zanger *Cettia cetti* werd éénmaal de krachtige zang gehoord (mei 1975).

Kleine Karekiet *Acrocephalus scirpaceus* en Bosrietzanger *Acrocephalus palustris* zijn doortrekkers, die regelmatig geringd worden in augustus en september. Enkele vangsten van de Braamsluiper *Sylvia curruca* dienen vermeld (SR). De Bosrietzanger broedde enkele jaren in een vochtig terrein met wilde begroeiing nabij de Ezelweë (echter afwezig in 1980 en 1981).

Spotvogel *Hyppolais icterina* en Grasmus *Sylvia communis* zijn schaarse broedvogels aan de rand van het bos, terwijl Zwartkop *Sylvia atricapilla* en Tuinfluiter *Sylvia borin* eerder in het bos met talrijke zangposten aanwezig zijn.

Fitis *Phylloscopus trochilus* en Tjiftjaf *Phylloscopus collybita* zijn zeer algemene broedvogels in het gehele gebied. De Tjiftjaf is aanwezig in de delen van het bos met een dichte onderbegroeiing. De Fitis verkiest echter meer open terreinen met verspreide bomen.

Van de Fluiter *Phylloscopus sibilatrix* noteerden we voor het eerst een blijvende zangpost in mei 1981. Door de hevige reacties van het paartje op de zang, weergegeven met een bandrecorder, mag hoogst waarschijnlijk een broedgeval worden verondersteld. Dit is eerder uitzonderlijk, gezien de soort een meer oostelijk verspreidingsgebied heeft. Bovendien verkiest de Fluiter oude beuken of eikenbossen, wat hier niet het geval was. De biotoop was een open stukje loofbos, met voornamelijk eik, gelegen tussen sparrenbossen. De ondergroei was Adelaarsvaren waar tussen veel dood hout verspreid lag. Ook op het Eedgoed, een bosgebied, een tweetal kilometer ten noorden van Smetledebos, werd in 1981 voor het eerst een broedgeval van de Fluiter vastge-

Weiden ten oosten van Smetledebos, mei '82

Foto: R. Clinckspoor

steld. Daar vertoonde de biotoop veel gelijkenis met de „normale” biotoop van deze soort.

Op 3 oktober 1976 werd in een boomkwekerij nabij het bos een Bladkoninkje *Phylloscopus inornatus* gevangen en geringd (SR). Dit was de negende waarneming voor België (Wielewaal 46: 97-110).

Het kleinste broedvogeltje uit onze streek is het Goudhaantje *Regulus regulus*. Het verblijft meestal in dichte naaldbossen. De moeilijke lokalisatie en het kleine territorium maken een juiste schatting van het aantal paartjes praktisch onmogelijk.

Twee waarnemingen zijn bekend van het Vuurgoudhaantje *Regulus ignicapillus* (11 september 1976 en 26 maart 1980, telkens 2 ex.).

De Grauwe Vliegenvanger *Muscicapa striata* broedt bijna jaarlijks in de nestkastjes (open type) opgehangen aan de rand van het bos (1 paar in 1981).

Mezen, boomkruipers en vinkachtigen:

Voor de Pimpelmees *Parus caeruleus*, maar ook de Koolmees *Parus major*, maakt graag gebruik van de opgehangen nestkastjes om te broeden. De Zwarte Mees *Parus ater* kennen we als broedvogel in de naaldbossen (jaarlijks 1 tot 2 paartjes). In december 1974 werd in Smetledebos een Zwarte Mees gevangen welke voordien in Litوانia (U.S.S.R.) was geringd (SR)!

De Matkop *Parus montanus* is de enige mees die zelf een nestholte uithakt in rottende boomstronken. De soort is een schaarse broedvogel, evenals de Staartmees *Aegithalos caudatus* die echter meer opgemerkt wordt omwille van de lange staart en de zwart-wit-rose kleurcombinatie.

Een algemene standvogel is de Boomkruiper *Certhia brachydactyla*. Deze hollenbroeder verblijft graag aan de rand van het bos, waar hij nestelt in allerlei hollen en spleten. Eén enkele maal in een nestkastje met zijdelingse opening (1980).

Een zeldzame broedvogel van open terreinen is de Grauwe Gors *Miliaria calandra*. Zijn zang is kenmerkend en lijkt enigszins op het rinkelen van een sleutelbos. Twee paar broeden in de omgeving van Smetledebos, namelijk in de weiden ten zuiden en ten oosten van het bos.

Beter gekend is de Geelgors *Emberiza citrinella*. Deze prachtige vogel moeten we echter in Vlaanderen als een bedreigde soort bestempelen. Bij een telling uitgevoerd in 1974 noteerde ik nog 18 zangposten aan de rand van het bos, in 1981 nog slechts 3 zingende mannetjes!

De Rietgors *Emberiza schoeniclus*, een vogel van moerassen en rietvelden, wordt enkel rondzwervend of doortrekkend waargenomen. De Groenling *Carduelis chloris* en de Kneus *Carduelis cannabina* zijn talrijk vertegenwoordigd. Vooral aanplantingen van coniferen zijn een geliefde

broedplaats voor beide vinkachtigen. Wanneer het witloofzaad in augustus en september te rijpen staat op het veld, komen honderden Kneus, maar ook vele Groenlingen, hier voedsel zoeken. De Putter of Distelvink *Carduelis carduelis* wordt eerder toevallig waargenomen tijdens het najaar. Sijs *Carduelis spinus* en Keep *Fringilla montifringilla* zijn doortrekkers en wintergasten in wisselend aantal.

De Vink *Fringilla coelebs* is een soort die in aantal afneemt (verdwijnen van boomgaarden?). In Smetledebos zijn een tiental paartjes aanwezig. Het kenmerkend aanhoudend geroep van de Goudvink *Pyrrhula pyrrhula*, plaatselijk „botter” genoemd, is nog veelvuldig te horen. Deze zeldzame bosvogel, die vooral houdt van jonge sparaanplantingen, broedt nog met 1 tot 2 paartjes in het gebied.

De Huismus *Passer domesticus* en de Ringmus *Passer montanus* zijn beiden zeer talrijk aanwezig. Terwijl de Huismus steeds nestelt in de nabijheid van woningen, zal de Ringmus zich eveneens in cultuurland en bossen thuisvoelen. Zowel natuurlijke als kunstmatige nestholten worden door de Ringmus gebruikt. Tijdens het najaar en de winter hebben grote aantallen mussen een gemeenschappelijke slaapplek in Smetledebos.

Spreeuwen, wielewalen en kraaien:

De Spreeuw *Sturnus vulgaris*, een talrijke broedvogel, is een cultuurvogel. De inheemse broedvogels zijn gedeeltelijk standvogels maar reeds tijdens de zomer verschijnen heel wat vreemde vogels in onze streken. Volgens de Belgische ringresultaten zijn ongeveer 30 % afkomstig uit Rusland (Lippens, Wille, l.c.).

De Wielewaal *Oriolus oriolus* is een echte zomergast. De mannetjes, met een schitterend geel vederkleed met zwarte vleugels en staart, komen slechts in mei terug van hun verblijf in Centraal-Afrika. Iets later komen de lichtgroen gekleurde wijfjes. Reeds eind juli, begin augustus verlaten de wijfjes en de jongen onze streken, een tweetal weken vroeger dan de mannetjes. De Wielewaal is een boomvogel, die graag verblijft in het loof van populieren (minstens 5 paren in Smetledebos).

De Zwarte Kraaien *Corvus c. corone*, die meestal in paren of in familiegroepen leven, broeden hier met een viertal paar. Erg gelijkend op de kraaien zijn de Roeken *Corvus frugilegus*, met kale snavelbasis, en de Kauwen *Corvus monedula*, veel kleiner en met grijze bek, die niet in Smetledebos broeden. In de winter vormen de kraaiachtigen grote groepen die de velden en weiden afzoeken naar wat eetbaars.

De Serskampse Beek stroomt langzaam doorheen Smetledebos (Gedoornte - mei '82)

Foto: R. Clinckspoor

Om het bestand van Eksters *Pica pica* en Vlaamse Gaaien *Garrulus glandarius* in een jachtgebied zoals Smetledebos te beperken, gaat men tijdens de maand mei alle nesten beschieten om zodoende de legfels te vernietigen. Deze methode is zeker af te keuren gezien vele andere soorten zoals Uilen en Torenvalken oude eksternesten gebruiken als broedplaats.

Deze avifauna bestaat voornamelijk uit persoonlijke gegevens verzameld tijdens ruim tien jaar aangename vogelobservatie in en rond Smetledebos. Andere waarnemers zijn: W. van Caeneghem (VCW), F. Moerman (MF), J. de Laender (DLJ) en R. Sienaert (SR).

C. Reptielen en amfibieën

Van de klasse der reptielen is enkel de Levendbarende Hagedis *Lacerta vivipara* in Smetledebos aanwezig. Hun aantal wordt echter sterk uitgedund door de aanwezige fazanten. Volgens de voornaamste eigenaar van het bos kwam de Hazelworm *Anguis fragilis* tot voor een paar jaar nog voor in het westelijk deel van het gebied. Persoonlijk heb ik deze soort nog nooit aangetroffen.

De amfibieën zijn nog goed vertegenwoordigd. Van de 14 soorten die in België leven, komen 6 soorten voor in Smetledebos.

De Bruine Kikker *Rana temporaria*, waarvan de eiklomp reeds begin maart in ondiep water te vinden zijn, is meer algemeen dan de Groene Kikker *Rana esculenta*. Deze laatste soort is sterker aan het water gebonden dan de andere amfibieën, die de waterplas enkel gebruiken als voortplantingsmilieu.

De Gewone Pad *Bufo bufo* komt in het voorjaar naar een gemeenschappelijke paaipplaats of zijn

„paddepoel”. Honderden exemplaren, hun aantal is moeilijk te schatten, bevolken dan de vijver waar ze hun eiersnoeren afzetten aan de waterplanten.

Drie soorten watersalamanders planten zich voort in het heldere water van vijvers en poelen: de Kleine Watersalamander *Triturus vulgaris*, de Vinpootsalamander *Triturus helveticus* en de Alpenwatersalamander *Triturus alpestris*. De Kamsalamander *Triturus cristatus* heb ik nog niet waargenomen, maar toch kan ik me over het al of niet voorkomen van deze soort niet uitspreken. Het is immers bekend dat de Kamsalamander steeds in het midden van de vijver op de bodem verblijft, wat een monstername uiteraard sterk bemoeilijkt.

Bibliografie

De Langhe J., L. Delvosalle, J. Duvinéaud, C. vanden Berghen, 1978. *Nouvelle Flore de la Belgique, du Grand-Duché de Luxembourg, du Nord de la France et des Régions voisines*. Meise, Nationale Plantentuin van België.

De Leenheer L., 1965. *Bodemtextuur-kaart van de provincie Oost-Vlaanderen*. Brussel, Militair Geografisch Instituut.

Lippens L., H. Wille, 1972. *Atlas van de vogels van België en West-Europa*. Tielt, Lannoo.

Marechal R., R. Vermeire, 1960. *Geologische kaart van de provincie Oost-Vlaanderen*. Brussel, Militair Geografisch Instituut.

Van Ruymbeke M., L. de Leenheer, 1966. *Natuurspiegel van Oost-Vlaanderen*. Gent, Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen.

R. Clinckspoor, Rozenstraat 5, 9209 Serskamp.

ontvangen op 21 mei 1982.

Foto: L. Kusters

Opmerkelijke ornithologische meldingen

Gegevens voor deze rubriek worden verwacht bij de redactie, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout.

Deze waarnemingen hadden plaats in 1982, tenzij anders vermeld is. Ze werden niet op hun juistheid gecontroleerd en een aantal onder hen dient nog ter homologatie te worden voorgelegd.

00020 Roodkeelduiker *Gavia stellata*

Van 13 tot 15 november: 2 ex. te Kallo-Doel (C. Steeman, D. Oellibrandt en anderen).

00100 Roodhalsfuut *Podiceps grisegena*

28 november: 1 ex. te Niel (J. Herremans).

00120 Geoorde Fuut *Podiceps nigricollis*

16 september: reeds 1 ex. in het Zwin te Knokke (G. Burggraeve).

00550 Vaal Stormvogeltje *Oceanodroma leucorhoa*

21 november: 1 ex. pleisterend in het natuurreservaat De Kuifeend te Oorderen (L. Benoy, F. en D. de Mey, L. en J. Herremans, C. Snyers, A. van Hecke, W. van Ginhoven, H. Voet).

01040 Kwak *Nycticorax nycticorax*

17 augustus: 2 juvenielen te Kallo (J. van Impe).

01190 Kleine Zilverreiger *Egretta garzetta*

1 juni: 1 ex. te Kallo (J. van Impe).

01440 Lepelaar *Platalea leucorodia*

Bleven in behoorlijk aantal en tot vrij laat in het Zwin te Knokke: 13 ex. tot 19 september en 3 ex. tot 18 oktober (G. Burggraeve); zie *Wielewaal* 48: 392, 7 september: nog 4 juvenielen te Antwerpen-Blokkersdijk (M. Stoop).

01530 Kleine Zwaan *Cygnus columbianus*

14 november: 51 ex. te Watervliet, Oost-Vlaanderen (A. van Wassenhove).

01590 Kolgans *Anser albifrons*

Zie *Wielewaal* 48: 418, het onvolwassen ex. te Lier was half november nog steeds ter plaatse (D. Colin); 27 oktober: reeds 22 ex. in het Zwin te Knokke (G. Burggraeve).

01610 Grauwe Gans *Anser anser*

mei, juni en juli: diverse waarnemingen van 3 ex. te Zandvliet (J. van Impe).

01820 Krakeend *Anas strepera*

7 november: 445 ex. te Oorderen. Hoogste aantal voor het reservaat (L. Benoy).

01960 Krooneend *Netta rufina*

Zie *Wielewaal* 48: 392, het mannetje in eclipskleed te Antwerpen-Blokkersdijk was nog ter plaatse op 15 september (M. Stoop).

02060 Eider *Somateria mollissima*

Van 6 tot tenminste 14 november: 2 onvolwassen ♂♂ en 1 ♀ (waarvan 1 ♂ met gele snavel) te Lier (C. Steeman, H. Cassiers, L. Janssen, D. Colin, K. de Rouck, B. Goovaerts en anderen).

02120 IJseend *Clangula hyemalis*

Zie *Wielewaal* 48: 392, is op 2 augustus waargenomen door G. Huyskens en J. Govaerts en pas op 7 augustus overgebracht naar vogelasiel te Berendrecht, waar ze op 11 oktober gestorven is. 27 november: 1 onvolwassen ex. te Broechem (D. Demey, J. Herremans, L. Stuer); sinds 27 november: 1 ♂ te Turnhout in de Kempen, op 8 januari 1983 nog steeds aanwezig, op dezelfde plaats (E-3 plas) verbleven 2 ex. gedurende enkele dagen in november 1974 (L. Segers, J. Pelckmans, G. Elsermans, R. Vermeyen, H. Meeus).

02390 Rode Wouw *Milvus milvus*

8 oktober: 1 ex. te Zandvliet (J. van Impe); 7 november: 1 ex. te Ekeren (W. van Ginhoven); 13 november: 1 ex. te Kallo-Steenland (H. Cassiers, L. Janssen, D. Colin) en 2 ex. tesamen te Doel (L. Wouters, C. Snyers, B. Straus en P. Nevelsteen).

02670 Havik *Accipiter gentilis*

6 oktober: tweemaal 1 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (M. Stoop).

02900 Ruigpootbuiserz *Buteo lagopus*

16 oktober: 1 ex. te Kallo (J. van Impe). In 1981 1 ex. op 24 december te Zandvliet (J. van Impe). 22 oktober: 1 ex. te Beerse in de Kempen (E. Machielsens, J. Leestmans). Vanaf eind oktober geregeld 3 ex. te Kallo-Doel (D. Colin, C. Steeman, L. Janssen, W. van Ginhoven, J. de Ridder en meerdere waarnemers).

03010 Visarend *Pandion haliaetus*

10 september: 1 ex. te Doel (J. van Impe) en 1 ex. op het Groot Schietveld te Brecht (D. Symens); 2 oktober: 1 ex. op het Groot Schietveld te Brecht (J. Cox, J. de Ridder); 20 oktober: 1 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (L. Janssen).

03070 Roodpootvalk *Falco vespertinus*

3 oktober: 1 onvolwassen mannetje te Antwerpen-Oorderen (M. Stoop).

03090 Smelleken *Falco columbarius*

13 september: 1 jong ♂ te Brecht (J. de Ridder).

03200 Slechtvalk *Falco peregrinus*

24 oktober: 1 onvolwassen ex. op het Groot Schietveld te Brecht (J. van Ammel, H. Nuytemans); 6 november: 1 ex. te Doel (L. Janssen, F. Peeters, F. Vervoort).

04080 Porseleinhoen *Porzana porzana*

24 oktober: 1 ex. te Lier (G. Smets, D. Colin) en op dezelfde plaats 1 ex. op 11 november (D. Colin).

04100 Klein Waterhoen *Porzana parva*

5 oktober: 1 ex. in het Zwin te Knokke (G. Burggraeve).

04550 Steltkluut *Himantopus himantopus*

22 juni en 6 juli: 1 ex. te Kallo (J. van Impe); 27 juni: 2 ex. te Doel (D. en P. Symens, T. Bogaerts, M. Nuytemans); 30 juni: 2 ex. te Kallo (J. van Impe); 4 juli: 1 ex. te Kallo (D. Symens, J. Nuytemans).

05470 Poelruiter *Tringa stagnatilis*

Naast het ex. van 31 juli tot 28 augustus te Doel (*Wielewaal* 48: 393), een ander ex. op dezelfde plaats op 6 juli (J. van Impe).

05640 Grauwe Franjepoot *Phalaropus lobatus*

9 juli: 1 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (J. van Impe); 1 tot 5 september: 1 ex. in het Zwin te Knokke (G. Burggraeve).

05650 Rosse Franjepoot *Phalaropus fulicarius*

18 en 19 mei: 1 ex. in overgangskleed pleisterend in het natuurreservaat te Oorderen. Eerste mei-gegeven voor België (D. Lafontaine, R. Potvliege, J. Strijckmans, D. van der Elst en anderen).

05750 Zwartkopmeeuw *Larus melanocephalus*

16 oktober: 1 ad. ex. te Nieuwpoort (G. Bulteel); 17 oktober, 3 en 21 november: respectievelijk 1 ex. in 2de winterkleed, 1 adult ex. met 2 ex. in 1ste winterkleed, en 1 adult ex. te De Panne (G. Bulteel).

(05927) Geelpootmeeuw *Larus cachinnans*

30 juli: 1 adult ex. in het Zwin te Knokke (D. en P. Symens); 1 en 7 november: 1 adult ex. te Oorderen (L. Benoy, H. Voet); 1 november: 1 ex. te Kallo (C. Steeman).

06280 Witvleugels tern *Chlidonias leucopterus*

Zie *Wielewaal* 48: 349 en 393; dit juveniele ex. te Doel werd ook waargenomen op 14 augustus (J. van Impe).

06870 Tortel *Streptopelia turtur*

7 november: 2 ex. te Lillo-Antwerpen (W. van Ginhoven).

10020 Grote Pieper *Anthus novaeseelandiae*

15 oktober: 1 ex. geringd te Brecht (D. Arnhem).

10050 Duinpieper *Anthus campestris*

4 oktober: 2 ex. in het Zwin te Knokke (G. Burggraeve).

10170 Noordse Gele Kwikstaart *Motacilla flava thunbergi*

13 mei: 14 ex. te Verrebroek (J. van Impe).

12200 Cetti's Zanger *Cettia cetti*

4 en 5 november: 1 hevig zingend ex. te Lichtaart in de Kempen (L. Matthé); 11 november: 1 zingend ex. te Lier (D. Colin, L. Janssen, L. Wouters).

13640 Baardmannetje *Panurus biarmicus*

20 oktober: 2 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (L. Janssen); 26 oktober: 4 ex., waaronder 1 ex. met Nederlandse ring, te Lier (C. Steeman, H. Cassiers, L. Janssen); 27 en 29 oktober telkens 2 ex. te Lier (C. Steeman, H. Cassiers, L. Janssen).

14900 Buidelmees *Remiz pendulinus*

6 en 7 oktober: 1 juveniel ex. te Lier-Anderstad (D. Colin, H. Cassiers en anderen).

16660 Kruisbek *Loxia curvirostra*

Tweede helft van mei: een mislukt broedgeval in de Kalmthoutse Heide (J. de Ridder, P. Maes); 7 november: 1 ex. te Oorderen (J. de Ridder).

18470 IJsgors *Calcarius lapponicus*

Sedert 26 september wordt in het Zwin te Knokke deze soort bijna dagelijks waargenomen (G. Burggraeve); 25 oktober: 1 vrouwtje geringd te Ekeren-Antwerpen (F. Boel, M. Matthysen).

18740 Dwerggors *Emberiza pusilla*

11 oktober: 1 ex. geringd op het Groot Schietveld te Brecht (J. Cox, J. van Ammel, J. de Ridder); 5 november: 1 ex. geringd te Brecht (O. Schiettecatte).

Boekbesprekingen

Bert Peleman, 1982. *Franciscus en de Vlaamse Gaai*.

Een „vlucht licht gevederde” verzen mede bedoeld als een ludiek pleidooi voor het leefmilieu. Retie, Kempische Boekhandel. 83 pp.

Deze „lichtgevederde” verzen van de bekende dichter en toneelauteur Bert Peleman ontstonden in de zomer 1981, bij een verblijf in Assisi. St. Franciscus, van wie de „Fioretti” op bloemrijke wijze de vriendschap met de dieren verhalen, wordt hier in speelse, schalkse gedichten geconfronteerd met de vogels uit onze gewesten: de Vlaamse Gaai die de Poverello van het „paradijs Vlaanderen” vertelt, maar sindsdien gingen acht eeuwen voorbij en... „het water werd een grauwe brei, de wolken drijven zwart als roet”; — de karekiet, waarmee de dichter zich wenst te vergelijken, „opdat hij nooit (...) zichzelf een nachtegaal zou wanen”; — de mees, aan wie Franciscus voorspelt dat Gezelle haar nog ooit een gedicht zal wijden; — de ekster, die de heilige van een „eksterroog” verlost; — de wielewaal, die van Franciscus de raad krijgt geen kabaal te zoeken, maar als „Wiele-Vlaming” steeds met de „Waal” tot overleg bereid te zijn:

De Wielewaal, ten eerste opgetogen,
is toen weerom naar Vlaanderen gevlogen...

Acht eeuwen reeds fluit hij er vurig voort!
En door zijn levensliedjes aangespoord

werd het verbond: 'De Wielewaal' gesticht
met steeds als doelstelling en hoogste plicht:
in Gods natuur het noodlottig te keren
en rotsvast bij 'De Wielewaal' te zweren! (p. 39)

De dichter die deze gedichten duidelijk met een pen vol zachte humor neerschreef en glimlachend zijn fantasie de vrije teugel liet, wordt in het tweede deel van zijn bundel ernstig, droefgeestig ook om wat in „the golden sixties” met het milieu is gebeurd; dode vissen in de rivieren, beken die riolen werden, rietvogels waarvan de veren door kankerende olievlekken werden lam gelegd, vogels die door de stank van de fabrieken vergiftigd werden, de eik die omwille van een verkaveling moest verdwijnen of de oude gevel die weggesaneerd werd: zovele thema's die op een pregnante wijze telkens in een episch gedicht werden gevat. Emotioneel het sterkst geladen zijn de „grafschriften voor het leefmilieu” en vooral het „klaaglied om de verdwenen reigers”, waarvan iedere strofe, als gedragen door een fel en direct, „leitmotiv”, telkens aanvangt met de vraag „Waar zijn ze gebleven, Heer”: de vogels, de vissen, de bomen, de wolken. Het laatste gedicht is een sober, innig leeuwerik-gebed tot St. Franciscus:

Franciscus, laat me leeuwerik zijn

(...)

en, rijzend in Gods zonneschijn,
de diepste levensnacht verbreken! (p. 83)

Deze bundel, fijn geïllustreerd door R. de Herde, is een mooi geschenk, tegelijk een poëtisch meditatieboekje, voor allen die van vogels en van het leefmilieu houden.

Prof. Dr. J. Smeyers

Brown L.H., E.K. Urban, K. Newman, 1982. *The Birds of*

***Africa*. Volume 1. Academic Press, London. Officiële prijs \$99.00. Eerste deel van vier (*Struthioniformes* tot en met *Falconiformes*), 536 pp. (310 x 240 mm), 28 kleurplaten, 4 zwart-wit platen. Illustraties van M. Woodcock en P. Hayman.**

Leslie Brown had gezworen dat Afrika zijn modern handboek over vogels zou krijgen, een opzet waar zelfs Europa nu nog maar net aan begonnen is met *Handbuch der Vögel Mitteleuropas* en *The Birds of the Western Palearctic*. Afrika ligt zelfs al voorop in ornithologische documentatie dankzij de twee delen van *Atlas of speciation in African Birds* uitgegeven door het British Museum, die in zekere zin meer gedetailleerd zijn dan de *Atlas van de Europese Vogels* en *Atlas der Verbreitung Palaearktischer Vögel*, want met lokaliteiten in plaats van gekleurde gebieden of randpunten. Ongelukkig genoeg stierf Leslie in augustus 1980; zijn geesteskind is thans posthuum geboren. Dat is het natuurlijk niet ten goede gekomen, want het lijkt er wel op dat het eerste deel van dit handboek is uitgegeven zonder de laatste zorg die het verdiende.

Laat ons de verdiensten ervan opsommen: voor het eerst is er een boek beschikbaar dat als naslagwerk over Afrika zijn gelijke niet kent (men mag evenwel betwijfelen of het „definitief” is zoals de auteurs beweren). Alle Afrikaanse soorten zijn behandeld, ook de zeevogels, trekvogels en de soorten van het Palearctische deel van dit continent, en er is werk gemaakt van een galerij illustraties, die een grote stap vooruit betekenen, alhoewel schoonheidsfoutjes zijn aan te wijzen, zoals de eigenaardige afbeelding van *Dryotriochis spectabilis*. Het geheel doet verzorgd aan en men vindt het wetenswaardige over elke soort als vanzelf. Als toets voor eigen observaties zal het van onschatbare waarde blijken te zijn, want zoals de auteurs zelf terecht opmerken: „er is (in Afrika) nauwelijks een soort waarvan de studie niet de moeite waard is”.

Aan de andere kant zijn er de zeer vele „kleine” fouten en slordigheden (bv. van de Struisvogel vernemen we tot driemaal toe, met nuances, dat hij het zonder water kan stellen, pp. 33-35), en het onvoldoende „huiswerk” wat betreft literatuur; zo worden bv. de Belgische (en allicht nog andere) auteurs over Afrika, die vaak pionierswerk verrichtten, nagenoeg doodgezwegen (bv. Schouteden, De Roo, Prigogine), een niet ongewoon verschijnsel bij Angelsaksische auteurs, waar ik reeds vroeger op wees (*Proc. V. Pan Afr. Orn. Congress*, 1982) en waar ook Brooke zich onlangs aan ergerde (*Ostrich*, 1982: 123-124).

Het kaartenwerk is ietwat onnauwkeurig (onbegrijpelijk, aangezien hogervermelde atlassen bestaan: bv. *Aquila verreauxi*, *Accipiter castanilius*) en bepaalde delen van de tekst zijn heterogeen: op pag. 18 wordt gezegd dat *Otus irenae* zeer bedreigd is en dat alleen mannetjes ooit werden gezien, maar op pag. 21 luidt het dat het aantal broedparen geschat wordt op 1300-1500!

Nu dat dit *Opus maior* voorligt, kan de ornitholoog, geïnteresseerd in tropisch Afrika, andere werken in de kast bergen?

Mijns inziens niet. Ten eerste is dit vanzelfsprekend geen veldgids, ten tweede lijkt het mij als standaardwerk niet helemaal af (maar was dat wel te verwachten?). Als veldgids zou men geneigd zijn *A field guide to the Birds of West Africa*, door Serle en Morel, *A field guide to the Birds of East and Central Africa*, door Williams en Roberts *Birds of South Africa*, door Mc Lachan en Liversidge aan te bevelen voor respectievelijk Westelijk, Oostelijk en Zuidelijk Afrika. Nochtans blijkt in de praktijk dat de beide eerst geciteerde werken niet helemaal voldoen (niet alle soorten bevattend en vaak onvoldoende geïllustreerd). In een nostalgische reflex zou men dan zelfs geneigd zijn terug te grijpen naar het zesdelige „*African Handbook of Birds* van Mackworth-Praed en Grant als „eerste werk” op het terrein voor Afrikaanse ornithologen in spe. Als voorbereiding en eenmaal terug thuis zal *The Birds of Africa* van grote waarde blijken te zijn. Jammer is wel dat de prijs niet in het bereik van ieders beurs ligt.

Dr. M. Louette

Fischer W., 1982. *Die Seeadler (Haliaeetus)*. 3., neubearbeitete Auflage. Die Neue Brehm-Bücherei. Wittenberg Lutherstadt, A. Ziemsen Verlag. 192 pp.

De monografieënreeks van de Neue Brehm-Bücherei zal bij de meeste ornithologen geen onbekende zijn. In deze reeks verzorgde de op 30 maart 1982 overleden directeur van de Berlijnse Zoo, Wolfgang Fischer, enkele prachtige uitgaven: o.a. Zeearenden (nr. 221), de Slechtvlak (nr. 380) en de Steenarend (nr. 500).

De monografie over de Zeearenden, voor het eerst uitgegeven in 1959, kende een tweede, herwerkte uitgave in 1972. Nu, 10 jaar later, ligt een derde, volledig 'up to date' gebrachte uitgave voor ons.

Het aantal bladzijden is gevoelig toegenomen (van 146 naar 192). Tevens blijkt men ook in de D.D.R. de crisis aan te voelen. Er is afgestapt van het duurdere glanspapier en per bladzijde wordt meer tekst gedrukt dan vroeger. Dit bevordert een vlotte leesbaarheid zeker niet, maar de idee degelijke en volledige informatie te krijgen aan een betaalbare prijs maakt veel goed.

Inhoudelijk wijkt de auteur niet erg af van de opbouw van de tweede uitgave. In de algemene inleiding worden de veldkenmerken van Zeearenden, hun geluid en de rui besproken. Nieuw is de paragraaf over de indeling van de dagactiviteit en de kleurplaat met afbeeldingen van de besproken soorten. Deze laatste komt de visualisatie van de soortbeschrijvingen zeker ten goede.

Tekening: F. Matthé

Achtereenvolgens worden dan de Europese Zeearend *Haliaeetus albicilla*, de Amerikaanse *H. leucocephalus*, de Steller's Zeearend *H. pelagicus*, de Witbandzeearend *H. leucoryphus*, de Witbuikzeearend *H. leucogaster*, de Sanford- of Solomonzeearend *H. sanfordi*, de Afrikaanse Zeearend *H. vocifer* en de Madagascar Zeearend *H. vociferoides* besproken.

Per soort wordt een overzicht gegeven van: veldkenmerken, eventuele ondersoorten, biometrie, verspreiding en habitatpreferentie, paarbinding, baltsgedrag, broedbiologie, prooienspectrum, jachttechnieken, trek en dispersie. Alle gegevens zijn up to date gebracht tot 1980.

In een volgende hoofdstuk geeft de auteur een overzicht van de onmenselijke vervolging waarvan de Zeearenden het slachtoffer geworden zijn. (Er moet o.a. een record, meest jonge Zeearenden de nek omgedraaid op één dag, bestaan). In de jaren 60-70 zijn het vooral de organische kwikverbindingen die verwoestingen in het al uitgedunde Zeearendenbestand hebben aangericht.

Na een hoofdstuk over de beschermingsmaatregelen en het houden van Zeearenden in gevangenschap besluit de auteur met enkele gegevens over de Zeearend in de heraldiek. De Amerikaanse Zeearend komt niet alleen voor in het wapen van de U.S.A. maar eveneens in dat van 10 deelstaten. De Afrikaanse Zeearend staat afgebeeld in het wapen van Zambia. De uitgebreide literatuurlijst op het einde van dit boek is op zich zeker interessant. Jammer genoeg staan alle referenties, naar Duitse traditie, na mekaar in plaats van onder mekaar. Dit maakt het geheel tamelijk onoverzichtelijk.

Tot slot willen we vermelden dat het werk verlucht is met 85 afbeeldingen, waaronder 59 zwart-wit foto's die, alhoewel een deel ervan in de Zoo van Berlijn genomen is, zeker een grote documentaire waarde hebben.

D. Cuvelier

AANWIJZINGEN VOOR DE AUTEURS

Het maandblad „Wielewaal” publiceert in principe alle artikels waarvan de inhoud strookt met de doelstelling van de Vereniging De Wielewaal: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels. De redactie behoudt zich nochtans het recht voor te beslissen welke artikels of bijdragen worden geplaatst.

Kopij moet in drievoud in machineschrift worden ingeleverd bij de hoofdredacteur. Uiterlijk twee maanden na het insturen van de kopij ontvangt de auteur bericht of zijn artikel al dan niet zal worden opgenomen. Eventueel kan de auteur gevraagd worden wenselijke veranderingen aan te brengen.

De auteurs zijn persoonlijk verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikels.

Elk artikel wordt gevolgd door het volledig adres van de auteur(s).

De redactie dringt er op aan om artikels en belangrijke bijdragen te doen volgen door een samenvatting in de Nederlandse, Franse en Engelse taal. Op verzoek van de auteur zal de „résumé” en „summary” door de redactie worden opgesteld.

In het maandblad wordt de voorkeurspelling toegepast. Nederlandse vogelnamen beginnen steeds met een hoofdletter (bv. Witte Kwikstaart). Groepsnamen (bv. steltlopers) beginnen niet met een hoofdletter. Dezelfde schrijfwijze geldt voor namen van planten, insekten, enz... De eerste vermelding in een tekst van een soort wordt steeds gevolgd door de Latijnse geslachts- en soortnaam, onderstreept.

In datumvermeldingen dienen de namen van de maanden bij voorkeur voluit geschreven. Het gebruik van afkortingen dient vermeden te worden.

Referenties in de tekst worden aldus vermeld: (Segers, 1948); bij meerdere referenties: (Segers, 1948; Grootaers, 1958); en verwijzen naar een alfabetisch gerangschikte bibliografie. Deze bibliografie wordt als volgt opgesteld:

- voor een artikel: Auteursnaam, initialen van de voornamen, jaar. Volledige titel. *Naam van het tijdschrift*, jaargang: eerste pagina van het artikel - laatste pagina.
bv. Grootaers F., 1958. Glanskop (*Parus palustris*) en Matkop (*Parus atricapillus*). *Wielewaal* 24: 1 - 16.
- voor een boek: Auteursnaam, initialen van de voornamen, jaar. *Volledige titel*. Stad van uitgifte, naam van de uitgever.
bv. Segers F., 1948. *Broedvogels in de Kempen*. Antwerpen, Nederlandsche Boekhandel.

Als er meerdere auteurs zijn: Lippens L., H. Wille, 1972. Atlas van de vogels in België en West-Europa. Tielt, Lannoo.

In de bibliografie worden slechts die titels vermeld waarnaar in de tekst wordt verwezen. Alle literatuurgegevens moeten bij hun oorspronkelijke bron gecontroleerd worden.

Ter illustratie van bijdragen kunnen in aanmerking komen: zwart-wit- en kleurfoto's, diapositieven, zwart-wit-tekeningen. Grafieken, tabellen en kaarten dienen met zwarte inkt op wit papier getekend.

Aan de auteur van een artikel (of aan één van hen indien er meerdere zijn) zullen 5 exemplaren van het maandblad worden verzonden. Meer exemplaren (tot maximum 30) kunnen bekomen worden, indien de hoofdredacteur hierom verzocht wordt bij het inzenden van het artikel.

De hoofdredacteur zal graag eventuele bijkomende inlichtingen of adviezen verstrekken aan mogelijke auteurs.

WIELEWAAL

JAARGANG 49 - JANUARI 1983

L. BROECKX. Een vredesduif...	1
J. DESMET, D. DRAULANS, J. ROYEAERD. Watervogels in Vlaanderen gedurende het winterhalfjaar 1981-1982.	3
CLINCKSPOOR R. Fauna en flora van Smetledebos.	29
Opmerkelijke ornithologische meldingen.	41
Boekbesprekingen	43

Titelblad: Langvenheide, Turnhout — Foto: H. Meeus.